

**SVEUČILIŠTE U ZAGREBU  
EDUKACIJSKO - REHABILITACIJSKI FAKULTET**

**PRETPOSTAVKE PROFESIONALIZACIJE PREVODITELJA  
ZNAKOVNOGA JEZIKA ZA GLUHE I GLUHOSLIJEPE OSOBE**

**MAGISTARSKI RAD**

Mentor: doc. dr. sc. Xxxxx Xxxxx

Zagreb, 2009.

**“A leader has the vision and conviction  
that a dream can be achieved.  
He inspires the power and energy to get it done.”**

*by Ralph Nader*

Vjerujem da se svi snovi mogu ostvariti i to neprestano dokazujem. I sada znam, za ostvarenje nekog sna potrebno je uložiti iznimno puno vjere, snage i energije. Zato, zahvaljujem svima koji su mi pomogli da ustrajem i odsanjam ovaj san.

Svojoj životnoj mentorici, liječnici dr. med. Xxxxx Xxxxx, od srca velika **HVALA** jer je prepoznala moje mogućnosti, poticala me i nikada nije prestala vjerovati u mene. Vjerujem da ovaj rad njoj ne znači završetak nečega, nego samo novi početak...

Posebno toplo zahvaljujem sestri Xxx te nećacima Xxx i Xxx, mojim najiskrenijim kritičarima, na nesebičnoj pomoći i bezuvjetnoj ljubavi u najtežim trenucima. Hvala Xxx, Iri i Xxxxna svakodnevnim iskricama radosti.

S ljubavlju zahvaljujem svojim najboljim prijateljima xXxxx i Xxxx koji su poput andla bili uz mene kada mi je potpora bila najpotrebnija.

Velika hvala i mojoj mentorici, doc. dr. sc. Xxxx Xxxx, na strpljenju i razumijevanju tijekom nastajanja ovoga magistarskog rada.

Velika hvala svim mojim gluhoslijepim, gluhim i nagluhim prijateljima, djelatnicima Udruge Dodir i prevoditeljima znakovnoga jezika bez kojih ovaj rad ne bi bio završen.

Magistarski rad Sanje Tarczay pod naslovom

PRETPOSTAVKE PROFESIONALIZACIJE PREVODITELJA ZNAKOVNOGA  
JEZIKA ZA GLUHE I GLUHOSLIJEPE OSOBE

pozitivno je ocijenjen od strane Povjerenstva u sastavu:

1. prof. dr. sc. Mira Oberman Babić, redovita profesorica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, predsjednica Povjerenstva
2. doc. dr. sc. Ljubica Pribanić, docentica Edukacijsko-rehabilitacijskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, članica Povjerenstva
3. prof. dr. sc. Zorina Pinoza Kukurin, izvanredna profesorica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, članica Povjerenstva

Pred Povjerenstvom u sastavu:

1. prof. dr. sc. Mira Oberman Babić, predsjednica Povjerenstva
2. doc. dr. sc. Ljubica Pribanić, članica Povjerenstva
3. prof. dr. sc. Zorina Pinoza Kukurin, članica Povjerenstva

pristupnica Sanja Tarczay uspješno je obranila magistarski rad 14. siječnja 2010. godine.

## SAŽETAK

Ovaj rad, pod naslovom „Pretpostavke profesionalizacije prevoditelja znakovnoga jezika za gluhe i gluhoslijepe osobe“, ispituje stavove gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba prema prevoditeljima hrvatskoga znakovnog jezika u odnosu na njihove jezične kompetencije, etiku i osobne značajke. Rad također istražuje stavove gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba kao i konferencijskih prevoditelja prema terminima – *tumač*, odnosno *prevoditelj* te kako nazvati pružatelje usluge prevođenja znakovnoga jezika, budući da u Hrvatskoj o tom pitanju postoje oprečna mišljenja. Rezultati pokazuju da ispitanici preferiraju termin „prevoditelj znakovnoga jezika“.

U radu se također ispituju stavovi prema *etičkim standardima* koje treba poštivati prilikom prevođenja, a posebno u situaciji kada se prevodi gluhim, nagluhim ili gluhoslijepim osobama. Svi ispitanici, uključujući i konferencijske prevoditelje, jednoglasni su u stavovima prema etičkim načelima profesije kako bi gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe bile zadovoljni korisnici usluga prevođenja.

Ispitani su i stavovi prema *poželjnim i nepoželjnim osobinama prevoditelja*. Svi korisnici usluge prevođenja vide kao važne pozitivne osobine prevoditelja ova obilježja: izvrsno poznavanje jezika, poštivanje korisnika, uvažavanje komunikacijskih i svih ostalih vrsta preferenci korisnika nužnih za što veći stupanj olakšavanja uspješne komunikacije, poštivanje etičkih načela profesije te profesionalan pristup radu. Konferencijski prevoditelji stavljaju naglasak na način prenošenja poruke. U svome radu percipiraju kao etički osjetljive situacije one kada je informacija prevedena na način kojim se pokušava zamaskirati manjak razumijevanja poruke pa kao najistaknutije osobine loših prevoditelja upravo navode netočno i neprecizno, necjelovito prevođenje i dodavanje osobnih stavova u prijevod.

Ključne riječi: prevoditelj; tumač; hrvatski znakovni jezik (HZJ); gluhe, nagluhe, gluhoslijepe osobe; konferencijski prevoditelji; stavovi; etički standardi u prevođenju

## SUMMARY

This thesis titled «Prerequisites for professionalization of sign language interpreters for deaf and deafblind persons» examines attitudes of deaf, hard of hearing and deafblind persons toward Croatian sign language interpreters in terms of their language competence, ethics and personal traits. Furthermore, the thesis examines attitudes of deaf, hard of hearing and deafblind people and conference interpreters toward two different terms - interpreter or translator. In Croatia there are contrary opinion, hence the question how to name these service providers occurred . The result show that the examinees prefer the term sing language interpreter.

This thesis examines attitudes toward *ethical standards* which are to be respected during interpreting, especially when interpreting for deaf, hard of hearing and deafblind persons. All examinees, including conference interpreters are unanimous in their attituades toward ethical standards of the profession which meet the needs of deaf, hard of hearing and deafblind persons.

Attitudes toward *desirable and undesirable characteristics of interpreters* have been examined. All service users describe the same charasteristics as desirable: excellent language skills and fluency, respect toward the user, appreciation of all communication and other personal preferences of the users neccesary for enabling successful communication, respect for ethical standards of the profession, and professional working attitude. Conference interpreters emphasize the way in which a message is being transmitted since they describe sensitive ethical situations as those in which the message is being transmitted in a way to hide an incorrect interpretation. Most common undesirable characterisics of interpreters which were mentioned were incorrect, inexact, and incomplete interpretation and adding personal attitudes into interpretation.

Key words: interpreter, translator, Croatian Sign Language (HZJ), deaf, hard of hearing, deafblind persons; conference interpreters, attitudes, ethical standard in inteprating.

## SADRŽAJ

|                                                                                                               |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| PREDGOVOR .....                                                                                               | 4  |
| 1. UVOD .....                                                                                                 | 9  |
| 1.1. TERMINOLOŠKA RAZJAŠNJENJA .....                                                                          | 9  |
| 1.1.1. “PREVODITELJ” ILI “TUMAČ”? .....                                                                       | 11 |
| 1.1.2. PREVODITELJ ZNAKOVNOGA JEZIKA ILI<br>PREVODITELJ ZA GLUHE/GLUHOSLIJEPE OSOBE? .....                    | 17 |
| 1.1.3. KORISNIČKE SKUPINE .....                                                                               | 20 |
| 1.2. DEFINICIJA PREVODITELJA ZNAKOVNOGA JEZIKA I<br>PREVODITELJSKE DJELATNOSTI .....                          | 23 |
| 1.3. RAZUMIJEVANJE ODNOSA IZMEĐU KORISNIKA I<br>PREVODITELJA ZNAKOVNOGA JEZIKA KROZ POVIJEST .....            | 29 |
| 1.3.1. PREVODITELJ KAO POMAGAČ (HELPER MODEL) .....                                                           | 29 |
| 1.3.2. PREVODITELJ KAO PROVODNIK INFORMACIJE<br>(CONDUIT / TELEPHONE MODEL) .....                             | 30 |
| 1.3.3. PREVODITELJ KAO DVOJEZIČNI / DVOKULTURALNI POSREDNIK<br>(BILINGUAL / BICULTURAL MEDIATOR) .....        | 31 |
| 1.4. ZNAČAJ PROFESIONALIZACIJE PREVODITELJSKE STRUKE TE<br>POTREBA I VAŽNOST USPOSTAVE ETIČKOGA KODEKSA ..... | 32 |
| 1.4.1. ZNAČAJ PROFESIONALIZACIJE PREVODITELJSKE STRUKE .....                                                  | 32 |
| 1.4.2. POTREBA I VAŽNOST USPOSTAVE ETIČKOGA KODEKSA .....                                                     | 35 |
| 1.4.3. ETIČKI KODEKS – ODNOS PREMA KORISNIKU .....                                                            | 39 |
| 2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA .....                                                                                 | 42 |
| 3. SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA .....                                                                            | 46 |
| 4. HIPOTEZE .....                                                                                             | 48 |
| 5. METODE RADA .....                                                                                          | 49 |
| 5.1. UZORAK ISPITANIKA .....                                                                                  | 49 |
| 5.2. VARIJABLE ISTRAŽIVANJA .....                                                                             | 49 |
| 5.3. MJERNI INSTRUMENT .....                                                                                  | 50 |
| 5.4. METODE OBRADE PODATAKA .....                                                                             | 51 |
| 5.5. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA .....                                                                           | 51 |

|                                                                                                                     |    |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| 6. REZULTATI I DISKUSIJA .....                                                                                      | 53 |
| 6.1. ISPITANICI .....                                                                                               | 53 |
| 6.1.1. GLUHI ISPITANICI .....                                                                                       | 53 |
| 6.1.2. NAGLUHI ISPITANICI .....                                                                                     | 54 |
| 6.1.3. GLUHOSLIJEPI ISPITANICI .....                                                                                | 56 |
| 6.1.4. KONFERENCIJSKI PREVODITELJI .....                                                                            | 57 |
| 6.2. REZULTATI UPITNIKA .....                                                                                       | 58 |
| 6.2.1. STAVOVI ISPITANIKA PREMA<br>PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA .....                                           | 58 |
| 6.2.2. STAVOVI GLUHIH ISPITANIKA PREMA<br>PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA .....                                    | 61 |
| 6.2.3. STAVOVI NAGLUHIH ISPITANIKA PREMA<br>PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA .....                                  | 65 |
| 6.2.4. STAVOVI GLUHOSLIJEPIH ISPITANIKA PREMA<br>PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA .....                             | 68 |
| 6.3. METRIJSKA SVOJSTVA SKALE PROCJENE STAVOVA KORISNIKA<br>PREMA PREVODITELJIMA HZJ (UPITNIK) .....                | 71 |
| 6.3.1. UTVRĐIVANJE FAKTORSKE VALJANOSTI UPITNIKA .....                                                              | 72 |
| 6.3.2. UTVRĐIVANJE METRIJSKIH KARAKTERISTIKE UPITNIKA.....                                                          | 76 |
| 6.4. RAZLIKE U STAVOVIMA KORISNIKA (GLUHIH, NAGLUHIH I<br>GLUHOSLIJEPIH) PREMA PREVODITELJIMA HZJ-a .....           | 79 |
| 6.5. REZULTATI INTERVJUA I ANKETE .....                                                                             | 86 |
| 6.5.1. STAVOVI KORISNIKA PREMA TERMINOLOGIJU U PODRUČJU<br>PREVOĐENJA ZNAKOVNOGA JEZIKA .....                       | 86 |
| 6.5.2. STAVOVI KONFERENCIJSKIH PREVODITELJA PREMA<br>TERMINOLOGIJU U PODRUČJU<br>PREVOĐENJA ZNAKOVNOGA JEZIKA ..... | 90 |
| 6.5.3. STAVOVI PREMA POZITIVNIM OSOBINAMA PREVODITELJA .....                                                        | 92 |
| 6.5.3.1. Stavovi gluhih ispitanika prema pozitivnim osobinama prevoditelja.....                                     | 93 |
| 6.5.3.2. Stavovi nagluhih ispitanika prema pozitivnim osobinama prevoditelja.....                                   | 95 |
| 6.5.3.3. Stavovi gluhoslijepih ispitanika prema<br>pozitivnim osobinama prevoditelja.....                           | 97 |

|          |                                                                                       |     |
|----------|---------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| 6.5.3.4. | Stavovi konferencijskih prevoditelja prema pozitivnim osobinama<br>prevoditelja ..... | 99  |
| 6.5.4.   | STAVOVI PREMA NEGATIVNIM OSOBINAMA PREVODITELJA .....                                 | 102 |
| 6.5.4.1. | Stavovi gluhih ispitanika prema negativnim osobinama prevoditelja .....               | 102 |
| 6.5.4.2. | Stavovi nagluhih ispitanika prema negativnim osobinama prevoditelja ....              | 103 |
| 6.5.4.3. | Stavovi gluhoslijepih ispitanika prema<br>negativnim osobinama prevoditelja .....     | 104 |
| 6.5.4.4. | Stavovi konferencijskih prevoditelja prema negativnim osobinama<br>prevoditelja ..... | 106 |
| 6.5.5.   | STAVOVI PREMA ETIČNOSTI U PREVOĐENJU .....                                            | 109 |
| 6.5.5.1. | Stavovi konferencijskih prevoditelja prema etičnosti u prevođenju .....               | 109 |
| 7.       | VERIFIKACIJA HIPOTEZA .....                                                           | 111 |
| 8.       | ZAKLJUČCI I PREPORUKE .....                                                           | 119 |
| 9.       | LITERATURA .....                                                                      | 122 |
|          | Prilozi .....                                                                         | 128 |



## PREDGOVOR

Rođenje, odrastanje te cjeloživotna izloženost i pripadnost zajednici gluhih, a kasnije i zajednici gluhoslijepih osoba, ostavila je snažan utjecaj u mojem određenju i težnji da postanem i ostanem što ravnopravniji sudionik svoje društvene zajednice i da svoja pozitivna iskustva podijelim s drugima koji ih nisu imali zbog različitih razloga. Da bi to postalo ostvarivo trebalo je stvoriti dobru poveznicu koja bi spajala svijet gluhih i svijet čujućih osoba. Najprije su to bili članovi moje obitelji, zatim bliski prijatelji te drugi čujućih prijatelji koji su mi htjeli pomoći da “čujem”. Ipak, ma koliko zahvalna bila što sam imala “informacijskog vrapca u ruci”, ipak je i dalje visoko i nedostižno ostajao “komunikacijski golub na grani”. Svakodnevni osjećaj da sam, ne svojom krivnjom, propustila neke važne informacije, bio je sastavni dio moga života. Uvijek sam svakodnevno morala ulagati znatne napore da nadoknadim manjak informacija. Od mene se očekivalo da budem kao “čujuća”, da znam kao “čujuća”, da govorim kao “čujuća”, ali pitala sam se kako, kada mi taj “čujni” svijet nije bio u potpunosti dostupan. Važan dio je nedostajao.

Odlaskom u Švedsku 1994. godine sve se u mojem životu snažno promijenilo. Shvatila sam kako postići ravnopravnost i kako se uspješno uključiti u zajednicu “čujućih”. Izgledalo je vrlo jednostavno: trebalo je “samo” imati prevoditelja znakovnoga jezika. Ovoga puta ne pomagača u komunikaciji, koji često odgovara ili odlučuje umjesto mene, već profesionalca s potrebnim znanjima i vještinama koji će osiguravati dobru komunikacijsku interakciju i pri tome meni prepustiti riječ i odluku. I tako sam 1998. godine, uz mnoga nerazumijevanja, krenula u stvaranje budućih prevoditelja znakovnoga jezika. Postupno sam, sa suradnicima entuzijastima, stvarala nastavni plan i program, najprije za dvogodišnji tečaj hrvatskoga znakovnog jezika (HZJ), a kasnije, s izrastanjem prve generacije polaznika koji su ovladali znakovnim jezikom i koji su željeli krenuti dalje, stvoren je temelj za obrazovanje prevoditelja. Mnogo je još neistraženih područja koja se tiču kvalitetnog obrazovanja prevoditelja znakovnoga jezika. Prema dostupnim podacima, u Hrvatskoj jedino Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba “Dodir” već više od desetljeća provodi edukaciju prevoditelja znakovnoga jezika (de Witt, 2004 i de Witt, 2008), mada je uočena tendencija ad hoc programa za edukaciju prevoditelja znakovnog jezika od raznih udruga te dijeljenja

certifikata. Samo posjedovanje sertifikata ipak, mada je nužno, nije garancija profesionalnosti (Winston, 2005). Iako je u redu imati različite oblike programa različitog trajanja i intenziteta za učenje HZJ-a, mislim da nikako nije dobro da osobe koje završe takve tečajeve počnu ubrzo raditi kao prevoditelji znakovnoga jezika. Ne očekujemo da netko nakon nekoliko tjedana ili mjeseci poduke iz stranoga jezika počne raditi kao prevoditelj pa mislim da to ne bi trebao biti slučaj niti sa znakovnim jezikom.

Smatram, da je upravo ovdje važno podijeliti jedno iznimno iskustvo koje sam doživjela, a vezano je za kvalitetu prevođenja i koliko ta kvaliteta zapravo utječe na sam naš život. Spoznaja do koje sam došla nakon tog iskustva najprije me do temelja potresla, no kasnije je ojačala moju želju i volju da ustrajem u ostvarivanju onoga što Šveđani imaju već desetljećima. Nedavno ponovno putovanje u Švedsku, otkud je i započela moja životna misija (zainteresiranost za prevođenje i rad s gluhoslijepima), iskustvo je o kojem želim nešto reći. Naime, zasićena brojnim i konstantnim obavezama željela sam sebi dati odmak od svega te sam odlučila otići u Švedsku, i to sama. Na prvi pogled to je izgledalo kao nemoguća misija, ali zahvaljujući iznimnoj osobi i voditeljici prevoditeljske agencije u Stockholmu, ta misija je bila poput ostvarenoga sna. Otputovala sam sama uz pratnju osoblja Croatia Airlinesa, a u zračnoj luci u Švedskoj dočekala me sama voditeljica i otpratila u apartman. Tamo sam dobila upute da ću dobiti dvije volonterke koje su studentice sa studija prevođenja. Završavale su treću godinu studija od ukupno pet. Nisam se previše brinula jer dobro znam švedski znakovni jezik budući da sam u Švedskoj provela dvije godine na Višoj školi za gluhe osobe (od 1992. do 1994.). Kada sam drugi dan upoznala svoje “prevoditeljice”, koje su me pratile tijekom mog posjeta Stockholmu kao i tijekom velike proslave 50. obljetnice Švedske udruge gluhoslijepih, bila sam ugodno iznenađena. Mojim dvjema prevoditeljicama Johanni i Mini to je bilo prvo iskustvo prevođenja gluhoslijepoj osobi. Znajući to unaprijed, očekivala sam manje više određene teškoće u komunikaciji. Međutim, kako su dani odmicali, ja sam bivala sve više i više iznenađena njihovom snalažljivošću i profesionalnošću. Najviše me dirnula njihova požrtvornost i ustrajnost u nastojanju da mi prenesu sve informacije te njihov etički pristup i iznimno poštovanje koje su iskazale prema meni. Nemam tih riječi koje mogu opisati kako sam se osjećala. Mogu reći da sam se osjećala kao da sam bila “videća i čujuća”. Na primjer, kada smo stigli u hotel gdje je bilo prisutno više od 300 osoba koje moje prevoditeljice nisu

poznavale, dale su si truda da pohvataju i zapamte tko je tko. Kamo god sam išla, uvijek su mi prevodile tko je od prisutnih gostiju u mojoj okolini, čak su mi i prevodile tko i što komentira za susjednim stolom ili u mojoj blizini. Da skratim, prevodile su mi sve što su one vidjele i čule. Vidjelo se da im je jako stalo da prevode sve i da prevedu točno. Jedna drugu su podupirale cijelo vrijeme. Željela sam ih počastiti za sav njihov trud barem jednom malom kavicom i kolačima. Nisu to htjele, rekle su jednostavno da ako ja želim popiti kavicu i pojesti kolač, one će biti sa mnom, ali da njih ne trebam častiti. Kada sam imala slobodno vrijeme, ponudila sam im da mogu izabrati mjesto kamo bismo mogle ići, da mogu birati između muzeja, centra grada i sl., no one su ustrajale u tome da ja odlučim i da su one tu da budu moje oči i uši.

Upravo je to stupanj profesionalizacije prevoditelja znakovnoga jezika koji bih željela da bude dostignut i u Hrvatskoj. Kakva suprotnost od većine prevoditelja koje sam imala i za koje mi se mnogo puta čini da im je svejedno jesu li dobro ili loše prevodili (kao da to nije važno jer gluhi i gluhoslijepi ionako ne mogu provjeriti da li je nešto dobro prevedeno ili nije), kojima nije stalo da prenesu sve važne informacije (često misle da nama nisu baš sve informacije tako potrebne), koji gotovo nikad nisu prevodili što tko govori u mojoj blizini jer ne shvaćaju da ako nešto čuju oni, čula bih i ja, da mogu, pa im je dužnost i to prevesti, koji očekuju da oni trebaju odlučiti kamo bi mogli ići u slobodno vrijeme jer bi oni htjeli nešto vidjeti. I velika većina naših prevoditelja očekuje da im platim piće. Naravno, kada kritiziram neprofesionalnost prevoditelja u Hrvatskoj s kojima sam imala loša iskustva, valja shvatiti da je lakše ne očekivati da vam korisnik plati kavu ako ste plaćeni 500 eura dnevno kao u Švedskoj, a ne 15 eura. Jednako tako, vještine prevođenja i etički pristup su nešto što se mora učiti i usvojiti. Navedena loša iskustva se sigurno ne bi događala kada bismo imali profesionalnu, priznatu službu prevoditelja znakovnoga jezika s dugotrajnom i kvalitetnom edukacijom i plaćom koja odgovara visokim očekivanjima koja od njih imamo. Nakon takva dva tjedna sa svojim “prevoditeljicama”, koje se tako nikada nisu nazvale jer su samo studentice volonterke, moj povratak u Zagreb bio je jako stresan. Shvatila sam da velika većina naših prevoditelja, koji nisu dorasli niti mojim švedskim “prevoditeljicama”, uporno ističe da su profesionalni prevoditelji iako su svjetlosnim godinama daleko od standarda švedskih volonterki pred kojima su još dvije godine učenja. Našim prevoditeljima nedostaje vještine, sposobnosti i znanja prevođenja, a

posebno im nedostaje ono što je za nas gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe najvažnije - poštovanje i etično ponašanje. U svih ovih petnaest godina rada i djelovanja vidjela sam samo nekoliko koje bi se mogle nositi sa standardom mojih švedskih "prevoditeljica" i tih nekoliko stasale su iz "Dodirove" škole prevoditelja i samo uz njih sam se osjećala i osjećam se poput ravnopravnog sudionika u komunikaciji. Sada, kada znam koliko je kvaliteta prevođenja uistinu važna, posebno nama gluhoslijepim osobama, još sam više odlučna da započnem svoje najteže putovanje, put izgradnje stručnih i kvalitetnih službi prevoditelja za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe.

U Ustavu Republike Hrvatske načelo jednakosti svih građana proklamirano je kao najviša vrednota, a ono uključuje i osobe s invaliditetom. To za gluhe i gluhoslijepe osobe znači da im treba osigurati i omogućiti jednakopravan pristup informacijama i komunikaciji na onoj razini kvalitete i kvantitete koja je omogućena i ostalim članovima društva, a uvažavajući pri tome individualne posebnosti njihovih potreba (Bradarić-Jončić i Tarczay, 2005). U našoj stvarnosti, za zajednicu gluhih, a posebno za zajednicu gluhoslijepih osoba, pristup informacijama i komunikaciji u većini situacija izgleda kao "nemoguća misija". Članovi te zajednice svaki dan se suočavaju s izazovom kako prikupiti dostatne informacije, kako ostvariti dobru komunikaciju u obitelji, školi ili u radnom okruženju. Svjedoci smo da su upravo članovi zajednice gluhih i gluhoslijepih osoba najmanje aktivno zastupljeni u svim aspektima osobnog, obrazovnog, poslovnog i društvenog života za razliku od drugih osoba s invaliditetom, kao npr. slijepih osoba ili osoba s tjelesnom invalidnošću. Pitamo se što je uzrok tome? Laički odgovor je prilično jednostavan: "Oni ne mogu čuti."

Zapitajmo se je li razlog njihove isključenosti zaista gluhoća? Možemo li reći da je uzrok otežanog mobiliteta, npr. osoba s cerebralnom paralizom to što su u invalidskim kolicima. Mogući odgovor je: "Da", ako usvojimo stav u kojemu je sadržana pretpostavka da društvo ne treba činiti apsolutno ništa da bi tako teško stanje olakšalo. Znamo da se od društva općenito, odnosno konkretno od državnih institucija, itekako očekuje da putem zakona i njihove provedbe osiguraju pristupačnost javnih površina osobama s motoričkim teškoćama. Iz toga proizlazi da uzrok otežanog mobiliteta nije samo u činjenici da je osoba u kolicima, već da su nadležne institucije premalo učinile da bi takvo stanje olakšale u smislu jednakopravnog pristupa. Uvjerena sam da u prethodnoj konstataciji nema ničega spornog. No, zašto onda nije jednako

nesporno to da nije dopustivo da gluhe i gluhoslijepe osobe zbog oštećenja sluha nemaju jednakopravan pristup informacijama, odnosno da je nužno i hitno omogućiti im jednak pristup informacijama, kako u obrazovanju, tako i u svakodnevnom životu.

Da bi to bilo moguće potrebno je, osim osviještenosti institucija i javnosti, ostvariti i dobre temelje za razvoj stručnih službi prevoditelja. Stoga ću u ovom radu pokušati istražiti osnovne stavove gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika o terminologiji “tumač” ili “prevoditelj”. Osim toga, obuhvatiti ću tri područja vezana uz važnost razine znanja hrvatskoga znakovnoga jezika: načina prenošenja poruke i ponašanja prevoditelja tijekom prevođenja, osobinama prevoditelja i etičkoj dimenziji prevođenja. Uz to, namjera mi je saznati stavove stručnih prevoditelja govorenih jezika o terminologiji vezanoj za prevođenje znakovnoga jezika i etiku.

Smatram da se jednak pristup informacijama za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe, kao osnovni preduvjet pružanja jednakih prilika i osiguravanja ravnopravnog sudjelovanja u društvu, ne bi smio svesti na neorganizirano, nesustavno i nenadzirano prevođenje od strane needuciranih osoba jer se radi o vrlo važnim, često delikatnim aspektima života. Posao prevoditelja znakovnoga jezika iznimno je zahtjevan. Prema Winstonu (2005), prevoditelji moraju moći primjenjivati činjenice koje pamte, moraju znati analizirati situacije i interakciju na koje nailaze te neprestano učiti, kritički razmišljati i procjenjivati sebe i svoj rad.

Jedino na taj način može biti zajamčen jednak pristup informacijama. Nadalje, vjerujem da je u Hrvatskoj nužno profesionalizirati prevoditeljsku službu za znakovni jezik koja se mora temeljiti na općeprihvaćenim postavkama etičkoga kodeksa (Tarczay, 2004a, 2004b, 2007).

## 1. UVOD

### 1.1. TERMINOLOŠKA RAZJAŠNJENJA

Iako u Republici Hrvatskoj profesija “prevoditelj znakovnoga jezika” još nije priznata, ne možemo reći da na našim prostorima nema prevoditeljske djelatnosti. Naprotiv, već dugi niz godina djeluju različiti “prevoditelji - pomagači” koji su uglavnom čujuća djeca gluhih roditelja (eng. CODAs) ili prijatelji gluhih, dok je u novije vrijeme sve više, tzv. “prevoditelja - provodnika informacija” kao rezultat raznih tečajeva znakovnoga jezika koji se održavaju na našim prostorima zadnjih godina. Nažalost, kod nas je uvriježeno mišljenje da je dovoljno biti dijete gluhih roditelja ili znati “mahati rukama” “jezik znakova” da bi mogli postati prevoditelji znakovnoga jezika. Opstojanje nekvalitetnih prevoditelja znakovnoga jezika na tržištu, osim što je odraz nedovoljnog broja boljih prevoditelja, odraz je i manjka kontrole i uvida u kvalitetu rada prevoditelja koje ima korisnik. Kako primjećuju Dean i Pollard (u Winston, 2005, 164) “Consumers... know little about what interpreters really do on the job, how well they do it, and how well consumers can more effectively collaborate with these practice professionals toward better service outcomes”. (Korisnici... ne znaju mnogo o tome što prevoditelji stvarno rade, koliko dobro rade i kako dobro, korisnici mogu djelotvornije surađivati sa stručnim prevoditeljima da bi se njihova usluga poboljšala.)

Ukoliko svatko tko zna nešto znakovnoga jezika može raditi kao prevoditelj znakovnoga jezika, iz toga slijedi da bismo svi mi koji znamo hrvatski jezik mogli biti prevoditelji hrvatskoga jezika. No, u stvarnosti to nije tako jednostavno. Da bi netko postao prevoditelj nekoga jezika, treba završiti za to odgovarajući studijski smjer na Filozofskom fakultetu, i to je tek početak. Prema tome, i prevoditelj znakovnoga jezika mora isto tako završiti odgovarajući studij za prevoditelje znakovnog jezika. Prema dostupnim podacima i dokumentaciji, jedino Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba “Dodir” već nekoliko godina održava interne tečajeve za prevoditelje gluhoslijepim osobama. Ipak, samo je nekoliko prevoditelja znakovnoga jezika koji bi mogli nositi naziv “dvojezični - dvokulturalni posrednici”, dakle mogli bi sebe s pravom nazvati “prevoditeljem znakovnoga jezika”.

Od 2007. godine vodi se posebno žestoka bitka oko izrade nacrtu prijedloga Zakona o znakovnome jeziku. Upravo najžešće bitke vode se oko terminologije, posebice oko odabira riječi “tumač” ili “prevoditelj” jer se čini da postoje razilaženja vezana za dužnosti osobe koja prevodi znakovni jezik te oko riječi “gluhoslijepa osoba” jer postoji nerazumijevanje gluhosljepe kao jedinstvenog oštećenja. Smatram izuzetno važnim da u ovom magistarskom radu posebnu pažnju posvetim upravo tome budući da su gore navedeni termini ključni za ovaj rad. Naime, terminološkim razjašnjenjima riješile bi se i neke suštinske nedoumice o ulozi prevoditelja znakovnoga jezika te skupinama korisnika njihovih usluga što utječe na vještine koje nužno moraju imati da bi mogli pružiti kvalitetnu uslugu prevođenja svim skupinama korisnika. Svjesna sam da je to možda preveliki izazov budući da u nas postoji određena terminološka tradicija i sklonost prema upotrebi određenih riječi, no budući da to nije nešto od čega se nikad i nipošto ne smije odstupiti, posebno ako za to postoje određene tendencije i indicije unutar zajednice gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba, ali i među samim prevoditeljima koji se žele imenovati na ispravan način, naročito kada za to postoje i valjani argumenti. Osim toga, u nas, upravo na području prevođenja za gluhe, nagluhe i gluhoslijepu osobu, postoji izuzetno velika šarolikost u upotrebi termina kako po povijesno formiranim ulogama, tako i po značenjskoj formi. Podloga toj šarolikosti proizlazi iz različitih tumačenja potreba koje imaju pojedini pripadnici navedenih skupina korisnika pa mislim da je izuzetno važno i nužno razjasniti terminologiju.

U skladu s time zatražena su mišljenja, a i prikupljena je dokumentacija u vidu službene ili privatne prepiske organizacija iz svijeta, Europe, a i Hrvatske koje se direktno ili indirektno bave ovim područjem. Isto tako, dobivena su i mišljenja stručnih prevoditelja te istaknutih stručnjaka na području jezika i prevođenja. Na kraju, i najvažnije, snimili smo izjave samih gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika. U daljnjem tekstu bavit ćemo se terminološkim razjašnjenjima “kritičnih” termina s ciljem jasnog pojašnjenja svakog od njih.

### 1.1.1. “PREVODITELJ” ILI “TUMAČ”?

U Republici Hrvatskoj još uvijek prevladavaju nedoumice i nejasnoće oko korištenja termina “prevoditelj” i “tumač” kada je u pitanju znakovni jezik. Prvobitan pojam koji je označavao osobu koja prevodi sa/na znakovni jezik bio je “tumač”. U mnogim službenim dokumentima još uvijek se rabi naziv “tumač za gluhe i nagluhe”.

Priznavanjem znakovnoga jezika u svijetu i u Europi, gluhe i gluhoslijepe osobe postaju svjesne i ponosne na vrednote znakovnoga jezika te se smatraju pripadnicima jezične i kulturne manjine (Padden i Humphries, 1988). I u nas je sve više osviještenih gluhih i gluhoslijepih osoba koje se smatraju pripadnicima jezične i kulturne manjine. Gluhe i gluhoslijepe osobe smatraju da je naziv “tumač” pogrdan jer ih stavlja u izrazito nepovoljan položaj kojim ih se stigmatizira da nisu dovoljno sposobni za samostalno donošenje odluka i izbor, te da im se stalno nešto treba “tumačiti”, odnosno “objašnjavati”. Često ćete čuti od gluhih pitanje: “Zašto onda naš predsjednik kada ide na službeni put ne vodi tumača već prevoditelja?”.

U novije vrijeme sve je više rasprostranjeniji pojam “prevoditelj”, ne samo u području prevođenja znakovnog jezika već i šire kada je riječ o usmenom prevođenju, te ćemo se njime i koristiti u ovom radu. Na početku sam navela kako kod nas, u svijetu znakovnoga jezika, još uvijek postoji znatno neslaganje oko upotrebe riječi “prevoditelj” te smatram uputnim da u ovom magistarskom radu otklonim svu sumnju oko moguće upotrebe riječi “tumač”. Mnogo je razloga za to, a neki od njih već su izneseni u početnom dijelu.

Upravo zbog toga pokušat ću pojasniti prijeponu koji postoje o uporabi riječi “tumač” ili “prevoditelj” kada se radi o znakovnom jeziku. Odmah na početku moram otkloniti čestu zabluđu da pojam “interpreter” na engleskom odgovara pojmu “tumač” na hrvatskome te da su drugi par pojmova riječi “translator” i “prevoditelj”. Većina autora s engleskoga govornoga područja slaže se sa značenjem riječi “interpreter” i “translator”. “Interpreter” se bavi usmenim prevođenjem, a “translator” pisanim (Bauman, 2009). U hrvatskome jeziku to nije tako, koliko bi god neki željeli silom kodificirati termine na taj način. To jednostavno ne odgovara stvarnosti, što ćemo vidjeti u kasnijim obrazloženjima. Zanimljivo je da u području prevođenja znakovnog jezika na engleski jezik nećemo naći nikakve prijeponu da se za područje znakovnoga



jezika upotrebljava pojam “interpreter”. Postoje i “sign language translators”, no oni ne prevode komunikaciju uživo, već s pisanoga teksta na znakovni jezik (Humphrey i Alcorn, 2001), npr. na međunarodnim konferencijama s transkripta engleskoga jezika na velikome display-u na znakovni jezik. Dakle, u engleskome jeziku je terminologija provedena dosljedno u domenama prevođenja govornih jezika i znakovnoga jezika, što u hrvatskome jeziku nije slučaj pa upravo stoga nastaju poteškoće. Zanimljivo je da u Hrvatskoj pomutnja nastaje najviše zbog jedne male interesne skupine ljudi koja uporno rabi riječ “tumač znakovnoga jezika” umjesto termina “prevoditelj” čime se stvara zbunjenost, kako uže stručne, tako i šire javnosti, a pri tome najveću nepravdu ispaštaju upravo gluhe, gluhoslijepe i nagluhe osobe. Dakle, tko je prevoditelj, a tko je tumač? Mislim da se ova dva pojma mogu najbolje razumjeti ako započnemo s objašnjavanjem ključne razlike poslova, tj. uloga. Pojam “prevoditelj” se u hrvatskome jeziku koristi i za prevođenje pisanih tekstova (pa tako postoji Društvo znanstvenih i tehničkih prevoditelja, Društvo književnih prevoditelja), ali i za isključivo usmeno prevođenje. Naziv “konferencijski prevoditelj” odnosi se na osobu koja prevodi usmenu komunikaciju – konsektivno ili simultano, a podsjetimo se da je znakovni jezik ekvivalent govornim jezicima. Pojam “tumač” nalazimo u sintagmi “sudski tumač” za određeni govoreni jezik ili znakovni jezik, s time da se sudski tumači govorenih jezika bave prevođenjem pisanih tekstova i po potrebi usmenim prevođenjem.

Općenito govoreći, od dobrog prevoditelja i dobrog tumača očekuje se da je fluentan u svim jezicima s kojima radi, da razumije i poznaje različitosti kultura, da posjeduje znanje i iskustvo o području/tematici koju prevodi, a to uključuje izniman vokabular i raspon odgovarajućih pojmova u jezicima s kojih i na koje prevodi.

Od konferencijskih prevoditelja se očekuje da vladaju vještinama simultanog i konsektivnog prevođenja. Najčešći i najpopularniji oblik prevođenja u području prevođenja znakovnoga jezika je simultano prevođenje. Laici ga nazivaju i “istovremenim prevođenjem” iako podrazumijeva odmak od izvornika i čak se smatra da što je manji odmak, to je veći broj pogrešaka. Kod simultanog prevođenja cijeni se prevoditeljeva brzina i preciznost obrade poruke, odvažnost, odlučnost i samopouzdanje koje mora imati tijekom prevođenja jer zbog te vrste prevođenja često nema dovoljno vremena razmisliti o boljoj konstrukciji prijevoda, niti ima vremena dugo razmišljati i konzultirati se oko odgovarajućeg kulturološkog entiteta ili fraze na ciljnome jeziku. U

konsekutivnom prevođenju prevoditelj sluša izvornik otprilike 5 minuta (u praksi češće samo jednu do nekoliko misli) i vodi bilješke dok govornik ne završi dio cjeline pa tek tada prevodi na ciljani jezik. Za razliku od simultanog prevođenja, u konsekutivnom prevođenju cijeni se i vještina zapisivanja zabilježaka, no možda i više sposobnost pamćenja glavne poruke uz odgovarajuću količinu detalja te zadržavanje koherentnosti teksta (Gile, 1995). Ono što je nama važno jest činjenica da bez obzira o kojoj se vrsti prevođenja radi, konferencijski prevoditelj prevodi govor (čemu odgovara znakovni jezik) uživo s izvornog na ciljani jezik. Prema navedenome, možemo zaključiti sljedeće: posao koji obavljaju konferencijski prevoditelji jednak je poslu koji obavljaju prevoditelji znakovnoga jezika. To potvrđuje i činjenica da na inozemnim školama prevođenja, prevoditelji znakovnoga jezika i govorenih jezika zajedno slušaju teorijski dio nastave. Prevoditelj znakovnoga jezika prevodi svom gluhom, gluhoslijepom ili nagluhom korisniku govorni jezik (hrvatski jezik) na ciljani jezik (znakovni jezik) i obrnuto te također odlučuje, prema korisnikovim preferencama, hoće li to biti simultani ili konsekutivni prijevod. Budući da nema elemenata skupe opreme nužne za simultani prijevod govorenih jezika, u praksi vidim da je najčešći odabir, kada je u pitanju prevođenje znakovnoga jezika, upravo simultano prevođenje (za raspravu o prednostima konsekutivnog prevođenja znakovnoga jezika vidi Janzen, 2005).

Kod nas je uvriježeno mišljenje populacije gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba da sudski tumač tumači, tj. objašnjava i da je to njegova osnovna uloga što nipošto nije točno. Uloga sudskog tumača je da prevede pisani tekst s izvornog teksta (dokumenta ili isprave) na ciljani jezik u stilu i duhu te kulture sačuvavši pri tome cjelovitost značenja. Zato se od sudskih tumača, kao i od književnih prevoditelja i prevoditelja znanstvenih tekstova, očekuje iznimna sposobnost dobrog pisanja i jasnog izražavanja na ciljanom jeziku. Kada sudski tumač prevodi na sudu, tada prevodi usmeno – simultano ili konsekutivno, a po mojim saznanjima uglavnom konsekutivno kada je riječ o govorenim jezicima, i uglavnom simultano kada je riječ o znakovnome jeziku. Sudski tumači i prevoditelji pisanoga teksta se tijekom prevođenja pisanoga teksta mogu služiti kvalitetnim rječnicima i drugim materijalima koji će im pomoći da zadani dokument prevedu u skladu s izvornikom. Odgovornost tumača je vjerodostojnost dokumenta koje prevodi.

U sljedećem dijelu zbog zanimljivosti, cjelovitosti i jasnoće obrazloženja, većim dijelom navodim stručno mišljenje navedeno u pismu podrške udruzi “Dodir” od 8. svibnja 2009. profesora Brodnjaka, istaknutog člana Hrvatskog društva konferencijskih prevoditelja te Međunarodne udruge konferencijskih prevoditelja (AIIC):

“U mnogim jezicima postoji terminološka distinkcija između usmenog (napomena: sve što će se u nastavku navesti u vezi s usmenim prevođenjem vrijedi i za znakovno prevođenje) i pismenog prevođenja jer se te dvije djelatnosti, premda srodne, ipak, jasno razlikuju te su za njihovo obavljanje potrebne i različite sposobnosti, a ta je distinkcija dosljedno provedena i u nazivima za osobe koje tu djelatnost obavljaju: tako u njem. Dolmetschen/Dolmetscher vs. Übersetzen/Übersetzer, eng. interpret/interpreter vs. translate/translator, franc. interpréter/interprète vs. traduire/traducteur, a analogno i u talijanskom, slovenskom, mađarskom, švedskom...”

Hrvatski jezik poznaje nazive “prevoditelj” i “tumač”, no uporaba potonjeg je vrlo ograničena i uglavnom svedena na sintagmu “sudski tumač”. Distinkcija nije dosljedno provedena i u nazivima djelatnosti: i prevoditelj i tumač prevode, a ne tumače. To je zato što glagol “tumačiti” znači “interpretirati”, odnosno “objašnjavati” (vidi Anićev Rječnik hrvatskoga jezika), tako su u pravu poznata tumačenja zakona, a to je nešto sasvim drugo nego prevođenje ili prijevod zakona. Prevoditelj (pišući ili govoreći), štoviše, ne smije tumačiti (= objašnjavati) izvornik: ako komu treba objašnjenje (= tumačenje, interpretacija) neka pita govornika, odnosno prouči literaturu! Istini za volju, teorija prevođenja nas uči da je svaki prijevod u stanovitoj mjeri i interpretacija, ali interpretacija uvjetovana prevoditeljevim kognitivnim sposobnostima i naobrazbom, a ne eksplicitno tumačenje u doslovnom, općepoznatom smislu.

I premda bih, preciznosti radi, da se usmeno i pismeno prevođenje jasno luče na planu nazivlja (terminologije), iz navedenih razloga smatram da to u hrvatskom jeziku nije moguće. Imenica “tumač”, koja postoji u našoj pravnoj tradiciji, izoliran je element izvan sustava, ona strši i ne uklapa se. Sustavno bi i dosljednije bilo govoriti o prevoditeljima jer se isto tako govori o prevođenju (pismenom, usmenom, znakovnom) i prijevodu kao proizvodu te aktivnosti. Imenica “prevoditelj” ima i tvorbenu prednost pred “tumačem” jer se od nje tvori i ženski oblik “prevoditeljica”. Konferencijski prevoditelji (oni, dakle koji se bave usmenim prevođenjem: simultanim ili konsekutivnim) u Hrvatskoj imaju svoju udrugu koja se zove Hrvatsko društvo

konferencijskih prevoditelja, suosnivač koje je bio i svjetski ugledni teoretičar prevođenja prof. dr. Vladimir Ivir. Osnivači zacijelo nisu slučajno odabrali riječ “prevoditelj” umjesto “tumača”.

Slično mišljenje ima i istaknuta, dugogodišnja konferencijska prevoditeljica Ivana Dulčić (članica Hrvatskog društva konferencijskih prevoditelja, š kolovana na ESIT, Universite Paris III, Sorbonne nouvelle). Ovdje u cijelosti iznosim njezino stručno mišljenje iz Pisma podrške Udruzi “Dodir” upućenog 12. svibnja 2009.

“...Prije svega htjela bih reći nekoliko riječi o svojoj struci konferencijskog prevoditelja te objasniti zašto smatram da je prevođenje znakovnog jezika u osnovi isti proces kao i konferencijskog prevođenja. Š to je to konferencijsko prevođenje? Konferencijsko prevođenje obuhvaća konsekutivno i simultano, dakle isključivo usmeno prevođenje. Riječ je o procesu u kojemu prevoditelj sluša govor na jednom jeziku, nakon čega vjerno i potpuno točno prenosi sve ideje i nijanse iz izvornog govora na ciljnom jeziku. U konsekutivnom prevođenju prevoditelj sluša dio govora, a kada govornik završi prevodi dio govora na ciljani jezik. Simultano prevođenje zahtjeva postojanje opreme za simultano prevođenje, a sam prevoditelj istovremeno (s nekoliko sekundi zakašnjenja) sluša i govori, tj. prevodi na svoj ciljni jezik. Iz teorije prevođenja poznato mi je da prevođenje znakovnog jezika podrazumijeva isti proces, odnosno prenošenje poruke, tj. značenja govora s jednog jezika na drugi. Da li je taj jezik engleski, francuski ili znakovni jezik u ovom je slučaju potpuno svejedno za sam proces prevođenja jer se od prevoditelja, naravno uz poznavanje jezika kojima barata, očekuje da posjeduje određene sposobnosti analize i sinteze informacija. Uostalom, upravo zato ugledna pariška Visoka škola za usmeno i pismeno prevođenje ESIT ima također usmjerenje za školovanje prevoditelja znakovnoga jezika. Ne samo to, nego se i predavanja iz predmeta Teorije prevođenja zajednički organiziraju, kako za studente konferencijskog prevođenja, tako i za one upisane na studij prevođenja znakovnog jezika. Razlog je taj što se smatra da je teorijska podloga za razumijevanje jednog i drugog procesa ista. Budući da je i u Republici Hrvatskoj odavno uvriježen pojam “konferencijski prevoditelj/prevoditeljica” pa tako postoji Hrvatsko društvo konferencijskih prevoditelja, a unazad nekoliko godina imamo i poslijediplomske studije konferencijskog prevođenja po završetku kojih se stječe naziv “specijalist konferencijskoga prevođenja”, smatram da je naziv te struke neprijeporan. Prema

analogiji s konferencijskim prevođenjem, mišljenja sam da bi i za struku koja se bavi prevođenjem znakovnog jezika također bilo najtočnije i najuputnije uvesti pojam prevoditelja/prevoditeljica znakovnoga jezika.”

Isto tako pojam “prevoditelj/prevoditeljica” ima jako uporište i u feminističkoj lingvistici pa je bitno ovdje navesti i mišljenje Rade Borić, izvršne direktorice Centra za ženske studije koja smatra da bi osobe koje prevode gluhim i gluhoslijepim osobama trebalo nazivati “prevoditeljima” odnosno “prevoditeljicama”, a ne “tumačima” i to iz razloga što riječ “prevoditeljica” postoji u našoj praksi za razliku od riječi “tumačica” ili “tumačiteljica” koja nije uvriježena kod nas te zato što sam pojam “tumačiti” daje naznake da su osobe nesposobne za razumijevanje sadržaja. “S etičkog, a i feminističkog stajališta, naziv “prevoditelj/prevoditeljica” znakovnoga jezika prihvatljiviji je, kako stoga što se izbjegava 'tumačenje', tako i stoga što većinu posla prevođenja znakovnim jezikom obavljaju upravo žene, a taj naziv poštuje i vrednuje njihovu struku za razliku od “tumača” koji i nema baš sretnu žensku inačicu riječi tumač, već navedeno “tumačica” ili “tumačiteljica” (iz očitovanja o terminološkoj problematici od 22. svibnja 2009.).

Vidjeli smo dosad što o dvojbi između navedena dva termina misle neki od vodećih stručnih konferencijskih prevoditelja govorenih jezika i osoba upućena u feminističku lingvistiku i status potlačenih skupina. Smatram da, osim preference samih korisnika (gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba), treba uzeti u obzir posebnost hrvatskoga jezika koji ne razdvaja pojmove “tumač” i “prevoditelj” na pojam koji bi označavao pisano prevođenje i pojam za usmeno prevođenje, kao što je to slučaj u drugim jezicima. Zbog navedenoga je potrebno razmisliti odgovara li posao prevođenja znakovnoga jezika više onome što u hrvatskome jeziku pokriva pojam “tumač” ili pojam “prevoditelj”. Na temelju svega do sada navedenoga, mislim da je “prevoditelj/prevoditeljica znakovnoga jezika” prikladniji pojam od “tumača/-ice znakovnoga jezika”. U jezičnom smislu, dakle ne bi trebalo biti dvojbe, a u kulturološkom – budući da je u kulturi gluhih pojam “tumač” obojen negativnom konotacijom – bi također pojam “prevoditelj znakovnoga jezika” bio prihvatljiviji i za to se osobno snažno zalažem.

### **1.1.2. PREVODITELJ ZNAKOVNOGA JEZIKA ILI PREVODITELJ ZA GLUHE/GLUHOSLIJEPE OSOBE?**

Kao što sam već navela, većina gluhih i gluhoslijepih osoba smatra se pripadnicima kulturne i jezične manjine i upravo zbog toga nije nimalo svejedno koji pojam rabiti. Kod korištenja termina “prevoditelj za gluhe” ili “prevoditelj za gluhoslijepe” dobiva se dojam da je naglasak na pomaganju osobi s određenom vrstom invaliditeta što gluhe i gluhoslijepe osobe žele definitivno izbjeći, a osim toga na taj način negiramo, odnosno prešućujemo znakovni jezik kao jezik ravnopravan svim drugim živim jezicima. Slijedom logike pravilniji, i politički korektniji, bio bi pojam “prevoditelj znakovnoga jezika” (PZJ) kao kvalifikacija dostatna za početak prevoditeljske djelatnosti. Mada sasvim jednostavan pojam, “prevoditelj znakovnoga jezika” je još uvijek predmetom rasprave uže stručne, kao i šire javnosti na našim prostorima. Osnovni problem je nedovoljno suštinsko poznavanje razvoja prevođenja znakovnog jezika. U prošlosti se smatralo da samo gluhe osobe imaju privilegiju da im se prevodi na znakovni jezik. Prevodilo se samo onoj gluhoj osobi koja je znala znakovni jezik. Međutim, danas taj pojam ima mnogo šire značenje, posebno pojavom prvih udruga gluhoslijepih osoba te jačanjem svijesti i pravima gluhoslijepih osoba na prevoditelja. Isto tako, sve je više nagluhih osoba koje trebaju i traže prevoditelje znakovnoga jezika. Danas se pravo na prevoditelja ne definira vrstom oštećenja korisnika, već njegovom komunikacijskom potrebom. Ukoliko primjerice nagluha osoba želi prevoditelja za znakovni jezik, ima na njega pravo. Samo suštinsko poznavanje raznih potreba koje imaju gluhi, gluhoslijepi i nagluhi korisnici vodi nas do zaključka da prevoditelj znakovnog jezika danas ima puno šire područje rada nego je ranije imao. Jasno je da se više ne pružaju usluge prevođenja samo onim osobama koje znaju znakovni jezik (velik je broj gluhih, gluhoslijepih i nagluhih osoba koje ne znaju znakovni jezik, već koriste druge oblike komunikacije). Da bi netko mogao prevoditi gluhoslijepim osobama, treba imati dodatna znanja i vještine da zadovolji različite komunikacijske potrebe gluhoslijepih osoba. Da pojednostavimo, prevoditelj znakovnog jezika koji je educiran za prevođenje samo gluhim korisnicima, ne može biti prevoditelj gluhoslijepoj osobi jer ne posjeduje potrebne vještine i znanja, dok prevoditelj za gluhoslijepe može prevoditi gluhima. Prevoditelj znakovnoga jezika koji želi prevoditi

gluhoslijepim osobama, mora proći mnogo složeniju edukaciju, nego prevoditelj koji prevodi gluhim osobama. Za razliku od prevoditelja za gluhe, budući prevoditelj za gluhoslijepe osobe mora proći tri specifična područja edukacije i to: prevođenje govora na različite načine koji odgovaraju gluhoslijepima (taktilni znakovni jezik, pisanje na dlanu, taktilne abecede i sl.), opisivanje okoline te vođenje gluhoslijepe osobe. Uz to, nužno je dodatno osvještavanje o osjetljivim pitanjima etike, opresije, cenzure i prava na izbor. U Švedskoj primjerice, gluhoslijepa osoba ne mora znati znakovni jezik da bi dobila svog “prevoditelja znakovnog jezika” ([www.sdr.csumb.edu](http://www.sdr.csumb.edu)). Potpuno je jasno da, ako gluhoslijepa osoba zatraži svog prevoditelja, ona će dobiti kvalificiranog prevoditelja znakovnog jezika koji se dodatno educirao za prevođenje gluhoslijepoj osobi. U Hrvatskoj postoje nastojanja da se uvede znakovni jezik samo za gluhe, prevoditelji znakovnog jezika za gluhe, a postoji i ideja o “kompromisu” da prevoditelje dobiju i gluhoslijepe osobe, ali samo one koje znaju znakovni jezik. To bi bila očita diskriminacija i apsolutno kršenje ljudskih prava svih gluhoslijepih osoba, a i kršenje Konvencije UN-a koju je Hrvatska ratificirala. Koristim ovu prigodu da navedem da se čak i Svjetska federacija gluhih ne slaže s time da bi pravo na prevoditelje znakovnoga jezika trebale imati samo gluhe osobe (Pismo podrške Udruzi Dodir od 6. veljače 2009.). Citirala bih ovdje dio pisma podrške:

“World Federation of the Deaf sees that “Deaf people” should refer to a cultural group of people who use sign language as their primary language. Therefore, the World Federation of the Deaf encourages the Croatian law to recognise Croatian Sign Language as the language of choice for those who identify themselves as sign language users, including Deaf, Hard of Hearing and Deafblind citizens. Restricting services on the basis of the medical point of view to deafness (the extent of hearing loss) can discriminate those who would also benefit from the use of sign language and are in great need of services in sign language, such as interpretation or education.” (Svjetska federacija gluhih smatra da bi se pojam “gluhe osobe” trebao odnositi na kulturalnu skupinu osoba koje koriste znakovni jezik kao primarni jezik. Prema tome, Svjetska federacija gluhih potiče priznavanje hrvatskog znakovnoga jezika u hrvatskom zakonu (o znakovnom jeziku, op. a.) kao jezika izbora onih osoba koje se identificiraju kao korisnici znakovnoga jezika, uključujući gluhe, nagluhe i gluhoslijepe građane. Ograničavanje usluga na temelju medicinskog viđenja gluhoće (stupanj oštećenja sluha)

moglo bi dovesti do diskriminacije onih osoba koje bi također željele koristiti znakovni jezik i potrebne su im usluge na znakovnome jeziku poput prevođenja ili obrazovanja)

Terminu “prevoditelj znakovnoga jezika” (PZJ) mogu se, ovisno o dodatno stečenim vještinama i znanju (specijalističkom usmjerenju), eventualno dodati i odgovarajuće odrednice poput: “za gluhe osobe”, “za gluhoslijepe osobe”, “obrazovni”, koje pobliže označavaju, bilo osnovnu ciljanu skupinu ili područje i način rada (npr. prevođenje nastave u obrazovnoj ustanovi). Iz takvih specifičnih odrednica proizlaze i specifičnosti prevoditeljske djelatnosti (npr. PZJ za gluhe osobe, PZJ za gluhoslijepe osobe, obrazovni PZJ...). Moguće su i daljnje detaljnije odrednice, kao npr. PZJ za gluhe osobe niske pismenosti, PZJ za gluhe osobe visoke pismenosti i sl. (Pribanić, 2007). Ipak, valja biti itekako oprezan pri detaljnome obilježavanju vještina prevoditelja znakovnoga jezika. Smatram da u nazivu prevoditelja ne bi trebala stajati odrednica koja stigmatizira korisnika. S druge strane, iznimno je zahtjevno svladavanje vještine prevođenja osobama smanjene pismenosti, kako u jezičnom smislu i nužnosti vrsne umješnosti u prevođenju te vrste, tako i u etičkom smislu zbog ranjivosti korisnika koji ovisi samo i jedino o informacijama koje mu prenosi prevoditelj znakovnoga jezika jer sam korisnik ne poznaje dovoljno dobro hrvatski pisani jezik. Želim ovdje naglasiti da smanjena pismenost nikako nije stanje koje treba poistovjetiti ili pogrešno zamijeniti smanjenim kognitivnim sposobnostima! Gluhe i gluhoslijepe osobe smanjene pismenosti osobe su urednog intelektualnog statusa s nedovoljnim poznavanjem hrvatskoga jezika i samo u nekim slučajevima ujedno i osobe koje zbog dugotrajne izolacije i loše kvalitete obrazovanja imaju slabo poznavanje opće kulture i društvenih zbivanja. To ih nikako ne čini osobama smanjene inteligencije, već osobama koje trebaju vrsne prevoditelje, posebno i dodatno izučene za pružanje usluge i takvim korisnicima uz strogo poštivanje etičkih standarda i veliku pozornost posvećenu usklađivanju s jezičnim kompetencijama korisnika, provjeravanju stupnja razumijevanja i općenito uspješnosti komunikacije.



### 1.1.3. KORISNIČKE SKUPINE

Korisnici usluge prevođenja heterogena su skupina i imaju vrlo raznolike individualne potrebe, počevši od različitih komunikacijskih modaliteta, metoda prevođenja, učestalosti i intenziteta potreba za prevođenjem, pa do potreba prevođenja u različitim situacijama (Goransson, 2007; Eriksson Johansson, 2007; Sauerburger, 1993). Zajedničko svim korisnicima usluga prevođenja je da imaju veće ili manje poteškoće u svakodnevnoj komunikaciji s čujućim osobama. Korisnike možemo podijeliti na tri osnovne skupine: gluhe, gluhoslijepe i nagluhe osobe. Radi boljeg razumijevanja komunikacijskih potreba, svaku od tih skupina definirat ćemo zasebno.

Danas se **gluhe osobe** sve više identificiraju kao pripadnici zajednice gluhih osoba u smislu jezične i kulturne manjine. Gluhe osobe, koje se smatraju pripadnicima zajednice gluhih, ne gledaju na svoj nedostatak sluha kao na neki nedostatak, već s ponosom prihvaćaju svoju gluhoću ističući pritom identitet i kulturu gluhih. Posebno su ponosni na svoj znakovni jezik. Prema Sorkinu, (1996) populacija gluhih osoba koje koriste znakovni jezik čini samo 2% populacije osoba oštećena sluha. Ipak, oni čine jednu značajnu populaciju koja je toliko ponosna na svoju kulturu i jezik da čak i da im se pruži opcija da mogu čuti, oni je ne žele. Često možemo čuti i ponosne izjave: "Moj sin je gluhi, treća generacija!". Takve izjave česte su u obiteljima u kojima su svi gluhi. Ovakvo sociološko stajalište prihvaća sve veći broj stručnjaka i profesionalaca na području gluhoće (Ivasović, 2008). Ipak, još uvijek postoje zemlje u kojoj medicinsko stajalište ima glavnu riječ (kao kod nas). Prema medicinskom stajalištu, gluhe osobe su one osobe kojima je sluh u potpunosti uništen, totalno su ili klinički gluhe. Imaju prosječni gubitak sluha na boljem uhu iznad 91dB te ni uz pomoć slušnoga aparata ne mogu cjelovito percipirati govor (Gortan, 1995). Gluhe osobe u percepciji govora i svijeta dominantno se oslanjaju na vid te stoga ne čudi da se koriste znakovnim jezikom (velika većina njih) što predstavlja najznačajnije obilježje kulture gluhih. Većina gluhih osoba, a kad god im je to potrebno koriste prevoditelje znakovnog jezika u raznim situacijama, uglavnom povremeno, npr. kod liječnika, na sudu, kod socijalnog radnika i sl., dok prevoditelje za dulje vrijeme koriste uglavnom u obrazovne svrhe, npr. tijekom školovanja, studiranja, raznih tečajeva, seminara, itd.

**Nagluhe osobe**, sa sociološkog stajališta, su sve one osobe koje se dominantno oslanjaju na svoje ostatke sluha s ili bez pomoći vizualnog očitavanja s usana. Prema dokumentu Agreement on Terminology Between the International Federation of Hard of Hearing People and The World Federation of Deaf ([www.ifhoh.org/wfd.htm](http://www.ifhoh.org/wfd.htm)) vidimo da je nagluha osoba svaka osoba koja ima oštećenje sluha (mogu to biti i prelingvalno potpuno gluhe osobe, odnosno osobe koje su izgubile sluh nakon usvajanja govora) i koristi govornu komunikaciju. Zanimljivo je da se prema tom dokumentu osobi s oštećenjem sluha daje mogućnost i pravo da se identificira kao “gluha” ili kao “nagluha” osoba.

Medicinska definicija dijeli nagluhe osobe na one kojima se prosječni gubitak sluha kreće od 20/25dB do 90dB, a obično se svrstavaju u četiri kategorije: blago nagluhi (prosječni gubitak sluha 25-40dB), umjereno nagluhi (prosječni gubitak sluha 41-55dB), umjereno-teško nagluhi (56-70dB) i teško nagluhi (prosječni gubitak sluha 71-90dB) (Gortan, 1995 i Pribanić, 2005). Iako mnoge nagluhe osobe znaju znakovni jezik, većina njih koristi govor i očitavanje s usana u sporazumijevanju s okolinom. Većina nagluhih osoba može se samostalno sporazumijevati s okolinom, neki s većim, a neki s manjim teškoćama. U prilog im ide suvremena tehnologija, slušni aparati, loop sistem i sl. Nagluhe osobe vrlo rijetko koriste prevoditelje, za razliku od gluhih i gluhoslijepih osoba. A kad ih koriste to je obično u situacijama kada žele imati potpunu informaciju o nečemu za njih jako važnom. Razloge tome možemo naći u njihovom neprihvatanju da su “nagluhi”. Srame se i teško priznaju svoje oštećenje sluha. Ta populacija je praktički nevidljiva javnosti. Budući da ova grupa ljudi ne progovara otvoreno o problemima koje imaju nagluhi ljudi, ne traže odgovarajuća pomagala niti pomoć prevoditelja.

**Gluhoslijepe osobe** čine izuzetno heterogenu skupinu (Goransson, 2007). Ovoj skupini posvetiti ćemo posebnu pažnju budući da kod nas ta skupina ljudi još nije u potpunosti priznata te postoje brojne nedoumice, nejasnoće, proizašle većinom iz predrasuda. U većini zemalja i organizacija koristi se funkcionalna definicija poput ove skandinavske definicije iz 2007. godine koja glasi: “Gluhosljepoća je jedinstveno oštećenje. Gluhoslijepe osobe imaju različite stupnjeve istovremenog oštećenja vida i sluha. Gluhosljepoća ograničava aktivnosti osobe i njezino potpuno sudjelovanje u društvu koje mora omogućiti specifične službe, prilagodbe okoline i tehnologiju.

Prevođenje gluhoslijepim osobama jedna je od takvih specifičnih službi.” Navest ću primjer različitih definicija gluhosljepoće koje slijede gore navedenu funkcionalnu definiciju:

Osobe se smatraju gluhoslijepima ako imaju teški stupanj kombiniranog oštećenja i vida i sluha što rezultira problemima u komunikaciji, informiranju i mobilitetu. (“Breaking Through: developing services for Deafblind People”, Deafblind Services Liaison Group, 1988, str.6, prema Hart, 2003, Tarczay, 2007).

Osobi će se priznati znatno dvostruko osjetilno oštećenje kada kombinacija dvaju oštećenja otežava osobi da u potpunosti funkcionira kao gluha/nagluha ili slijepa/slabovidna osoba. (Certificate in Deafblind Studies, Dvostruko osjetilno oštećenje Modul 1, str.12, prema Hart, 2003, Tarczay, 2007).

Osoba je gluhoslijepa kada ima i oštećenje vida i oštećenje sluha i u većini okolnosti svakodnevnog života nema dovoljne ostatke sluha da bi kompenzirala oštećenje vida i/ili dovoljne ostatke vida da bi kompenzirala oštećenje sluha.

Gluhosljepoća je jedinstveni hendikep koji je moguć odvojeno ili u kombinaciji s tjelesnim ili mentalnim oštećenjem. Ako je osoba gluhoslijepa, bez obzira na ostala oštećenja, treba poseban program prilagođen jedinstvenom stilu učenja i individualiziranu podršku koja će osnažiti neovisnost i interakciju s okruženjem. Programi koji ispunjavaju potrebe osoba s oštećenjem vida, s oštećenjem sluha ili tjelesnim oštećenjem, ne ispunjavaju potrebe gluhoslijepih osoba. (“A Developmental Profile”, John McInnes, Canadian Deafblind and Rubella Association, prema Hart, 2003, Tarczay, 2007).

Izraz “gluho-sljepoća” koristi se da bi se opisala heterogena skupina ljudi koji mogu imati različite stupnjeve oštećenja vida i sluha, možda u kombinaciji s teškoćama u učenju i tjelesnim oštećenjem, što može uzrokovati teške probleme u komunikaciji, razvoju i edukaciji. Precizni opis teško je osmisлити jer stupanj gluhoće ili sljepoće u kombinaciji s različitim stupnjevima drugih oštećenja nije jedinstven, a o edukacijskim potrebama svake osobe treba odlučiti pojedinačno. (Ministarstvo školstva (DES), ožujak, 1989, prema Hart, 2003, Tarczay, 2007).

U Hrvatskoj sve do 1994. godine gluhoslijepa osoba nisu bile prepoznate, a o gluho-sljepoći na našim prostorima nije se razmišljalo kao o jedinstvenom oštećenju. Učinjeni su određeni pomaci, mada minimalni, u prepoznavanju i priznavanju

gluhosljepoće te je u tu svrhu proširena i dopunjena definicija Hrvatske udruge gluhoslijepih osoba "Dodir" iz 2002. godine te je poslužila kao temeljni službeni dokument za uvrštavanje gluhoslijepoće u Zakon. Ona glasi:

"Gluhosljepoća je specifično i jedinstveno dvostruko senzoričko oštećenje sluha i vida u različitim mogućim kombinacijama intenziteta i to: naglušost i slabovidnost, gluhoća i slabovidnost, sljepoća i naglušost te praktična gluhosljepoća.

Gluhoslijepom osobom se može smatrati i ona osoba koja uz postojeću gluhoću/naglušost ima prognozu progresivnog oštećenja vida ili kad uz postojeću sljepoću/slabovidnost ima prognozu progresivnog oštećenja sluha. Isto tako u pripadajuće klasifikacijske grupe ubrajaju se i gluhoslijepi osobe s karakterističnim sindromima (Usher sindrom, Charge sindrom).

Gluhosljepoća je stanje koje za posljedicu ima teže poteškoće i/ili ograničenja u prirodnom razvoju i funkcioniranju ljudskog bića. Gluhosljepoća može nastati zbog različitih uzroka te može biti urođena ili stečena.

Teže poteškoće i/ili ograničenja koje rezultiraju kao posljedica gluhoslijepoće manifestiraju se u svakodnevnom životu u zajednici: komunikaciji, pristupu informacijama općenito, kretanju, učenju, školovanju, radnom osposobljavanju, osmišljavanju slobodnog vremena i društvenom životu."

U lipnju 2003. godine gluhosljepoća je kao jedinstveno oštećenje uvrštena u Zakon o socijalnoj skrbi, "Narodne novine", broj 103/03. Službenim dokumentom (524-05/1-2-03-1) Ministarstva rada i socijalne skrbi, Uprava za socijalnu skrb donosi upute o primjeni članka 44., 48. i 58. Zakona o socijalnoj skrbi do izmjene Pravilnika o sastavu i načinu rada tijela vještačenja u postupku ostvarivanja prava iz socijalne skrbi i drugih prava po posebnim propisima "NN" br. 64/02.

## **1.2. DEFINICIJA PREVODITELJA ZNAKOVNOGA JEZIKA I PREVODITELJSKE DJELATNOSTI**

Jedna od najranijih i najjednostavnijih definicija prevođenja je da prevoditelj prenosi značenje teksta s izvornog jezika na ciljni jezik.

Budući da predmet ovoga rada nije vezan za pisano prevođenje, ovdje ću govoriti samo o usmenom (konferencijskom) prevođenju, odnosno prevođenju znakovnoga

jezika. Mislim da je to iznimno važno naglasiti jer se teorija prevođenja pisanih tekstova samo djelomično i pažljivo može primjenjivati na područje usmenoga prevođenja (Cokely, 1992). Ono što čini usmeno prevođenje složenijim od prevođenja pisanoga teksta je:

- a) interakcija se odvija uživo,
- b) prevoditelj prenosi poruku gotovo odmah (uz razliku odmaka u simultanom i konsektivnom prevođenju) bez mogućnosti konzultacije s izvornim govornicima ili rječnicima,
- c) prevodi se interakcija, ne “smrznuti” tekst,
- d) o svakom dijelu prijevoda ovisi reakcija sugovornika i tako kroz cijelo trajanje komunikacijskog događaja.

Zadaća prevoditelja je da unese značenje u tekst za ciljnu skupinu, ako je potrebno (i moguće) pružanjem nužnih objašnjenja ili mijenjanjem originalnih govornikovih referenci, ukoliko tako publici prenosi točno ono što je govornik htio reći (Jones, 2002). Naglasak u teoriji usmenoga prevođenja je na prepoznavanju govornikove namjere i poznavanju kulture.

Budući da prevoditelj prenosi poruku s jednoga jezika na drugi, važno je znati u čemu se sastoji poruka koju valja prenijeti. Prema Humphrey i Alcorn (2001) poruka ima sljedeća obilježja:

1. Služi prenošenju misli, postavljanju pitanja ili dijeljenju informacije sa sugovornikom putem kombinacije govorenja/znakovanja, afektivnosti (emocija) i neverbalne komunikacije.
2. Ovisi o mnogo čimbenika: s kime komuniciramo, gdje komuniciramo, ciljevima koje želimo postići, kulturalnim normama, itd.
3. Odražava: ciljeve govornika/znakovatelja (u tonu glasa, razini izravnosti, odabiru riječi i fraza...), kontekst, razinu moći (način govora utječe na dojam o nečijem samopouzdanju i vjerodostojnosti, a pod utjecajem je kulture), razinu formalnosti i sl.

Prema Burgoonu (1994) u engleskome jeziku se samo 6% značenja poruke nalazi u riječima – 39% poruke sugovornik shvaća iz intonacije, a 55% iz gesti, govora tijela i izraza lica. Zbog toga prevoditelji moraju biti u stanju potpuno razumjeti poruku i prenijeti je vjerno – sukladno namjeri govornika. Odgovornost prevoditelja znakovnih

jezika i veća je od odgovornosti prevoditelja govornih jezika kada je riječ o prijenosu neverbalnog dijela poruke jer korisnici usluga prevoditelja znakovnoga jezika gledaju u prevoditelja. Nemalo puta se dogodilo da sam stekla potpuno pogrešan dojam o osobi na temelju toga što bi prevoditelj veselo prevodio riječi osobe koja je vidno iziritirana (što ja zbog gledanja u prevoditelja i slaboga vida nikako ne mogu znati, osim ako prevoditelj to zna prenijeti) ili, što je i veća šteta, nekada steknem dojam da netko ne želi komunicirati sa mnom ili da je hladan, da bih tek nakon smjene prevoditelja počela sumnjati u to je li to bio dojam o prijašnjem privremeno neumornom ili nervoznom prevoditelju, a ne o sugovorniku. Ne znam može li netko shvatiti do kakve nesigurnosti u komunikaciji s drugim osobama to dovodi kod gluhih i gluhoslijepih osoba s lošim iskustvom korištenja neiskusnih ili nestručnih prevoditelja.

Zbog lakšega razumijevanja uloga, prava i obveza koje prevoditelj ima navest ću neke od definicija prevoditelja znakovnoga jezika:

- (1) Prema Solowu (1981) prevoditelj znakovnoga jezika služi kao posrednik u komunikaciji među ljudima i to mu je jedina uloga. Budući da je jedino što gluhe osobe ne mogu - čuti, put potpunog i jednakopravnog uključenja u svijet čujućih osoba je - putem posrednika. Ipak, ulogu "posrednika" ne treba shvatiti kao izgovor za prijenos poruke na način neprilagođen sintaksi i općenito prirodi znakovnoga jezika. Tako Winston i Monikowski (2000:16) opisuju nedostatak vještine neiskusnih prevoditelja koji prevode riječi dok značenje nekako nedostaje. "They include facts, but the overall meaning is somehow missing" (Uključuju činjenice, ali sveukupni smisao nekako nedostaje). Seleskowitch (1995:25) dobre prevoditelje opisuje kao osobe koje znaju prenijeti poruku u duhu drugoga jezika ne robujući strukturi izvornika "The primary hallmark of good interpreters is the extreme latitude, even liberties, they take in their expression vis-a-vis the words of the original discourse and their corresponding terms in the target language". (Glavno obilježje dobrih prevoditelja je ekstremna opuštenost, čak sloboda njihovog izričaja vis-a-vis riječi izvornoga diskursa i njihovih parnjaka u ciljnom jeziku.)
- (2) Prema Frishbergu (1986) prevoditelj ne odlučuje o tome što treba prevoditi, a što ne, prevoditelj prevodi sve. Prevoditelj ne bi smio u prijevodu izostavljati elemente koji mu se ne sviđaju, ne odgovaraju njegovom osobnom stilu

komuniciranja, njegovoj osobnosti ili njegovim stavovima. U slučaju da se pojavi takva zamka, prevoditelj mora neprestano biti svjestan nužnosti potpunog ispunjavanja svoje uloge posrednika u komunikaciji. Scullion (2002) u analizi vlastitog prevođenja na jednom skupu sa znakovnoga na govorni jezik primjećuje da je u svome prijevodu znak “opresija” čak nekoliko puta izostavila da ne bi uvrijedila čujuću publiku kada im je gluha osoba pričala o povijesti opresije gluhih u školama. Tako nešto smatram profesionalnom povredom etike prevođenja znakovnoga jezika, ne samo jezičnim propustom.

- (3) Uloga prevoditelja je osigurati da svi sudionici neke interakcije imaju potpun pristup informaciji (Napier, 1998, 15, prema Hull, 2002).

Iz ovih definicija možemo zaključiti da je prevoditelj osoba koja mora zadovoljiti klijenta u svim aspektima komunikacije da bi ona bila uspješna i učinkovita. Idealan prevoditelj mora biti ekspert u komunikaciji – fluentan govornik najmanje dvaju jezika; poznavati najmanje dvije kulture. Treba biti prilagodljiv: potrebama klijenta, preferiranim oblicima komunikacije klijenta, okolini i temama razgovora.

Za razliku od prevoditelja znakovnoga jezika za gluhe, prevoditelji znakovnoga jezika za gluhoslijepe osobe trebaju posjedovati dodatna znanja. Prema Hermanssonu (1999) edukacija prevoditelja za gluhoslijepe osobe usmjerava se na tri osnovna područja:

- (1) Jezično prevođenje

Ono uključuje prevođenje između dvaju jezika (znakovnoga i govorenoga jezika), a može biti i prevođenje između dvaju medija za prijenos istoga jezika (govorni hrvatski i prstovna abeceda).

- (2) Davanje vizualnih informacija

Osobe koje vide često podrazumijevaju neke stvari toliko prirodnima da ne razmišljaju o tome da ih posebno treba opisivati gluhoslijepim osobama. Prevoditelj mora svladati te vještine vezane uz kulturu gluhoslijepih osoba da bi mogao znati, odnosno procijeniti kada je potrebno, a kada je suvišno davati vizualne informacije iz okoline.

- (3) Mobilne vještine i znanje vođenja

Prevoditelj bi, budući da je odgovoran i za sigurno i učinkovito kretanje gluhoslijepe osobe koju vodi, trebao biti spretan i snalažljiv u kretanju u dvoje.

Prema Tarczay (2003b) osim vlastitih mobilnih vještina kretanja u dvoje, prevoditelj treba posjedovati i specifična znanja, odnosno dobro poznavati tehnike vođenja i načine pružanja podrške u svim mogućim situacijama.

Prevoditelji kao profesionalni komunikatori moraju izvršno poznavati jezike s kojih i na koje prevode te biti djelotvorni komunikatori (Adler i Towne, 1999). U Dodatku 1 prilažem Kriterije koji se primjenjuju u testiranju prevoditelja znakovnoga jezika u AVLIC-u (Association of Visual Language Interpreters of Canada) jer smatram da se uvidom u njih dobiva vrlo jasna slika o očekivanjima od prevoditelja.

Sve se češće govori o prevoditelju kao savezniku kako bi se naglasio odmak od ranijih modela prevođenja znakovnoga jezika. Savezništvo podrazumijeva interakciju između dvije jednake strane pa prevoditelj znakovnoga jezika stalno mora osvještavati vlastitu pripadnost dominantnoj kulturi i pokušati ne ponašati se na način kojim tlači ili pokušava kontrolirati gluhe korisnike (Hull, 2002).

Marschark, Peterson i Winston (2005) navode da prevoditelji moraju moći uporabiti činjenice koje pamte, biti sposobni analizirati situacije i interakcije na koje nailaze u svome radu, procjenjivati djelotvornost svoga rada te biti predani cjeloživotnom učenju, kritičkom mišljenju i samoprocjenjivanju.

Madden (2002) naglašava važnost održavanja fizičkoga i mentalnog zdravlja prevoditelja znakovnoga jezika.

Uloga prevoditelja je, na temelju svega što smo do sada naveli, da kao djelotvoran komunikator s izvrsnim poznavanjem izvornoga i ciljnoga jezika, i izvrsnim razumijevanjem komunikacijske situacije i događanja, svjestan kulturalne pripadnosti, osobnosti i komunikacijskog stila svih sudionika u komunikaciji, uz prethodnu pripremu za temu koju prevodi i pripravnost na moguće probleme tijekom prevođenja (ne samo jezične prirode), vjerno, cjelovito i precizno, u duhu jezika na koji prevodi, prenese sve elemente poruke s izvornoga na ciljni jezik uz jednako uvažavanje svih sudionika u komunikaciji i poštivanjem etičkih standarda profesije. Dužnost prevoditelja je biti predan stalnoj nadogradnji znanja jezika s kojima radi, obogaćivanju opće kulture i sve dubljem upoznavanju s kulturama s kojima se susreće u radu. Jednako tako je važno stalno analizirati kvalitetu svoga rada i ulagati u svoje mentalno i fizičko zdravlje kao važne preduvjete za kvalitetno obavljanje svoga posla. Mislim da je važno da prevoditelji znakovnoga jezika usvoje stav da su greške koje čine u bilo kojem dijelu



svoga profesionalnog rada podloga za daljnje učenje i usavršavanje te da je njihova odgovornost da intenzivno rade na ispravljanju manjkavosti koje primijete sami, njihovi mentori, njihovi kolege ili korisnici. Uz to, prevoditelji bi trebali smatrati kolegijalnost jednom od bitnih sastavnica profesionalnoga rada i biti dobronamjerni i ugodni suradnici, spremni za podršku i pomoć koju trebaju pružiti svojim (posebice manje iskusnim) kolegama u cilju pružanja što kvalitetnije usluge i unapređivanja profesije.

Smatram da visoka očekivanja od prevoditelja znakovnoga jezika nisu opravdana ukoliko im se ne osiguraju određena prava, a među najvažnijima smatram da su:

- kvalitetni programi učenja znakovnoga jezika (višegodišnji, priznati, na sveučilišnoj razini, uz mentore izvorne znakovatelje)
- kvalitetni programi učenja prevođenja (specijalistički poslijediplomski studiji ili ekvivalent istoga)
- pravo na daljnje usavršavanje
- pravo na upoznavanje kulture gluhih kroz razne oblike pružanja prilika za međusobno (bolje) upoznavanje i druženje (sjetimo se da se znakovni jezik kao vizuo-spacijalni jezik odvija samo uživo i ne može ga se učiti putem knjiga, gledanjem televizije ili slušanjem glazbe)
- pravo na naknadu za rad koja odražava visoka očekivanja od prevoditelja i nagrađuje kvalitetu prevoditeljeva rada
- pravo na mogućnost akreditiranja kao oblik posebnog profiliranja najboljih prevoditelja znakovnoga jezika unutar struke
- pravo na uvjete na radu koji osiguravaju fizičko i mentalno zdravlje prevoditelja (primjeren broj stanki za odmor, najmanje dva prevoditelja u paru za jednodnevne poslove, najmanje tri prevoditelja znakovnoga jezika za cjelodnevne poslove kao, npr. na putovanjima u inozemstvo – sjetimo se da prevoditelja znakovnoga jezika korisnik treba cijeli dan)
- pravo na udruživanje u profesionalna udruženja i borbu za bolje uvjete na radu
- pravo na pokrivanje troškova tijekom obavljanja posla
- pravo na potporu s ciljem daljnjeg usavršavanja, i to od korisnika, kolega, udruga i organizacija, bilo korisnika ili prevoditelja
- pravo na rad s educiranim korisnicima koji znaju koja je zadaća prevoditelja i ponašaju se prema prevoditelju s dužnim uvažavanjem

### **1.3. RAZUMIJEVANJE ODNOSA IZMEĐU KORISNIKA I PREVODITELJA ZNAKOVNOGA JEZIKA KROZ POVIJEST**

Neovisno o specifičnim aspektima prevoditeljske djelatnosti te ulogama u procesu prevođenja, svaki prevoditelj, ovisno o karakternim osobinama, ali prvenstveno ovisno o edukaciji koju je imao (ili je nije imao), koristi određeni pristup u prijevodnom procesu, više ili manje svjesno (Janzen, 2005).

Zanimljivo je kako razvojem svjesnosti zajednice gluhih kao i poboljšavanjem edukacije prevoditelja nastaju značajne promjene u pristupu procesu prevođenja (Leeson, 2005). Navest ću tri primjera prema Wilcoxu i Shafferu (2005).

#### **1.3.1. PREVODITELJ KAO POMAGAČ (HELPER MODEL)**

U počecima prevodilačke djelatnosti u gotovo svim zemljama i kulturama bio je prisutan upravo ovaj model prevođenja. U svim ranim zajednicama gluhih uvijek su postojale teškoće u komuniciranju s osobama koje nisu poznavale znakovni jezik. Ovakve teškoće rješavale su osobe koje su znale znakovni jezik, a željele su pomagati u prevođenju. Najčešće su to bili članovi obitelji gluhe osobe: djeca gluhih roditelja, braća, sestre i/ili članovi vjerskih zajednica. Svi su oni na neki način bili povezani sa zajednicom gluhih. Prevoditelji “pomagači” su jednostavno bili na raspolaganju kad je trebalo. Gluhoj osobi prevodili su članovi obitelji, gluhim učenicima su prevodili njihovi učitelji, gluhim radnicima suradnici na poslu. Pomaganje je bila norma. To je bio način na koji su gluhe osobe imale pristup svijetu čujućih.

Prevoditelji “pomagači” najčešće su na sebe preuzimali odgovornost i gotovo uvijek odlučivali umjesto gluhih/gluhoslijepih osoba. Takav prevoditelj “pomagač” bio je slobodan iznositi svoje mišljenje; poučavati gluhu osobu o lijepom ponašanju i dominantnom jeziku; nije bio obvezan prevoditi sve što je bilo rečeno... Gluhe osobe bile su zahvalne za svaki takav oblik pomoći. U takvim oblicima pomoći pojačavala se ovisnost gluhih. Gluhe su osobe postajale sve pasivniji sugovornici i prepuštali inicijativu i odluku svom pomagaču. Pomažući na taj način, stvarali su se stavovi o gluhim/gluhoslijepim osobama, da se one ne mogu brinuti o sebi, biti socijalizirane i voditi poslove bez intervencije “pomagača”.

Takav pristup u prevođenju karakterističan je za najranije prevoditelje znakovnoga jezika te postoji do pojave prvih stručnih/profesionalnih službi ili agencija. Tadašnji “prevoditelji”, prema Fishbergu (1986), nisu primali nikakvu novčanu naknadu, niti su imali ikakvo formalno obrazovanje o znakovnom jeziku, niti o procesu prevođenja.

### **1.3.2. PREVODITELJ KAO PROVODNIK INFORMACIJE (CONDUIT / TELEPHONE MODEL)**

Osnivanjem agencije za prevoditelje - Registry of Interpreters for the Deaf (RID) 1964. godine u SAD-u, osobe koje su bile uključene u prevođenje počele su se pobliže zanimati za sam proces prevođenja i ulogu prevoditelja ([www.rid.org](http://www.rid.org)). Porasla je svjesnost o potrebi/nužnosti profesionalizacije prevoditeljske službe, a time se i paradigma počela mijenjati. “Pomaganje” nije više bilo samo sebi svrhom. Prevoditelj je morao odbiti činiti stvari za ili umjesto gluhe osobe, jednostavno je prevodio informaciju tako da je gluha osoba mogla sama odlučiti što učiniti s njom. Gluha je osoba počela drugačije doživljavati prevoditelja; sada se osjeća sposobnom sama donositi odluke, autonomno i samosvjesno te mora preuzeti potpunu kontrolu nad svojim odlukama i postupcima. Prevoditelj nastoji ostati neutralan, koliko je god moguće, želi biti objektivan, na distanci od korisnika. Solow (1981) opisuje prevoditelja kao kanal u komunikacijskom lancu. Uspoređuje ga s telefonom – telefon je veza među ljudima bez ikakvog osobnog utjecaja. Time se i sam proces prevođenja mijenja. Stajalište je da prevoditelj samo prenosi poruku, ne analizira poruku u skladu s kulturološkim kontekstom, niti analizira preciznost značenja unutar dvaju jezika. Isključena je bilo kakva vrsta savjetovanja. Ovaj tip prevoditelja dominira u sedamdesetim godinama prošloga stoljeća. Popularno su ga u SAD-u nazivali “communication facilitator”, osoba koja jednostavno olakšava komunikaciju između dviju strana. Pitanje je, međutim, koliko takav pristup prevoditelja uistinu “olakšava” komunikaciju, a koliko u, za prevođenje zahtjevnim dijelovima izvornoga teksta, čini upravo suprotno - otežava razumijevanje, dovodi do nelagode, nepovjerenja, nesporazuma i nejasnoća, ili čak do potpunog nerazumijevanja, odnosno netransparentnosti značenja poruke iz izvornika u ciljnome jeziku.

U tom se razdoblju mijenjaju i stavovi prema znakovnom jeziku (Stokoe, 1960). Započinju opsežna lingvistička istraživanja koja pokazuju da je znakovni jezik pravi prirodni jezik gluhih, samo što se komunicira u vizuo-spacijalnom kodu (Wilbur, 2001, 2004).

Također su se, tijekom ovoga razdoblja, dogodili mnogi važni pomaci. Prevoditelji su počeli kritički razmišljati o svojoj ulozi, bez obzira koliko su bili vezani uz zajednicu gluhih. Željeli su ostvariti pravo na naknadu za svoj posao. Ta, tko bi svakoga dana dobrovoljno prevodio gluhom učeniku u srednjoj školi ili studentu na fakultetu? U želji da budu samo kanal kojim se prenosi poruka, prevoditelji su otišli u krajnost (Janzen i Korpinski, 2005). Takav stav, da žele biti samo kanal za prijenos poruke, odrazio se na odnos prevoditelj – klijent i na proces prevođenja. Naime, za kulturu gluhih karakteristično je da je zajednica vrlo otvorena u razmjeni svih informacija, tako da je stav prevoditelja da budu samo kanal za prijenos poruke doveo do konflikta s kulturom gluhih. Drugo: prevoditelji su direktno prevodili, što znači da nisu uzimali u obzir morfosintaktičke razlike dvaju jezika. Prevoditi sa znakovnog jezika na govorni, a da bi poruka ostala potpuna, često puta znači primjenu strategije “objašnjavanja”, a to je upravo ono što su prevoditelji nastojali izbjeći. Ako se radilo o obrnutom procesu, prevođenju s govornog jezika na znakovni, zadržavala se struktura govornoga jezika. To je bilo neprimjereno, barem za dio gluhih osoba kojima je bilo otežano jasno primanje poruke. Jezik je dio kulturnog identiteta, što znači da prevoditelj nikako ne može izabrati kulturološku neutralnost (Gile, 1995).

### **1.3.3. PREVODITELJ KAO DVOJEZIČNI / DVOKULTURALNI POSREDNIK (BILINGUAL / BICULTURAL MEDIATOR)**

Posljednjih je godina sve manje i manje poželjan tip prevoditelja – provodnika informacije. Prevoditelj znakovnoga jezika nužno je uključen u prijenos poruke već po svojoj funkciji. Uporaba jezika i interpersonalna interakcija sudionika razgovora vrlo je kompleksna djelatnost pa i proces prevođenja ne može biti jednostavan niti mehanički. S druge strane, gluhe osobe ističu da se njihova zajednica najbolje može opisati kao posebna kultura u kojoj su jezik, socijalne norme i tradicija jedinstvene za tu zajednicu (Padden i Humphries, 1988) te da mnoge socijalne granice dijele gluhe i čujuće ljude.

Kada su prevoditelji postali toga svjesni, tražili su dodatno obrazovanje da bi bolje razumjeli kulturološke razlike između zajednice gluhih i čujuć ih te su tražili kulturološki utjecaj na komunikaciju. Rezultat takvih zahtjeva bio je da su prevoditelji sada počeli razmišljati o svojoj ulozi poput lingvističkoga i kulturološkoga “brokera”, posrednika. Uz znanje znakovnoga jezika, prevoditelji bi se morali upoznati i s teorijom i praksom kulture gluhih da bi se mogli nazivati dvojezičnim-dvokulturalnim posrednicima. Mnoga znanja o kulturi gluhih prevoditelji još uvijek (misli se u SAD-u, a primjenjivo je i na druge države) usvajaju *ad hoc* (Janzen i Korpinski, 2005). Dosta se o tome još mora istraživati i učiti kako bi se donosile pravilne i etički dosljedne odluke tijekom prevođenja.

#### **1.4. ZNAČAJ PROFESIONALIZACIJE PREVODITELJSKE STRUKE TE POTREBA I VAŽNOST USPOSTAVE ETIČKOGA KODEKSA**

##### **1.4.1. ZNAČAJ PROFESIONALIZACIJE PREVODITELJSKE STRUKE**

Prema dosad navedenome, shvatljivo je da su gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe pripadnici jezične i kulturne manjine te time specifična i najranjivija skupina osoba upravo zbog nemogućnosti potpune kontrole i pristupa informacijama i komunikaciji u svakodnevnom životu. Prema Baker-Shenku (1992) oni su potlačena skupina osoba te time posjeduju većinu osobina koje posjeduju ostale potlačene osobe širom svijeta. Kontrola nad komunikacijom, odnosno jezikom, predstavlja moć za onoga tko je kontrolira. Poveznicu gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama s čujućim svijetom čine prevoditelji. Većina prevoditelja znakovnoga jezika su čujuće osobe te su time pripadnici moćne dominantne skupine koja ima kontrolu nad jezikom, odnosno komunikacijom (Harlan, 1999).

Upravo kod prevoditelja znakovnoga jezika, zbog superiornosti koju imaju nad jezikom, odnosno komunikacijom, postoji vjerojatnost zloupotrebe moći. Odnosi između prevoditelja i korisnika mogu se jasnije razumjeti ako se promatraju s aspekta moći.

Navest ću samo neke od mogućih konfliktnih situacija koje se najčešće događaju tijekom prevođenja. Neki prevoditelji često ne znaju koristiti znakovni jezik na način

koji odgovara gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama te koriste onaj vid znakovnog jezika koji su naučili, stavljajući korisnika u položaj da se prilagodi prevoditelju iako bi trebalo biti obrnuto. Što reći onda kada neki prevoditelji tijekom prevođenja izmišljaju pojedine znakove? Vjerujem da mnogi prevoditelji, koji često ubacuju nove znakove, nisu nikada razmišljali o posljedicama svojih intervencija u znakovni jezik. To korisnicima govori o njihovom nepoštivanju znakovnoga jezika, što djeluje ponižavajuće, kao da su korisnici nesposobni koristiti vlastiti jezik te kao da je znakovni jezik siromašan (Baker-Shenk, 1992). I u Hrvatskoj su česte situacije kada prevoditelj “ispravlja” znakove koje je koristio korisnik.

Gore navedeni primjeri govore nam kako gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe zbog svojeg dugogodišnjeg potlačenog položaja i stigmatizacije (dugogodišnje nepotrebne patnje, neučinkovitosti obrazovnog sustava, teškoća pri zapošljavanju, diskriminacije pri stanovanju, nedostatne medicinske pomoći i sl.) jednostavno nisu dovoljno osnažene za provedbu dobre “kontrole prevoditelja”. Zanimljiv pregled teme osnaženosti gluhih osoba može se pročitati u *Journal of Epidemiology and Community Health*: Empowering the deaf. Let the deaf be deaf. 2000, 54, 40-44.

Prisutnost borbe za moć, a time i moguće zloupotrebe moći, zahtijeva profesionalizaciju struke i uspostavu etičkoga kodeksa. To i nije ništa novo u profesiji koja se bavi humanim područjem rada. Poput liječnika, odvjetnika i učitelja, prevoditelji imaju određenih obaveza koje profesija struke zahtijeva zbog zaštite prava, dostojanstva i slobode gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika. Povijesni prikaz razvoja modela prevođenja pokazao nam je da je u prevođenju snažno prisutan paternalizam što stavlja gluhe, nagluhe i gluhoslijepe korisnike u još podređeniji položaj. Razvojem novih humanijih modela prevođenja nije u potpunosti izbjegnuto paternalizam, no ipak se razvojem profesije i etičkim kodeksima nastoji na što kvalitetniji način osigurati kvaliteta prevođenja i pristupa korisniku. Primjećujem da se sve češće u etičkim kodeksima nalazi i tema nepoželjnosti savjetovanja i zastupanja od strane prevoditelja. Primjerice, u AVLIC Code of Ethics and Guidelines for Professional Conduct Kanadskoga udruženja prevoditelja vizualnih jezika izričito stoji “The role of the Deaf interpreter is not to provide counselling or advocacy”. (Uloga prevoditelja za gluhe osobe nije pružanje savjeta ili zastupanje gluhih osoba.)

Prevoditelji, poput liječnika, odvjetnika i učitelja razlikuju se od drugih pojedinaca u poslovnom, političkom ili tržišnom svijetu upravo po tome što su profesionalci u svojoj struci vezani etičkim načelima. Profesija tih struka zahtijeva određene standarde ponašanja kojima se interesi klijenata stavljaju iznad osobnih i materijalnih interesa, što ih razlikuje od drugih zanimanja i djelatnosti, vodeći pri tome strogo računa da izbjegavaju neprimjereni emocionalni angažman. Tri su ključna elementa što određuju profesiju struke i to: licenca i certifikat, ograničeni opseg djelovanja i korpus znanja te etički kodeks (Humphrey i Alcorn, 2001).

Prema Royu (1995), prevoditelja znakovnoga jezika smatramo profesionalnim ako posjeduje sljedeće:

- potpunu fluentnost u dva jezika
- vještine prevođenja
- bogatu opću kulturu
- poznavanje područja koje prevodi
- bikulturalnu osjetljivost i
- visoko razvijenu profesionalnost.

Licenca i/ili certifikat koju posjeduje prevoditelj znakovnoga jezika omogućuje mu monopol nad pružanjem prevoditeljskih usluga. Prevoditelj, koji ima certifikat ovlaštene nacionalne udruge gluhih ili gluhoslijepih ili agencije, pristupio je završnom ispitu i uspješno ga položio - čime dokazuje da posjeduje odgovarajuća znanja i vještine potrebne za prevođenje. Ipak, to što prevoditelji posjeduju certifikat, nužno ne znači da su kvalificirani (Shoenberg i Carlson, 1999). Međutim, kod nas u Hrvatskoj je situacija veoma šarolika budući da postoje brojni vikend programi za edukaciju prevoditelja u organizaciji raznih udruga gluhih i gluhoslijepih osoba, a isto tako i programi za učenje znakovnoga jezika koji se često poistovjećuju s programima za prevođenje. Činjenice ukazuju na to da je u Hrvatskoj dovoljno znati nešto malo znakovnoga jezika i time osoba sebi može osigurati status prevoditelja znakovnoga jezika. Svaki dan vidimo na TV ekranima nedovoljno kvalitetne prevoditelje koji se ne ustručavaju u hodu izmišljati znakove, ispuštati dijelove poruke pa čak i vršiti određene ispade sudjelujući u razgovoru, iako prevode emisiju. Isto tako, u modi su brojni programi za obrazovanje prevoditelja koji dodjeljuju "završni certifikat" svim prevoditeljima koji pohađaju te

programe. Veliki je broj takvih ad hoc prevoditelja na našim prostorima, a njihova je kvaliteta upitna, kao i etička načela – što možemo vidjeti gotovo svakodnevno.

Što se tiče ograničenog opsega djelovanja i korpusa znanja, jasno je da ne mogu svi prevoditelji znati sve vrsno prevoditi. Ne mogu svi prevoditelji vrsno prevoditi i medicinu i nogometnu utakmicu. Jednako tako, ne mogu prevoditelji iznenada postati vrsni odvjetnici ili liječnici. Za prevođenje svakog zadatka je nužna detaljna i savjesna priprema. Priprema se tiče, kako tematike koju će prevoditi na određenome zadatku, tako i pripreme za moguće izazove i iznenađenja (Mitchell, 2002). Upravo zbog osjetljivosti posla kojim se bave, prevoditelji imaju svoj etički kodeks. On se dosta razlikuje od zemlje do zemlje i odražava obilježja društva i kulture, ali ono što možemo primijetiti jest da se većina etičkih kodeksa drži određenih temeljnih načela koja obuhvaćaju obaveze i smjernice za prevoditeljsku struku te definiraju važne postavke u odnosu prevoditelja prema klijentu, prema struci kao i prema poslodavcu. Ukratko, od profesionalnog prevoditelja znakovnog jezika očekuje se da bude dostojan povjerenja za posao koji mu je dodijeljen.

Zbog važnosti koju etika i etično ponašanje zauzimaju u prevoditeljskoj struci, bit će o tome više riječi u zasebnom tekstu.

#### **1.4.2. POTREBA I VAŽNOST USPOSTAVE ETIČKOGA KODEKSA**

Već smo ranije napomenuli da se profesionalci određene struke (liječnik, odvjetnik, sudac, prevoditelj) razlikuju od drugih profesija upravo po postojanju etičkoga kodeksa. Prevoditelji prikupljaju, razvijaju i primjenjuju specifična znanja, vještine i sposobnosti da bi što kvalitetnije omogućili gluhoj osobi da ostvari svoje potencijale i da postigne svoju vlastitu vrhunsku uspješnost (samoostvarenje). Kao i kod drugih profesija, vladanje specifičnim znanjima i u djelokrugu osjetljivog područja rada, kao npr. kod liječnika, odvjetnika i sl. obvezuje svakog pojedinca da zaštiti i očuva dostojanstvo i prava klijenta kojemu pruža uslugu. Stoga je nužno artikulirati određene vrijednosti i pravila ponašanja profesije što se uređuje etičkim kodeksom (Cynthia, 2005).

Etički kodeks predstavlja određene standarde ili smjernice ponašanja, odnosno načela kojima se definira što je prihvatljivo, a što nije. U ovom tekstu ćemo definirati



etiku kao ponašajni standard – skup pravila koja određuju što se ocjenjuje prikladnim odnosno neprikladnim, ispravnim odnosno neispravnim, u prevoditeljskoj djelatnosti (Humphrey i Alcorn, 2001).

Prevoditelji znakovnoga jezika često su izloženi raznim dilemama o procesu prevođenja gluhom klijentu. Jedno od pitanja koje im se često postavlja je: “Imate li problema s tehničkim dijelom samoga prevođenja ili su problemi više etičke naravi?” Mogu li prevoditelji zadržati potpunu neutralnost ili se boje da bi mogli “obožati” informaciju vlastitim stavom i mišljenjem u situaciji kada je potrebno prevesti informacije koje nisu u skladu s njegovim osobnim stavovima i vrijednostima? Quigley i Youngs (1965) naglašavaju važnost nepristranog stava prevoditelja bez obzira na vlastite stavove.

Prevoditelji trebaju biti svjesni od kolikog je značenja samostalnost u komunikaciji za svaku gluhu, nagluhu, a posebno za gluhoslijepu osobu. Stoga se i posvećuju tom poslu u namjeri da daju komunikacijsku podršku svakome tko želi doseći što višu razinu samostalnosti kako bi mogao ostvariti svoje cjelokupne potencijale (McKee, 2006; Wilcox, Schroeder i Martinez, 1990).

Etički kodeks u zemljama s već postojećim službenim sustavom izobrazbe stručnih prevoditelja postavlja samo opći okvir za kojim se prevoditelj vodi pri obavljanju svoje djelatnosti. U zemljama s manje iskustva u izobrazbi prevoditelja znakovnoga jezika, te onima koje su na začecima stvaranja profesionalne službe prevoditelja znakovnoga jezika, etički kodeksi su detaljniji i složeniji upravo zbog nereguliranosti profesije. U Europi, primjerice, dugu tradiciju u prevođenju znakovnoga jezika imaju Švedska, Velika Britanija, Španjolska i Francuska te su njihovi etički kodeksi nešto kraći i sažetiji (Swedish National Association of Sign Language Interpreters STTF; IRP for British Sign Language/English Interpreters; Federacion Espanola de Interpreters de Lengua de Signos y Guias-Interpreters; Association Francaise des Interpretes en Langue des Signes). Razlozi zbog kojih je etičke aspekte prevođenja znakovnoga jezika važno osvijestiti, kako prevoditeljima tako i široj javnosti, evidentni su korisnicima usluge prevođenja znakovnoga jezika, no ne shvaćaju ih nužno ljudi koji se nađu u ulozi prevoditelja gluhim, nagluhim ili gluhoslijepim osobama. Zbog toga bih željela ovdje detaljnije iznijeti problem etičke osjetljivosti prevođenja gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama.

Naime, čujuć a osoba koja ne poznaje govoreni jezik druge jezične zajednice nalazi se u osjetljivom položaju kada ovisi o prevoditelju, samo dok se nalazi okružena zajednicom koja govori drugim jezikom. No, ta osoba može čuti te na taj način djelomično zadržava kontrolu nad prevođenjem jer može pratiti intonaciju glasa govornika kao i prevoditelja, tempo govorenja, izraz lica govornika i ostale neverbalne aspekte govorno-jezične komunikacije. Gluha ili gluhoslijepa osoba ne može čuti – i to je permanentno stanje. Na prvi pogled ne čini se pretjerano zanimljivim niti revolucionarnim ustvrditi tako nešto, no upravo to postaje vrlo važan kamen spoticanja pri uspostavljanju i radu profesionalnih službi prevođenja znakovnoga jezika. Nema stanke za kavu niti stanke za ručak kada korisnik ne treba prevoditelja, netko nužno mora biti uz njega ili nju. Takvo stanje ima i moralo bi imati specifične implikacije u organiziranju rada prevoditelja znakovnog jezika budući da raste zabrinutost za njihovo fizičko i mentalno zdravlje (više o toj temi u Madden, 2005). Očito se prava prevoditelja znakovnoga jezika često prelamaju na etičkim zahtjevima profesije i pravu korisnika na komunikaciju. Do toga ne bi dolazilo da postoji profesionalna služba prevoditelja koji su visoko educirani, svjesni zahtjevnosti svoje profesije te svjesni etičke dimenzije svoga posla koja posljedično čini profesionalizaciju te struke nužnom.

Smatram, također, da je pitanje povjerljivosti iznimno važno. U prevođenju znakovnoga jezika prevoditelj sudjeluje u životnim situacijama korisnika u koje nikada nitko ne bi imao uvid kada bi ta osoba čula. Prevoditelj tako prisustvuje posjetama liječniku, odvjetniku, na ispitima u školi, na sprovodima, vjenčanjima pa čak i na kirurškim zahvatima. Od iznimne je važnosti pravo na privatnost korisnika, što nije nešto što svi shvaćaju bez prethodne edukacije i usvajanja etičkih normi prevoditeljske profesije. Život korisnika nije zanimljivost koju treba dijeliti s kolegama s posla, drugim korisnicima ili vlastitim poznanicima. Povjerljivost je i odraz poštovanja korisnika te preduvjet povjerenja. Prevoditelj koji ima veliko poštovanje prema korisniku i njegovoj komunikaciji neće imati teškoća s povjerljivošću (Janzen, 2005).

Osim uvažavanja korisnikovih prava i povjerljivosti, važne su granice uspostavljanja prijateljskih odnosa s korisnicima (Mindess, 2006) i poštivanje. Poštivanje drugih posljedica je našega dojma o njima i iskustva, no u poslu prevoditelja znakovnoga jezika smatram da učenje o pozicijama moći te osvještavanje, možda i nesvjesnih, “malih” djela kojima prevoditelji oduzimaju korisnicima samostalnost u

odlučivanju, narušavaju samopouzdanje i sliku o sebi te ih stavljaju u podređen položaj, te to mora biti sastavni dio edukacije jer vodi do više razine kvalitete rada prevoditelja i na kraju krajeva do ravnopravnijeg položaja gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba. Pritom ne mislim samo na posebno zahtjevne komunikacijske situacije u kojima korisnik smanjene pismenosti želi ostvariti svoja prava uz posredovanje prevoditelja. Važnost poštivanja korisnika prevoditelji znakovnoga jezika ne bi trebali podcijeniti. Prema Janzenu (2005) gluhi često traže prevoditelje kojima mogu vjerovati; često je nešto u stavu prevoditelja razlog zašto ga/ju gluhi žele kao prevoditelja, gotovo bez obzira na razinu vještina.

Naposljetku, valja uzeti u obzir i ograničenost u primanju neverbalnih znakova u komunikaciji kod korisnika s oštećenjem vida i gluhoslijepih osoba. Umješnost prevoditelja da u svome prijevodu bude vjeran izvornom tonu i raspoloženju govornika ovdje se preklapa s etičkom dimenzijom njegova posla. Važnost prenošenja neverbalne komunikacije i posredovanja raspoloženja, tona, humora, suzdržanosti, ljutnje, nije nešto što bi prema mome mišljenju trebalo biti na drugome mjestu nakon jezičnog sadržaja, već nešto što je barem jednako važno kao i jezični sadržaj. Naposljetku, neverbalna komunikacija kojom se oblikuje i prenosi poruka svim drugim vrstama znakova *osim* jezičnih, nadopunjava, pojačava ili mijenja verbalnu poruku, a neverbalni znakovi (paralingvistički i ekstralingvistički) česti su pri izražavanju emocija i uzajamnih stavova u komunikacijskoj interakciji (Vuletić, 2007). U ovome smislu izuzetno je bitna dimenzija socijalne i emotivne inteligencije prevoditelja, ali osim toga, i razvijena svijest o tome da ljudska komunikacija nije samo razmjenjivanje suhoparnih činjenica, već je svaka komunikacija uz posredovanje prevoditelja gluhoslijepom korisniku njegov život, njegovo sjećanje, njegov dojam o svijetu i još jedan djelić u stvaranju slike o sebi. Nadam se da to ne zvuči patetično, no cilj mi je samo ukazati na važnost educiranosti prevoditelja. Osoba koja ne čuje i ne vidi, svijet doživljava kroz ruke prevoditelja i samo ukoliko prevoditelj prenosi sve elemente komunikacije najbolje što može, može se reći da korisnik ima šansu sudjelovati u životu kao ravnopravni sudionik u komunikaciji u kojoj je prirodno da nekada teče u veselom tonu, a nekada ne, a uloga prevoditelja nije cenzurirati, niti dobro, niti loše.

Prema Baker-Shenku (1992) ne može se mnogo napredovati u stvaranju humanijeg modela dok god prevoditelji ne budu dostojni povjerenja.

Prevoditelji znakovnoga jezika u okviru obavljanja svoje prevoditeljske djelatnosti trebaju iskazati odgovarajuće profesionalne odnose prema:

- korisniku
- organizaciji, agenciji ili ustanovi za koju rade
- profesiji prevoditelja hrvatskoga znakovnog jezika
- suradnicima – prevoditeljima i
- društvenoj zajednici.

Smatram da je sva ta područja važno regulirati etičkim kodeksom, posebice u zemljama u kojima je struka prevođenja znakovnoga jezika u začetku.

#### **1.4.3. ETIČKI KODEKS – ODNOS PREMA KORISNIKU**

Prevoditelj znakovnoga jezika zna vrednovati značenje i dignitet svake gluhe i gluhoslijepe osobe; mora poštovati najviše standarde profesije koje objektivno može pružiti; trebao bi poduzeti sve realne mjere opreza radi sigurnosti korisnika kojemu prevodi radi zaštite od stanja i uvjeta koji bi mogli omesti optimalnu interakciju; mora poštovati povjerljivost svih informacija o korisniku do kojih je došao. Takve informacije ne smije dalje proslijediti bez dopuštenja korisnika, osim u slučaju da to zahtijeva zakon ili ako bi se prešućivanjem takvih informacija ugrozila sigurnost stranke ili javnosti.

Prije nego započne prevoditi, prevoditelj treba nastojati da o svojem korisniku ili situaciji u kojoj će prevoditi, prikupi provjerene informacije relevantne za uspješno prevođenje. Prevoditelj treba poštovati pravo korisnika na samostalno odlučivanje o odgovarajućim načinima komunikacije.

Prevoditelj treba korisniku, koji nema iskustva s prevoditeljem, omogućiti uvid u različite načine komunikacije te zajedno s korisnikom utvrditi onaj način koji mu najbolje odgovara. Prevoditelj može potražiti podršku koordinatora ili nekoga od članova obitelji korisnika, vezano uz načine komunikacije, ne povrijedivši pritom načelo povjerljivosti. Prevoditelj ne smije svoju osobnu udobnost i interese stavljati iznad interesa korisnika. Dickinson (2002) spominje opresiju donošenjem odluka od strane prevoditelja, u svojoj analizi prevođenja telefonskih razgovora. Dickinson (2002) smatra da prevoditelji znakovnoga jezika, kada donosu odluku koga tijekom

komunikacije trebaju prekinuti, redovito prekidaju gluha osobu, ne čujuću. Ukratko, prevoditelj treba poštovati želje i potrebe gluhe osobe, omogućiti izbor komunikacijskog modaliteta, osigurati sigurnost korisnika (prvenstveno, ako se radi o gluhoslijepoj osobi), poštovati dogovor, objektivnost informacije i ne smije se uključivati u razgovore kao sugovornik (Tarczay, 2004a).

Radi lakše preglednosti, u nastavku donosim cjeloviti prikaz etičkoga kodeksa koji se tiče odnosa prevoditelja prema korisniku u izdanju Hrvatske udruge gluhoslijepih osoba "Dodir" (2005):

- Prevoditelj mora poštovati pravo na samoodređenje i dignitet svake pojedine gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe (u daljnjem tekstu korisnik) kao i njezino pravo na pristup informacijama i komunikaciji.
- Prevoditelj ne smije uskratiti korisniku uslugu zbog njegove dobi, spola, rase, boje kože, jezika, vjere, političkog ili drugog uvjerenja, nacionalnog ili socijalnog podrijetla, imovine, rođenja, naobrazbe, društvenog položaja ili drugih osobina.
- Prevoditelj ne smije isključiti ili diskriminirati svog korisnika zbog težine stupnja oštećenja i vida i sluha.
- Prije nego započne s prevođenjem, prevoditelj mora nastojati da o svojem korisniku i situaciji u kojoj će prevoditi, prikupi informacije, relevantne za učinkovito i uspješno prevođenje. Prevoditelj može potražiti podršku koordinatora vezano uz načine komunikacije, ne povrijeđivši pritom načelo povjerljivosti uspostavljeno s korisnikom.
- Prevoditelj mora nositi primjerenu odjeću u skladu s prilikama gdje prevodi, a odjeća mora biti jednoboja tamna, najbolje crna.
- Prevoditelj ne smije kasniti na dogovoreno mjesto prevođenja.
- Prevoditelj mora poštovati pravo korisnika na samostalno odlučivanje o odgovarajućim načinima komunikacije. Istovremeno ne smije mijenjati ništa u načinu prevođenja na nagovor članova korisnikove obitelji ili drugih osoba.
- Prevoditelj treba korisniku, koji nema iskustva, omogućiti uvid u različite načine komunikacije te zajedno s korisnikom ustvrditi koje mu od njih najbolje odgovaraju s obzirom na njegove potrebe i situaciju prevođenja.
- Za vrijeme pružanja usluge prevoditelj treba osigurati optimalne uvjete za pružanje što kvalitetnije usluge ako korisnik to sam ne napomene.

- Prevoditelj prenosi sve informacije i ne smije mijenjati, niti prešućivati, niti izostaviti informaciju ili dio informacije.
- Tijekom prevođenja prevoditelj ne smije iznositi svoje mišljenje ili stav.
- Ukoliko ne stiže prevesti sav sadržaj nužan za komunikaciju dužan je o tome obavijestiti sve sudionike komunikacije.
- Prevoditelj mora poštivati povjerljivost svih informacija o korisniku do kojih je došao tijekom prevođenja ili priprema za prevođenje. Takve informacije ne smije dalje proslijediti, niti ih koristiti za svoje osobne potrebe .
- Prevoditelj mora biti odgovoran za prenošenje cjelovite informacije i za uspješnost komunikacije svakom korisniku.
- Prevoditelj ne smije svoju osobnu udobnost i interese stavljati iznad interesa korisnika.
- Prevoditelj se ne smije uključivati u nikakve aktivnosti koje bi imale za posljedicu bilo kakav oblik iskorištavanja korisnika.

## 2. PROBLEM ISTRAŽIVANJA

Promatramo li svijet zajednice gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba u kontekstu jezične i kulturne manjine, tada će imo lakše razumjeti nužnost i potrebu za osiguravanjem kvalitetnog pristupa informacijama i komunikacijama u široj zajednici. Komunikacija između pripadnika različitih kultura i govornika različitih jezika, u ovom slučaju većine pripadnika zajednice gluhih i gluhoslijepih osoba s jedne strane, a s druge strane zajednice “čujućih”, ne bi bila moguća bez kvalitetne poveznice stručnog prevoditelja znakovnoga jezika.

Budući da su prevoditelji posrednici u komunikaciji, a zovu ih i “professional communicators” (Humphrey i Alcorn, 2001), jer je i samo prevođenje po sebi proces komuniciranja (MacFarlane, 1994), valja objasniti što je to komunikacija.

Prema Vuletiću (2007), Shannon i Weaver opisali su linearni model komunikacije prema kojemu pošiljatelj preko komunikacijskog kanala prenosi poruku primatelju. Danas znamo da je to pojednostavljeno viđenje mnogo složenijeg procesa u kojemu sudjeluje mnogo više čimbenika. Paul Watzlawick uključuje i povratnu spregu, dok Werner Meyer-Eppler razlikuje tri vrste te povratne sprege, pa tako u model komunikacije, kao važni čimbenici, ulaze i nadzor nad pokretima mišića pri govorenju koji se povratno priopćavaju središnjem živčanom sustavu, zatim obavijesti koje vidom i sluhom govornik dobiva o svojoj poruci (važna implikacija kod prevođenja gluhih i gluhoslijepim osobama!) te povratna obavijest koju govornik dobiva od sugovornika. Za ovu temu posebno je važno da je Abraham Moles nadopunio Shannon-Weaverov model na način da razlike koje postoje između pošiljatelja i primatelja smanjuju količinu primljene obavijesti, odnosno moguće je uspješno prenijeti poruku samo u dijelu repertoara znakova koji su zajednički sugovornicima (važna implikacija za nužnost kulturološke medijacije). De Saussure opisuje “govorni krug” u kojemu nastaje odmak od komunikacije kao linearne – ona je kružni proces u kojemu sugovornici neprestano izmjenjuju uloge primaoca i pošiljatelja. Roman Jakobson definira govorni događaj kroz šest elemenata (kontekst, pošiljatelj, poruka, primatelj, kod, kontakt), a svaki se element veže uz jednu od sljedećih funkcija: referencijalnu, emotivnu, poetsku, konativnu, metajeziku i faktičku (više o modelima komunikacije vidi u Vuletić, 2007).

Kroz razvoj modela komunikacije, s vremenom je stavljen veći naglasak na komunikacijsku namjeru koju sugovornici imaju kada govore, koju uzajamno u većoj ili manjoj mjeri prepoznaju i o tome ovisi uspješnost tijeka komunikacije (Grice, 1989).

Prema pregledu Humphrey i Alcorn (2001), obilježja komunikacije su da je:

1. kompleksna i neprecizna,
2. povezana s kulturom pa je razumijevanje moguće samo uz poznavanje kulture,
3. glavni način stvaranja i održavanja međuljudskih odnosa,
4. sastavljena od poruka koje se sastoje od riječi ili znakova te neverbalnih elemenata (izraza lica, gesti i sl.) i da je
5. dvosmjerna i pod utjecajem fiziološke i psihičke buke.

Osim razumijevanja što je komunikacija, važno je razumjeti i važnost komunikacije. Kroz komunikaciju razvijamo sliku o sebi i ispunjavamo potrebu za uključenošću, kontrolom i privrženošću (Adler i Towne, 1999). Ne samo to, fizički kontakt i komunikacijska interakcija ljudima su nužni za preživljavanje (Shattuck, 1980).

Kada u nešto toliko delikatno, kao što je međuljudska komunikacija, ulazi posrednik između sugovornika, realno je očekivati mnoštvo poteškoća. Upravo je stoga važno shvatiti što je to prevođenje, odnosno što treba činiti prevoditelj.

Iz dosad navedenog shvatljivo je da su kvalitetni, odnosno profesionalni prevoditelji nužni u osiguravanju dobre komunikacije gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama. Logično je za pretpostaviti da treba postaviti određene temelje prije nego se pristupi profesionalizaciji prevoditelja znakovnog jezika u nas. Budući da se u Hrvatskoj dosad nisu provela istraživanja o njihovoj kvantiteti i kvaliteti edukacije, niti o njihovoj uspješnosti i učinkovitosti u prijevodnom procesu, ovim bih radom željela započeti s istraživanjem ovog područja te inicirati daljnja opsežnija istraživanja toga veoma izazovnog i zanimljivog fenomena.

Zbog toga smatram da postoje opravdani razlozi zašto naglašavati ispravnu i praktičnu primjenu pojma “prevoditelj”, kao i etičkog kodeksa prevoditelja te njegovo poštovanje u prijevodnom procesu čak i prije nego se u nas formalno prizna profesija prevoditelja znakovnoga jezika za gluhe i gluhoslijepe osobe.

Osnovni razlog jest da je u profesionalnom pristupu prevoditeljske struke, posebno u prevođenju znakovnoga jezika, gdje su korisnici gluhe, nagluhe i



gluhoslijepe osobe, poštovanje i pridržavanje etičkih načela, odnosno etičkoga kodeksa profesije, element bez kojega prevoditelj znakovnoga jezika ne može biti dobar u svome poslu, ili se čak ne bi smio baviti tom djelatnošću bez obzira na tečnost u oba jezika i znanje o tehnikama prevođenja (Kemp, 1998).

Drugi značajan razlog nalazim u činjenici da tijekom prijevodnoga procesa u prevođenju na znakovni jezik gluhi, nagluhi i gluhoslijepi korisnici usluge nemaju mogućnost direktnog uvida u rad prevoditelja, što nije uvijek, ili barem ne u tolikoj mjeri, slučaj tijekom prijevodnog procesa u prevođenju govorenih jezika (poput engleskog, njemačkog), gdje čujućii korisnici prevoditeljskih usluga imaju direktan uvid u rad svoga prevoditelja (intonacije glasa, ekvivalentnost dinamike izgovorenog i prijevodne poruke, ekspresije sugovornika itd). Upravo nemogućnost direktnog uvida u rad prevoditelja može dovesti korisnika u nelagodnu, a možda i frustrirajuću situaciju te dovesti do nesporazuma i izazvati nepovjerenje (De Wit, 2004).

Stoga nas prvenstveno zanima kojim se ispravnim terminom koristiti u ovom području rada. Je li primjerenije koristiti riječ “tumač znakovnog jezika” ili “prevoditelj znakovnog jezika”. Što o tome misle gluhi, nagluhi i gluhoslijepi korisnici? A što stručni prevoditelji govorenih jezika (konferencijski prevoditelji)? Koliko je važno znanje i stručnost prevođenja gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama? Koje bi osobine morao posjedovati idealan prevoditelj znakovnoga jezika? Koja su etična ponašanja važna korisnicima? Što utječe na zadovoljstvo korisnika usluge prevođenja, odnosno, što korisnici cijene kod prevoditelja? Što korisnici ne trpe kod prevoditelja? Isto je zanimljivo saznati što stručni prevoditelji govorenih jezika misle koje su osobine dobrog prevoditelja te koji su pokazatelji lošeg prevoditelja. Sve su to poticajna pitanja na koja bi ovo istraživanje trebalo odgovoriti.

Budući da za ispitivanje kvalitete rada prevoditelja znakovnoga jezika ne postoje općeprihvaćeni kriteriji za procjenu kvalitete prevođenja sa/na znakovni jezik, smatram da bi bilo korisno napraviti istraživanje stavova korisnika usluga prevođenja znakovnoga jezika prema pružateljima usluga.

Drugim riječima, zbog sve većeg broja polaznika tečaja Hrvatskog znakovnog jezika i rastućeg zanimanja za posao prevoditelja znakovnoga jezika, potrebno je postaviti preduvjete za profesionalizaciju struke.

Većina istraživanja ovoga fenomena do sada su bila su usredotočena na osjećaj socijalne isključenosti gluhih i gluhoslijepih osoba ili na dostupnost usluga i službi u javnom sektoru. Ovo istraživanje usmjereno je na korisnike prevoditelja znakovnoga jezika, odnosno na stavove prema osobama koje im pružaju uslugu prevođenja

Mislim da je bitno postaviti određenje tvrdnje o ponašanju prevoditelja tijekom prevođenja, njihovim osobinama, njihovom znanju znakovnog jezika i razumijevanju istog, budući da u praksi, često, nailazimo na situaciju gdje se nažalost katkada od strane nekih osoba u ulozi prevoditelja ne poštuje osnovno načelo prevođenja, a to je POTPUNO (cjelovito) prenošenje poruke, niti se poštuju određena prava i osobne odluke korisnika pa valja, dakle, vidjeti stav korisnika prema toj praksi.

### 3. SVRHA I CILJ ISTRAŽIVANJA

Već je ranije naglašeno od kolikog je značaja potpuni i kvalitetni pristup informacijama i komunikaciji za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe, kao osnovni preduvjet pružanja jednakih prilika i osiguravanja ravnopravnog sudjelovanja u društvu. Budući da se radi o vrlo važnim, često delikatnim situacijama u svakodnevnom životu gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba, jasno je da društvo ne smije dopustiti neorganizirano, nesustavno, nekvalitetno i nenadzirano prevođenje od strane needuciranih osoba. Postoji bojazan da se takva praksa uvriježi u Hrvatskoj ako ne poduzmemo važne korake u cilju postavljanja zdravih i čvrstih temelja za profesionalizaciju prevoditelja znakovnog jezika. Osnova na temelju koje se mogu poduzeti koraci u smjeru profesionalizacije prevoditelja znakovnoga jezika, a u skladu s paradigmom korisničke perspektive kao bitne odrednice razvijanja službi podrške osobama s invaliditetom bilo koje vrste, u ovom kontekstu službe prevoditelja znakovnog jezika za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe. Osim toga, valja prvo ispitati kakve stavove imaju korisnici usluga prevoditelja znakovnoga jezika. Kakva iskustva imaju gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe s prevoditeljima znakovnoga jezika? Što korisnicima znakovnoga jezika smeta kod prevoditelja? Što to smatraju njihovim najvažnijim kvalitetama, a što nepoželjnim karakteristikama? Kako nazvati profesiju, zvanje osoba koje korisnicima prevode sa i na znakovni jezik – što o tome misle korisnici, a što konferencijski prevoditelji? Kako iskusni stručni konferencijski prevoditelji vide struku prevođenja na znakovni jezik? Je li i do koje mjere, prema mišljenju korisnika i konferencijskih prevoditelja, u prevođenju znakovnoga jezika važna etičnost?

Prema gore postavljenim pitanjima možemo si zacrtati svrhu i cilj ovoga istraživanja.

**Svrha** je ovog **istraživanja** dobiti uvid u tri osnovna elementa koja su ključna za profesionalizaciju prevoditelja znakovnog jezika, a to su: važnost razine znanja hrvatskoga znakovnoga jezika i vještine dobrog prevođenja, osobine prevoditelja i etička dimenzija prevođenja. Osim toga, želim utvrditi odgovarajući termin koji bi prema stavu korisnika i konferencijskih prevoditelja trebalo koristiti u struci prevođenja znakovnoga jezika, jer smatram da upravo taj termin čini jednu od temeljnih

pretpostavki profesionalizacije prevoditelja znakovnog jezika. Isto tako, namjera mi je saznati stavove korisnika, ali i konferencijskih prevoditelja vezanih uz osobine dobrih prevoditelja kao i pokazatelje loših osobina prevoditelja. Isto tako dobit će se općeniti stavovi konferencijskih prevoditelja za etiku i etično ponašanje u prevođenju – kao i na području prevođenja znakovnoga jezika.

Da bi svrha mogla biti u potpunosti ostvarena definiran je **cilj istraživanja** koji se odnosi na utvrđivanje strukture stavova triju uzoraka ispitanika - gluhih osoba, nagluhih i gluhoslijepih osoba prema uslugama prevoditelja znakovnoga jezika na području triju kategorija:

- (1) znanje znakovnoga jezika
- (2) etičnost u prevođenju i
- (3) osobine prevoditelja

te utvrditi pretpostavke profesionalizacije prevoditelja znakovnog jezika i to: utvrditi stavove korisnika i konferencijskih prevoditelja prema terminologiji “tumač” ili “prevoditelj” te prema najpoželjnijim i najnepoželjnijim osobinama prevoditelja. Osim toga, želim utvrditi stavove konferencijskih prevoditelja vezanih uz etiku i etično ponašanje.

#### 4. HIPOTEZE

Iz ovako postavljenih ciljeva proizlaze sljedeće hipoteze:

**H1 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhих i gluhooslijepih – prema prevoditeljima znakovnog jezika**

H1.1 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhих i gluhooslijepih – prema znanju znakovnog jezika prevoditelja

H1.2 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhих i gluhooslijepih – prema etičnosti prevoditelja

H1.3 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhих i gluhooslijepih – prema osobinama prevoditelja

**H2 Ispitanici preferiraju termin “prevoditelj” naspram termina “tumač”**

H2.1 Korisnici usluga prevoditelja znakovnog jezika preferiraju termin “prevoditelj” naspram termina “tumač”

H2.2 Konferencijski prevoditelji preferiraju termin “prevoditelj” naspram termina “tumač”

**H3 Ne postoji razlika u stavovima korisnika usluge prevoditelja znakovnog jezika prema osobinama prevoditelja**

H3.1 Ne postoji razlika u stavovima korisnika usluge prevoditelja znakovnog jezika prema dobrim osobinama prevoditelja

H3.2 Ne postoji razlika u stavovima korisnika usluge prevoditelja znakovnog jezika prema lošim osobinama prevoditelja

**H4 Ne postoji razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema osobinama prevoditelja**

H4.1 Ne postoji razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema dobrim osobinama prevoditelja

H4.2 Ne postoji razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema lošim osobinama prevoditelja

**H5 Ne postoji razlika u stavovima između konferencijskih prevoditelja prema etičnosti u prevodenju.**

## **5. METODE RADA**

### **5.1. UZORAK ISPITANIKA**

Da bi se stekao što cjelovitiji uvid u stavove korisnika, kao i konferencijskih prevoditelja, ispitivanjem su obuhvaćene tri različite skupine korisnika: gluhe osobe (N= 15), nagluhe osobe (N=15) i gluhoslijepe osobe (N=15) s područja grada Zagreba. Kronološka dob ispitanika kreće se od 18 do 60 godina. Uzorkom su obuhvaćene osobe koje su koristile usluge različitih prevoditelja najmanje tri godine. Četvrt u skupinu ispitanika čini 12-ero konferencijskih prevoditelja. Dakle, uzorak ispitanika čine četiri ciljane skupine:

- prva je skupina ispitanika sastavljena od gluhih osoba korisnika usluga prevoditelja znakovnoga jezika
- druga je skupina ispitanika sastavljena od nagluhih osoba korisnika usluga prevoditelja znakovnoga jezika
- treća je skupina ispitanika sastavljena od gluhoslijepih osoba korisnika usluga prevoditelja znakovnoga jezika, a
- četvrtu skupinu čine ispitanici konferencijski prevoditelji.

### **5.2. VARIJABLE ISTRAŽIVANJA**

Kako bi se provjerile postavljene hipoteze i ostvario zadani cilj istraživanja, definirane su skupine nezavisnih i zavisnih varijabli koje proizlaze iz osobina uzorka i čestica mjernih instrumenata koji će se primijeniti u istraživanju.

Nezavisne varijable:

- stupanj oštećenja sluha /vida
- spol
- godine starosti
- školska sprema
- način komunikacije
- gdje su naučili znakovni jezik
- od kada koriste znakovni jezik

- učestalost korištenja usluga prevođenja
- čije usluge prevoditelja koristi

Zavisne varijable:

1. razgovaranje s drugima tijekom prevođenja (RAZDR)
2. pripremljenost za prevođenje (PRIPR),
3. razgovor o korisnikovim problemima (MOJIPR)
4. prenošenje povjerljivih informacija drugima (POVINF)
5. poznavanje individualnog načina komunikacije korisnika (USPJKO)
6. raspoloženje i karakteristike prevoditelja (NARAV)
7. izostavljanje, dodavanje ili mijenjanje poruke (PORUKA)
8. snalaženje u različitim komunikacijskim situacijama (SNALAZ)
9. razgovaranje o osobnim problemima prevoditelja (OSOBPR)
10. odlučivanje umjesto korisnika (ODLUCI)
11. dobro znakovanje i razumijevanje korisnika (ZNRAZU)
12. pomaganje u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje (POMOC)
13. davanje savjeta i sugestija tijekom prevođenja (SAVJET)
14. izmišljanje novih znakova tijekom prevođenja (NOVIZN)
15. stav opuštenosti tijekom prevođenja (OPUSTE)

### 5.3. MJERNI INSTRUMENT

Za potrebe ovoga istraživanja konstruirana su tri mjerna instrumenta i to:

**(1) Skala procjene stavova korisnika usluga prevoditelja hrvatskoga znakovnog jezika prema prevoditeljima (Upitnik).** Upitnik se sastoji od dva dijela, prvi se dio odnosi na opće podatke o ispitaniku, kao što su dob, stupanj obrazovanja, učestalost korištenja usluga prevođenja i sl. Drugi dio upitnika odnosi se na stavove gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika prema uslugama prevoditelja. Ovaj dio upitnika sastoji se od petnaest tvrdnji kao, npr.: “Volim kada je prevoditelj opušten tijekom prevođenja” ili “Prevoditelj mora izvršno znakovati i razumjeti korisnika.”

Ispitanici se trebaju opredijeliti za jedan od tri ponuđena odgovora na Likertovoj skali: Slažem se, Ne mogu se odlučiti i Ne slažem se.

**(2) Intervju** je osmišljen za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe korisnike sa svrhom da se dobiju još detaljniji i relevantniji podaci o njihovim stavovima prema prevođenju i prevoditeljima koje nisu mogli iskazati u Upitniku. Intervju je osmišljen tako da im se redom postave tri pitanja - primjerice: “Što mislite, što je po Vašem mišljenju bolje (ispravno) kazati: prevoditelj znakovnog jezika ili tumač znakovnog jezika?” i o osobinama dobrog i lošeg prevoditelja. Budući da pojedinci iz ovih korisničkih skupina imaju manjih ili većih teškoća u pismenom izražavanju njihovi su se odgovori snimali, a kasnije transkribirali.

**(3) Anketa** – namijenjena je isključivo konferencijskim prevoditeljima i sadrži osnovne podatke o ispitanicima i pet pitanja koji su vezani za odabir termina “tumač” ili “prevoditelj”, o pozitivnim i negativnim osobinama prevoditelja, kao i o etici u prevođenju. Anketa je provedena putem elektronske pošte.

#### **5.4. METODE OBRADE PODATAKA**

Budući da je potrebno ispitati metrijska svojstva Skale procjene stavova korisnika usluga prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika prema prevoditeljima (Upitnik), podaci su obrađeni programom RTT7.stb (Dizdar, 1999). Za određivanje dijagnostičke valjanosti, odnosno latentne strukture Upitnika, podaci su obrađeni programom za faktorsku analizu pod komponentnim modelom. Glavne komponente zadržat će se na temelju PB kriterija (Štalec, Momirović, 1971), a za dobivanje boljih projekcija varijabli na komponente izvršena je ortogonalna Varimax i kosa Orthoblique rotacija glavnih osi.

Razlike između gluhih, nagluhих i gluhoslijepih osoba u stavovima prema prevoditeljima hrvatskog znakovnog jezika (HZJ) ispitane su diskriminacijskom analizom i to modelom robustne diskriminacijske analize (Nikolić, 1991).

#### **5.5. OGRANIČENJA ISTRAŽIVANJA**

Smatram nužnim na ovom mjestu ukazati na neke moguće nedostatke istraživanja primarno u odnosu na izbor uzorka ispitanika. Budući da je teško naći homogeni uzorak korisnika znakovnoga jezika u sve tri skupine (gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe)



izjednačene prema dobi, spolu, stručnoj spremi i nekim drugim relevantnim varijablama, ispitanike sam odabrala metodom prigodnog uzorka kao najprikladnijom za ovo istraživanje. Nadalje, kako je broj gluhoslijepih osoba i stručnih konferencijskih prevoditelja ograničen, što znači značajno brojčano manji od uzorka gluhih i nagluhih ispitanika, odlučila sam se za po petnaest ispitanika u svakoj skupini. Također je i broj aktivnih stručnih konferencijskih prevoditelja na području grada Zagreba vrlo mali.

Razlog zbog kojega upitnikom nisu obuhvaćeni čujuć i prevoditelji znakovnoga jezika je taj što smatram neprimjerenim odabrati ispitanike prevoditelje iz Udruge “Dodir” kojima su veoma dobro poznati stavovi koje članovi Udruge “Dodir” zastupaju vezano uz terminologiju, a još manje smatram primjerenim odabrati ispitanike prevoditelje izvan Udruge “Dodir” za koje ne znam kako i koliko prevode i iza čije kvalitete ne stoji dugogodišnja edukacija, profesionalna akreditacija i/ili članstvo u profesionalnom društvu, što je bio kriterij odabira konferencijskih prevoditelja. Kod prevoditelja znakovnoga jezika iz navedenih institucija i mehanizama jamstava kvalitete niti nema pa sam se u ovome radu odlučila ograničiti na ispitivanje stavova korisnika i stavova konferencijskih prevoditelja govorenih jezika.

## **6. REZULTATI I DISKUSIJA**

Rezultati istraživanja prikazani su u skladu s redoslijedom metodologije obrade podataka.

### **6.1. ISPITANICI**

U ispitivanje je bilo uključeno 45 ispitanika korisnika usluga prevođenja, od toga po 15 gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba. U ispitivanje je bilo uključeno i 12 konferencijskih prevoditelja.

#### **6.1.1. GLUHI ISPITANICI**

Od 15 gluhih ispitanika 9 (60%) je bilo ženskog spola, a 6 (40%) muškoga.

Ispitanici su podijeljeni u četiri dobne skupine: 1 ispitanik (6,67%) je u dobi do 25 godina, 5 ispitanika (33,33%) je u dobi između 26 i 35 godina, 4 (26,67%) u dobi između 36 i 45 godina i 5 (33,33%) od 46 godina i starijih.

Obzirom na školsku spremu: 8 ispitanika (53,33%) je sa srednjom stručnom spremom, 3 (20%) s višom stručnom spremom, 1 (6,67%) s visokom stručnom spremom, a 3 ispitanika (20%) su kvalificirani radnici.

Što se tiče načina komunikacije, 4 ispitanika (26,67%) su odgovorila da se služe hrvatskim znakovnim jezikom, 1 (6,67%) je odgovorio da se služi znakovnim hrvatskim, a 10 ih je (66,67%) zaokružilo više odgovora. Od ovih je 5 (33,33%) izjavilo da se služi hrvatskim znakovnim jezikom i očitavanjem s usana, 2 ispitanika (13,33%) su tome dodala znakovni hrvatski jezik, 1 (6,67%) slušanje govora iz blizine, a 1 (6,67%) ostalo (blok i olovka ako treba). Od preostalih, 1 ispitanik (6,67%) je naveo znakovni hrvatski, očitavanje s usana i slušanje govora iz blizine, a 1 (6,67%) hrvatski znakovni jezik, znakovni hrvatski, hrvatski znakovni jezik iz blizine, taktilni hrvatski znakovni jezik i očitavanje s usana.

Na pitanje gdje su naučili znakovni jezik, 3 ispitanika (20%) su odgovorila da su ga naučili od gluhih roditelja, 1 (6,67%) u školi za gluhe, 4 (26,67%) od gluhih prijatelja, 1 (6,67%) od čujućih prijatelja, 1 (6,67%) na tečaju znakovnog jezika, a 5

ispitanika (33,33%) se odlučilo za višestruke odgovore. Od ovih, 2 ispitanika (13,33%) su odgovorila da su jezik naučili od gluhih roditelja i od drugih članova obitelji, 1 (6,67%) od gluhih roditelja, drugih gluhih članova obitelji, u školi za gluhe i od gluhih prijatelja, 1 (6,67%) od gluhih prijatelja i na tečaju znakovnog jezika, a 1 (6,67%) od gluhih prijatelja, od čujućih prijatelja i ostalo (na misi u crkvi).

Na pitanje od kada koriste znakovni jezik 6 ispitanika (40%) je odgovorilo od rođenja, 3 (20%) od osnovne škole, 3 (20%) od srednje škole, a 3 (20%) je zaokružilo odgovor ostalo. Od ovih je 1 (6,67%) ispitanik nadopisao “unazad 5 godina”, 1 (6,67%) “od tečaja”, a 1 (6,67%) “od fakulteta”.

O učestalosti kojom se koriste prevoditelji, 6 ispitanika (40%) je izjavilo da se njime koriste rijetko, 5 (33,33%) povremeno, 2 (13,33%) često, te 2 (13,33%) nikada.

Na pitanje čije su prevoditeljske usluge koristili, 6 ispitanika (40%) je odgovorilo da su koristili usluge prevoditelja iz udruge Dodir, 1 (6,67%) po pozivu suda, 1 (6,67%) usluge prijatelja koji zna znakovni jezik, 1 (6,67%) usluge svojeg člana obitelji, 2 (13,33%) ostalo, a 4 (26,67%) ih je dalo višestruke odgovore. Od onih koji su zaokružili “ostalo”, 1 ispitanik (6,67%) je nadopisao “prijatelji”, a 1 (6,67%) nije nadopisao ništa. Od onih koji su zaokružili više odgovora, 1 ispitanik (6,67%) je odgovorio da koristi usluge prevoditelja iz udruge Dodir i usluge svojeg člana obitelji, 1 (6,67%) usluge prevoditelja Dodir i po pozivu suda, 1 (6,67%) usluge prevoditelja iz udruge gluhih i usluge svojeg člana obitelji, a 1 (6,67%) usluge prevoditelja iz udruge Dodir i usluge prijatelja koji zna znakovni jezik.

### **6.1.2. NAGLUHI ISPITANICI**

Od 15 nagluhih ispitanika 6 (40%) je bilo ženskog spola, a 9 (60%) muškoga.

Ispitanici su podijeljeni u četiri dobne skupine: 5 ispitanika (33,33%) je u dobi do 25 godina, 5 (33,33%) u dobi između 26 i 35 godina, 4 (26,67%) u dobi između 36 i 45 godina i 1 (6,67%) od 46 godina i starijih.

Obzirom na školsku spremu 10 ispitanika (66,67%) je sa srednjom stručnom spremom, 2 (13,33%) s višom stručnom spremom, 2 (13,33%) s visokom stručnom spremom, dok je 1 ispitanik (6,67%) kvalificirani radnik.

Što se tiče načina komunikacije, 2 ispitanika (13,3%) su odgovorila da se služe hrvatskim znakovnim jezikom, 1 (6,67%) očitavanjem s usana, a čak 12 ih je (66,67%) zaokružilo više odgovora. Od ovih je 7 (46,67%) odgovorilo da se služi hrvatskim znakovnim jezikom i očitavanjem s usana, 2 (13,33%) su odgovorila da se služe znakovnim hrvatskim, očitavanjem s usana i slušanjem govora iz blizine, 1 (6,67%) da se služi hrvatskim znakovnim jezikom, očitavanjem s usana i slušanjem govora iz blizine, 1 (6,67%) da se služi hrvatskim znakovnim jezikom, znakovnim hrvatskim i očitavanjem s usana, a 1 (6,67%) da se služi hrvatskim znakovnim jezikom, znakovnim hrvatskim, pisanjem po dlanu, očitavanjem s usana i ostalim (abeceda znakovnog).

Na pitanje gdje su naučili znakovni jezik, 3 ispitanika (20%) su odgovorila da su ga naučili od gluhih roditelja, 1 (6,67%) od drugih gluhih članova obitelji, 3 (20%) u školi za gluhe, 7 (46,67%) od gluhih prijatelja, a 1 ispitanik (6,67%) je zaokružio višestruke odgovore: od gluhih prijatelja i na tečaju znakovnog jezika.

Na pitanje od kada koriste znakovni jezik 4 ispitanika (26,67%) je odgovorilo da ga koriste od rođenja, 4 (26,67%) od osnovne škole, 4 (26,67%) od srednje škole, 2 (13,33%) su zaokružila odgovor ostalo (nadopisavši redom “klub” i “od fakultet”), dok je 1 ispitanik (6,67%) zaokružio dva odgovora, od osnovne škole i ostalo (vrtić).

O učestalosti kojom se koriste prevoditeljem, 10 ispitanika (66,67%) je izjavilo da se njime koriste rijetko, 1 (6,67%) povremeno, 1 (6,67%) svakodnevno, a 3 (20%) nikada.

Na pitanje čije su prevoditeljske usluge koristili, 4 ispitanika (26,67%) su odgovorila da su koristili usluge prevoditelja iz Udruge Dodir, 1 (6,67%) usluge prijatelja koji zna znakovni jezik, 3 (20%) usluge svog bračnog partnera, 2 (13,33%) usluge svojeg člana obitelji. Od 2 ispitanika (13,33%) koji su zaokružili odgovor ostalo, 1 je (6,67%) nadopisao “nikada”, a drugi “usluge prijatelja koji koriste oralnu komunikaciju”. Preostalih 3 ispitanika (20%) je zaokružilo više odgovora: 2 (13,33%) su izjavila da koriste usluge prevoditelja iz udruge Dodir i usluge prijatelja koji zna znakovni jezik, dok je 1 (6,67%) zaokružio da se koristi uslugama prijatelja koji zna znakovni jezik i usluge svojeg člana obitelji.

### 6.1.3. GLUHOSLIJEPI ISPITANICI

Od 15 gluhoslijepih ispitanika je 7 (46,67%) bilo ženskog spola, a 8 (53,33%) muškoga.

Ispitanici su podijeljeni u četiri dobne skupine: 3 ispitanika (20%) je u dobi do 25 godina, 1 (6,67%) u dobi između 26 i 35 godina, 1 (6,67%) u dobi između 36 i 45 godina i 10 (66,67%) od 46 godina i starijih.

Obzirom na školsku spremu, 6 ispitanika (40%) je sa srednjom stručnom spremom, 1 ispitanik (6,67%) je nekvalificiran, 6 (40%) su kvalificirani radnici, a 2 (13,33%) su visokokvalificirani radnici.

Što se tiče načina komunikacije, 1 ispitanik (6,67%) je odgovorio da se služi hrvatskim znakovnim jezikom, 1 (6,67%) da se služi hrvatskim znakovnim jezikom iz blizine, 3 (20%) slušanjem govora iz blizine, a 10 ih je (66,67%) zaokružilo više odgovora. Od ovih je 3 ispitanika (20%) odgovorilo da se služe očitavanjem s usana i slušanjem govora iz blizine, 2 (13,33%) hrvatskim znakovnim jezikom, hrvatskim znakovnim jezikom iz blizine i taktilnim hrvatskim znakovnim jezikom, 2 (13,33%) hrvatskim znakovnim jezikom i očitavanjem s usana, 1 (6,67%) hrvatskim znakovnim jezikom i taktilnim hrvatskim znakovnim jezikom, 1 (6,67%) hrvatskim znakovnim jezikom, hrvatskim znakovnim jezikom iz blizine, taktilnim hrvatskim znakovnim jezikom i 1 (6,67%) hrvatskim znakovnim jezikom iz blizine, taktilnim hrvatskim znakovnim jezikom, očitavanjem s usana i slušanjem govora iz blizine.

Na pitanje gdje su naučili znakovni jezik, 1 ispitanik (6,67%) je odgovorio da ga je naučio od drugih gluhih članova obitelji, 5 (33,33%) u školi za gluhe, 2 (13,33%) na tečaju znakovnog jezika, dok ih je 6 (40%) zaokružilo ostalo. Od njih je 3 (20%) nadopisao "ne znam ga", 1 (6,67%) "ne znam ga, imam ostatke sluha", 1 (6,67%) "nisam", a 1 (6,67%) "počinje Udruga Dodir". Preostali ispitanik (6,67%) se odlučio za višestruke odgovore: u školi za gluhe i od gluhih prijatelja.

Na pitanje od kada koriste znakovni jezik 1 ispitanik (6,67%) je odgovorilo od rođenja, 5 (33,33%) od osnovne škole, 1 (6,67%) od srednje škole, a 8 (53,33%) je zaokružilo odgovor ostalo. Od njih je 3 (20%) nadopisalo "ne znam ga", 2 (13,33%) "ne koristim", 1 (6,67%) "ništa", 1 (6,67%) "počinje Udruga Dodir", te 1 (6,67%) "počinje prije 2 godine na tečaju".

O učestalosti kojom se koriste prevoditeljima, 2 ispitanika (13,33%) su izjavila da se njime koriste rijetko, 4 (26,67%) povremeno, 8 (53,33%) često, te 1 (6,67%) nikada.

Na pitanje čije su prevoditeljske usluge koristili, 8 ispitanika (53,33%) je odgovorilo da su koristili usluge prevoditelja iz udruge Dodir, 1 (6,67%) je zaokružilo odgovor ostalo te nadopisao “kolege s posla”, a 6 (40%) ih je zaokružilo više odgovora. Od ovih je 4 (33,33%) odgovorilo da koriste usluge prevoditelja iz udruge Dodir i usluge svojeg člana obitelji (dvoje je uz to nadopisalo redom “malo” i “ovisi”), 1 (6,67%) usluge prevoditelja iz udruge Dodir i po pozivu suda, a 1 (6,67%) usluge prevoditelja iz udruge Dodir i usluge svog bračnog partnera.

#### **6.1.4. KONFERENCIJSKI PREVODITELJI**

Kriterij kod odabira ispitanika konferencijskih prevoditelja bio je da za sudjelovanje zamolimo osobe koje već najmanje 3 godine rade kao konferencijski prevoditelji. Zamolili smo za sudjelovanje osobe koje uz konferencijsko prevođenje rade ili su radili na poslijediplomskim programima konferencijskog prevođenja, članovi su Društva konferencijskih prevoditelja, prevode u uglednim institucijama EU i/ili imaju položen akreditacijski ispit iz konferencijskog prevođenja. Željela sam osigurati što veću razinu stručnosti ispitanika radi uvida upravo u njihovo viđenje terminološke i etičke problematike u prevođenju znakovnoga jezika.

U analizi upitnika redom je za ispitanike konferencijske prevoditelje utvrđeno sljedeće:

- U ispitivanje je bilo uključeno 12 konferencijskih prevoditelja.
- Od njih je 10 (83,33%) bilo ženskog spola, a 2 (16,67%) muškoga. Ispitanici su podijeljeni u četiri dobne skupine: među ispitanicima nije bilo nikoga u dobi do 25 godina, 6 (50%) ih je bilo u dobi od 26 do 35 godina, 4 (33,33%) u dobi od 36 do 45 godina, a 2 (16,67%) ih je imalo 46 ili više godina.
- Svi ispitanici su imali visoku stručnu spremu.
- Na pitanje koliko se dugo bave konferencijskim prevođenjem 2 ispitanika (16,67%) je odgovorilo da se tim poslom bavi između 3 i 5 godina, 3 (25%) između 5 i 7 godina, 3 (25%) između 7 i 10 godina, a 4 (33,33%) više od 10 godina.

- Od 12 ispitanika 7 (58,33%) ih je učlanjeno u neko od društava prevoditelja (Hrvatsko društvo konferencijskih prevoditelja ili Hrvatsko društvo znanstvenih i tehničkih prevoditelja) dok 5 njih (41,67%) to nije.

## 6.2. REZULTATI UPITNIKA

### 6.2.1. STAVOVI ISPITANIKA PREMA PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA

**Tablica 1.** Distribucija frekvencija u postocima – svi ispitanici

| Varijable |        | Kategorije        |                          |                |
|-----------|--------|-------------------|--------------------------|----------------|
|           |        | 1<br>Ne slažem se | 2<br>Ne mogu se odlučiti | 3<br>Slažem se |
| 1.        | RAZDR  | 4,4               | 4,4                      | 91,1           |
| 2.        | PRIPR  | 2,2               | 6,7                      | 91,1           |
| 3.        | MOJIPR | 62,2              | 24,4                     | 13,3           |
| 4.        | POVINF | 15,6              | 8,9                      | 75,6           |
| 5.        | USPJKO | 6,7               | 4,4                      | 88,9           |
| 6.        | NARAV  | 2,2               | 11,1                     | 86,7           |
| 7.        | PORUKA | 4,4               | 4,4                      | 91,1           |
| 8.        | SNALAZ | 0,0               | 4,4                      | 95,6           |
| 9.        | OSOBPR | 57,8              | 24,4                     | 17,8           |
| 10.       | ODLUCI | 2,2               | 0,0                      | 97,8           |
| 11.       | ZNRAZU | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 12.       | POMOC  | 2,2               | 6,7                      | 91,1           |
| 13.       | SAVJET | 11,1              | 15,6                     | 73,3           |
| 14.       | NOVIZN | 4,4               | 6,7                      | 88,9           |
| 15.       | OPUSTE | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |

Rezultati koje smo dobili obradom podataka svih ispitanika – korisnika prevoditelja znakovnog jezika, prikazani su u Tablici 1. Iz nje možemo dobiti uvid u stavove ispitanika prema prevoditeljima znakovnoga jezika. Rezultati su skalirani prema Likertovoj skali od 1 do 3, tako da stavovi ispitanika u stupcu 1 predstavljaju neslaganje s navedenom tvrdnjom, drugi stupac označava da se ispitanik ne može odlučiti ili da ne zna, dok treći stupac znači da se ispitanik slaže s navedenom tvrdnjom.

U analizi rezultata u manifesnom prostoru izdvojili smo sve rezultate dobivene na onim varijablama na kojima su razlike postotka slaganja značajno izražene kao i varijable na kojima su izražena apsolutna slaganja.

- S tvrdnjom “ Ne volim kada prevoditelj razgovara s drugim osobama tijekom prevođenja” (RAZDR) slaže se 41 ispitanik (91,1%), 2 ispitanika (4,4%) se ne mogu odlučiti, a 2 (4,4%) ispitanika se s tvrdnjom ne slažu. Možemo zaključiti da *velika većina ispitanika smatra da prevoditelj ne bi trebao biti uključen u razgovor s drugima tijekom prevođenja.*
- Izuzetno visok postotak slaganja prisutan je i u tvrdnji “Prevoditelj mora biti uvijek pripremljen za prevođenje” (PRIPR) budući da se 41 ispitanik (91,1%) slaže s tvrdnjom, dok se 3 (7%) ne mogu odlučiti, a samo 1 ispitanik (2,2%) se ne slaže. Na temelju toga možemo zaključiti da *velika većina ispitanika smatra da je pripremljenost prevoditelja važna.*
- Rezultati na varijabli “Volim kada prevoditelj želi sa mnom razgovarati o mojim problemima” (MOJIPR) pokazuju da se čak 28 ispitanika (62,2%) ne slaže s ovom tvrdnjom, dok ih se 11 (24,4%) ne može odlučiti, a samo njih 6 (13,3%) se slaže. Možemo zaključiti da *većina ispitanika ne želi razgovarati s prevoditeljem o svojim vlastitim problemima.*
- S tvrdnjom “Bojim se da bi prevoditelj mogao prenijeti neku moju povjerljivu informaciju drugim osobama” (POVINF) ne slaže se 7 (15,5%) ispitanika, dok se 4 (8,8%) ispitanika ne može odlučiti. S tvrdnjom se slaže 34 (75,5%) ispitanika što navodi na zaključak da se *većina ispitanika boji da bi prevoditelj mogao drugim osobama prenijeti neku povjerljivu informaciju o njima.*
- Sagledamo li rezultate na varijabli “Ljuti me, ako prevoditelj ne poznaje dobro moj način komunikacije. Mora prevoditi na način koji mi odgovara tako da bih mogao imati uspješnu komunikaciju (mora znati više različitih načina komunikacije” (USPJKO) vidimo da se s tvrdnjom slaže 40 (88,9%) ispitanika. Samo 3 (6,7%) ispitanika se ne slažu s tvrdnjom, a 2 (4,4%) se ne mogu odlučiti. Možemo zaključiti da je *velikoj većini ispitanika veoma važno da prevoditelji prevode na način koji razumiju.*
- S tvrdnjom “Prevoditelj treba biti vedre i vesele naravi” (NARAV) ne slaže se samo 1 (2,2%) ispitanik. Pet (11,1%) ih se ne može odlučiti, dok se većina



ispitanika 39 (86,7%) s tvrdnjom slaže. Možemo zaključiti da je *ispitanicima važno da prevoditelj bude vedre i vesele naravi.*

- Na varijabli “Ljuti me kada prevoditelj izostavlja, dodaje ili mijenja poruku ili dijelove poruke koju prevodi” (PORUKA) vidljivo je da se veliki broj ispitanika, njih 41 (91,1%), slaže s navedenom tvrdnjom, a po dvoje ispitanika se ne slaže i ne može se odlučiti. Možemo zaključiti da je *ispitanicima jako bitno da im se poruka koja se prevodi prenosi u potpunosti, bez izostavljanja ili dodavanja sadržaja.*
- S tvrdnjom “Prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama” (SNALAZ) slaže se 43 (95,6%) ispitanika, 2 (4,5%) se nisu mogla odlučiti, a niti jedan ispitanik nije izrazio neslaganje s tvrdnjom. Može se dakle zaključiti da je *velikoj većini ispitanika jako važno da se prevoditelj dobro snalazi u različitim komunikacijskim situacijama.*
- S tvrdnjom “Volim kada prevoditelj priča o svojim osobnim problemima i doživljajima” (OSOBR) ne slaže se 26 (57,%) ispitanika. Njih 11 (24,4%) nije se moglo odlučiti, a 8 (17,8%) se s tvrdnjom slaže. Na temelju navedenoga može se zaključiti da *nešto više od polovice ispitanika ne voli da prevoditelj znakovnog jezika iznosi svoje osobne probleme i doživljaje.*
- Izrazito visok stupanj slaganja iskazan je u varijabli “Prevoditelj ne smije odlučivati umjesto mene, nego treba poštovati moje odluke” (ODLUČI). Čak 44 (97,85) ispitanika se slaže s tvrdnjom, a samo jedan ispitanik se ne slaže. Zaključak je jasan i *možemo zaključiti da gotovo svi ispitanici smatraju da prevoditelj ne smije odlučivati umjesto korisnika.*
- Za očekivati je bilo da će varijabla, “Prevoditelj mora izvršno znakovati i razumjeti svoga korisnika”, (ZNRAZUI) iskazati apsolutno slaganje (100%). Zaključak je *da je svim ispitanicima od izuzetne važnosti da prevoditelj posjeduje izvršno znanje znakovnog jezika, i izvršno razumije korisnika.*
- Tvrdnja “Ne očekujem da mi prevoditelj pomaže u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje” (POMOC) pokazuje visok stupanj slaganja ispitanika 41 (91,1 %). Samo jedan ispitanik (2,2%) se ne slaže, a 3 ih se ne može odlučiti. *Možemo zaključiti da ispitanici uglavnom ne očekuju od svojih prevoditelja da im pomažu u stvarima nevezanima za prevođenje.*

- Varijabla “Ne volim da mi prevoditelj daje svoje savjete i sugestije o mom ponašanju tijekom prevođenja” (SAVJET) pokazuje nam da se 5 (11,15) ispitanika ne slaže s tvrdnjom, 7 (15,6%) se ne može odlučiti, a 33 (73,3%) se slaže. Možemo zaključiti da *većina ispitanika ne voli da im prevoditelj daje savjete i sugestije o njihovom ponašanju.*
- Velika većina ispitanika, njih 40 (89%), iskazuje slaganje s tvrdnjom “Nervozan sam ako prevoditelj izmišlja nove znakove tijekom prevođenja” (NOVIZN). Samo dva ispitanika se ne slažu s tvrdnjom, a troje ih se ne može odlučiti. Možemo zaključiti da *velika većina ispitanika ne voli kada prevoditelj tijekom prevođenja izmišlja znakove.*
- Na varijabli OPUST svih 45 (100%) ispitanika složilo se s tvrdnjom “Volim kada je prevoditelj opušten tijekom prevođenja” što nam jasno ukazuje na to da je *svim ispitanicima izuzetno važno da je prevoditelj opušten tijekom prevođenja.*

#### 6.2.2. STAVOVI GLUHIH ISPITANIKA PREMA PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA

**Tablica 2.** Distribucija frekvencija u postocima – gluhi ispitanici

| Varijable |        | Kategorije        |                          |                |
|-----------|--------|-------------------|--------------------------|----------------|
|           |        | 1<br>Ne slažem se | 2<br>Ne mogu se odlučiti | 3<br>Slažem se |
| 1.        | RAZDR  | 6,7               | 0,0                      | 93,3           |
| 2.        | PRIPR  | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 3.        | MOJIPR | 53,3              | 46,7                     | 0,0            |
| 4.        | POVINF | 6,7               | 0,0                      | 93,3           |
| 5.        | USPJKO | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 6.        | NARAV  | 0,0               | 6,7                      | 93,3           |
| 7.        | PORUKA | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 8.        | SNALAZ | 0,0               | 6,7                      | 93,3           |
| 9.        | OSOBPR | 53,3              | 40,0                     | 6,7            |
| 10.       | ODLUCI | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 11.       | ZNRAZU | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 12.       | POMOC  | 0,0               | 6,7                      | 93,3           |
| 13.       | SAVJET | 0,0               | 13,3                     | 86,7           |
| 14.       | NOVIZN | 0,0               | 6,7                      | 93,3           |
| 15.       | OPUSTE | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |

Analizirajući Tablicu 2. možemo dobiti uvid u stavove gluhih ispitanika prema prevoditeljima znakovnog jezika. Rezultati su skalirani prema Likertovoj skali od 1 do 3, tako da stavovi 15 gluhih ispitanika u stupcu 1 predstavljaju neslaganje s navedenom tvrdnjom, drugi stupac označava da se gluhi ispitanik ne može odlučiti ili da ne zna, dok treći stupac znači da se gluhi ispitanik slaže sa navedenom tvrdnjom.

U analizi rezultata u manifesnom prostoru izdvojili smo rezultate dobivene na onim varijablama na kojima su razlike postotka slaganja značajno izražene kao i varijable na kojima su izražena apsolutna slaganja.

- S tvrdnjom “Ne volim kada prevoditelj razgovara s drugim osobama tijekom prevođenja” (RAZDR) slaže se 14 (93,3%) gluhih ispitanika, 1 (6,7%) se ne slaže s tvrdnjom, a neodlučnih nema. Možemo zaključiti da *velika većina gluhih ispitanika smatra da prevoditelj ne bi trebao biti uključen u razgovor s drugima tijekom prevođenja*.
- Svih 15 ispitanika (100%) slaže se s tvrdnjom “Prevoditelj mora biti uvijek pripremljen za prevođenje” (PRIPR). Možemo zaključiti da *svi gluhi ispitanici smatraju da je pripremljenost prevoditelja iznimno važna*.
- Rezultati na varijabli “Volim kada prevoditelj želi sa mnom razgovarati o mojim problemima” (MOJIPR) pokazuju da se 8 gluhih ispitanika (53,3%) ne slaže s ovom tvrdnjom, dok ih se 7 (46,7%) ne može odlučiti, a niti jedan se nije složio s tvrdnjom. Možemo zaključiti da *većina gluhih ispitanika ne želi razgovarati s prevoditeljem o svojim vlastitim problemima*.
- S tvrdnjom “Bojim se da bi prevoditelj mogao prenijeti neku moju povjerljivu informaciju drugim osobama” (POVINF) se ne slaže samo 1 (6,7) gluhi ispitanik, neodlučnih nema, a 14 (93,3%) gluhih ispitanika se s tvrdnjom slaže. Možemo izvući zaključak da se *velika većina gluhih ispitanika boji da bi prevoditelj mogao drugim osobama prenijeti neku povjerljivu informaciju, odnosno velika većina gluhih ispitanika nema povjerenja u prevoditelje znakovnoga jezika*.
- Sagledamo li rezultate na varijabli “Ljuti me, ako prevoditelj ne poznaje dobro moj način komunikacije. Mora prevoditi na način koji mi odgovara tako da bih mogao imati uspješnu komunikaciju (mora znati više različitih načina komunikacije)” (USPJKO), vidimo da se s tvrdnjom slažu svi gluhi ispitanici

(100%). Možemo zaključiti da je *svim gluhim ispitanicima iznimno važno da prevoditelj prevode na način koji korisnici razumiju.*

- S tvrdnjom “Prevoditelj treba biti vedre i vesele naravi” (NARAV) slaže se 14 (93,3%) ispitanika, neodlučan je 1 (6,7%), a nema ispitanika koji se s tvrdnjom nije složio. Možemo zaključiti da je *velikoj većini gluhih ispitanika veoma važno da prevoditelj bude vedre i vesele naravi.*
- Na “Ljuti me kada prevoditelj izostavlja, dodaje ili mijenja poruku ili dijelove poruke koju prevodi” (PORUKA) nalazimo da se svi gluhi ispitanici (100%) s tvrdnjom slažu. Možemo zaključiti da je *svim gluhim ispitanicima iznimno važno da im prevoditelj poruku prenese u potpunost, bez izostavljanja.*
- Kod varijable “Prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama” (SNALAZ) nalazimo da se 14 (93,3%) ispitanika s tvrdnjom slaže, jedan se ne slaže (6,7%), a neodlučnih nema. *Možemo zaključiti da je velikoj većini gluhih ispitanika jako važno da se prevoditelj dobro snalazi u različitim komunikacijskim situacijama.*
- Iz tvrdnje “Volim kada prevoditelj priča o svojim osobnim problemima i doživljajima” (OSOBR) možemo vidjeti da se 8 (53,3%) gluhih ispitanika izjasnilo da se ne slaže s tvrdnjom. Njih 6 (40%) nisu se mogli odlučiti, a 1 (6,7%) se slaže s tvrdnjom. *Zaključujem da nešto više od polovice gluhih ispitanika ne voli kada prevoditelj znakovnog jezika iznosi svoje osobne probleme i doživljaje, a više od trećine je neodlučno.*
- Apsolutni stupanj slaganja (100%) iskazan je na varijabli “Prevoditelj ne smije odlučivati umjesto mene, nego treba poštovati moje odluke” (ODLUČI). Možemo zaključiti da *svi gluhi ispitanici smatraju da prevoditelj ne smije odlučivati umjesto korisnika.*
- Za očekivati je bilo da će varijabla “Prevoditelj mora izvršno znakovati i razumjeti svoga korisnika” (ZNRAZU) iskazati apsolutno slaganje (100%) i možemo zaključiti da je *svim gluhim ispitanicima od izuzetne važnosti da prevoditelj posjeduje izvršno znanje znakovnoga jezika te da izvršno razumije korisnike.*
- Tvrdnja “Ne očekujem da mi prevoditelj pomaže u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje” (POMOC) pokazuje visok stupanj slaganja gluhih ispitanika 14 (93,3

%). Jedan (6,7) ispitanik se ne može odlučiti dok nema ispitanika koji se s tvrdnjom ne slažu. *Možemo zaključiti da velika većina gluhih ispitanika ne očekuje od svojih prevoditelja da im pomažu u stvarima nevezanima za prevođenje.*

- Varijabla “Ne volim da mi prevoditelj daje svoje savjete i sugestije o mom ponašanju tijekom prevođenja” (SAVJET) pokazuje nam da nema ispitanika koji se s tvrdnjom ne slažu, 2 ispitanika (13,3%) se ne mogu odlučiti, a 13 (86,7%) ispitanika se s tvrdnjom slaže. *Možemo zaključiti da velika većina gluhih ispitanika ne voli da im prevoditelj daje savjete i sugestije o njihovom ponašanju.*
- Velika većina gluhih ispitanika, njih 14 (93,3%), iskazuje slaganje s tvrdnjom “Nervozan sam ako prevoditelj izmišlja nove znakove tijekom prevođenja” (NOVIZN)). Samo 1 (6,7) ispitanik je neodlučan te nema ispitanika koji se s tvrdnjom ne slažu. *Možemo zaključiti da veliku većinu gluhih ispitanika prevoditeljevo izmišljanje znakova tijekom prevođenja čini nervoznima.*
- Na varijabli OPUSTE svi gluhi ispitanici (100%) složili su se s tvrdnjom “Volim kada je prevoditelj opušten tijekom prevođenja” što nam jasno govori da je *svim gluhim ispitanicima izuzetno važno da je prevoditelj tijekom prevođenja opušten.*

### 6.2.3. STAVOVI NAGLUHIH ISPITANIKA PREMA PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA

**Tablica 3.** Distribucija frekvencija u postocima – nagluhi ispitanici

| Varijable |        | Kategorije        |                          |                |
|-----------|--------|-------------------|--------------------------|----------------|
|           |        | 1<br>Ne slažem se | 2<br>Ne mogu se odlučiti | 3<br>Slažem se |
| 1.        | RAZDR  | 6,7               | 13,3                     | 80,0           |
| 2.        | PRIPR  | 0,0               | 13,3                     | 86,7           |
| 3.        | MOJIPR | 80,0              | 20,0                     | 0,0            |
| 4.        | POVINF | 6,7               | 20,0                     | 73,3           |
| 5.        | USPJKO | 13,3              | 6,7                      | 80,0           |
| 6.        | NARAV  | 6,7               | 20,0                     | 73,3           |
| 7.        | PORUKA | 6,7               | 13,3                     | 80,0           |
| 8.        | SNALAZ | 0,0               | 6,7                      | 93,3           |
| 9.        | OSOBPR | 66,7              | 26,7                     | 6,7            |
| 10.       | ODLUCI | 6,7               | 0,0                      | 93,3           |
| 11.       | ZNRAZU | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 12.       | POMOC  | 6,7               | 0,0                      | 93,3           |
| 13.       | SAVJET | 6,7               | 26,7                     | 66,7           |
| 14.       | NOVIZN | 6,7               | 13,3                     | 80,0           |
| 15.       | OPUSTE | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |

Rezultati koje smo dobili obradom podataka uzorka nagluhih ispitanika prikazani su u Tablici 3. Iz nje možemo dobiti uvid u stavove nagluhih ispitanika prema prevoditeljima znakovnoga jezika. Rezultati su skalirani prema Likertovoj skali od 1 do 3, tako da stavovi nagluhih ispitanika u koloni 1 predstavljaju one koji se ne slažu s navedenom tvrdnjom, druga kolona označava da se nagluhi ispitanik ne može odlučiti ili da ne zna, dok treća kolona znači da se nagluhi ispitanik slaže s navedenom tvrdnjom.

U analizi rezultata u manifesnom prostoru izdvojili smo rezultate dobivene na onim varijablama na kojima su razlike postotka slaganja značajno izražene kao i varijable na kojima su izražena apsolutna slaganja.

- Tvrdnja “Ne volim kada prevoditelj razgovara s drugim osobama tijekom prevođenja” (RAZDR) ukazuje da se 14 (93,3%) nagluhih ispitanika slaže s tvrdnjom, 1 (6,7%) se ne slaže s tvrdnjom, a neodlučnih nema. Možemo zaključiti

*da velika većina nagluhих ispitanika smatra da prevoditelj ne bi trebao biti uključen u razgovor s drugima tijekom prevođenja.*

- 100% slaganje nalazimo u tvrdnji “Prevoditelj mora biti uvijek pripremljen za prevođenje” (PRIPR). Možemo zaključiti *da svi nagluhi ispitanici smatraju da je pripremljenost prevoditelja iznimno važna.*
- Rezultati na varijabli “Volim kada prevoditelj želi sa mnom razgovarati o mojim problemima” (MOJIPR) pokazuju da se 12 nagluhих ispitanika (80,0%) ne slaže s ovom tvrdnjom, dok ih se 3 (20,0%) ne može odlučiti, a niti jedan se ne slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da većina nagluhих ispitanika ne želi razgovarati s prevoditeljem o svojim vlastitim problemima.*
- “Bojim se da bi prevoditelj mogao prenijeti neku moju povjerljivu informaciju drugim osobama” (POVINF) pokazuje da se 1 (6,7%) nagluhi ispitanik ne slaže s tvrdnjom, neodlučnih nema, a 14 (93,3%) nagluhих ispitanika se slaže s tvrdnjom. *Možemo izvući zaključak da se velika većina nagluhих ispitanika boji da bi prevoditelj mogao drugim osobama prenijeti neku povjerljivu informaciju.*
- Sagledamo li rezultate na varijabli “Ljuti me ako prevoditelj ne poznaje dobro moj način komunikacije. Mora prevoditi na način koji mi odgovara tako da bih mogao imati uspješnu komunikaciju (mora znati više različitih načina komunikacije)” (USPJKO) vidimo da se 12 (80%) nagluhих ispitanika slaže s tvrdnjom, jedan (6,7%) je neodlučan, a 2 (13,3%) ispitanika se ne slažu s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da je nagluhim ispitanicima jako važno da prevoditelji prevode na način koji korisnici razumiju.*
- S tvrdnjom “Prevoditelj treba biti vedre i vesele naravi” (NARAV) se slaže 11 (73,3%) ispitanika, ne slaže se 1 (6,7%), a 3 (20%) ispitanika su neodlučna. *Možemo zaključiti da je nagluhim ispitanicima veoma važno da prevoditelj bude vedre i vesele naravi.*
- Na varijabli “Ljuti me kada prevoditelj izostavlja, dodaje ili mijenja poruku ili dijelove poruke koju prevodi” (PORUKA) nalazimo da se 12 nagluhих ispitanika (80%) s tvrdnjom slaže, 2 (13,3%) su neodlučna i jedan (6,7%) se ne slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da je većini nagluhих ispitanika iznimno važno da im prevoditelj poruku prenese u potpunost, bez izostavljanja i mijenjanja sadržaja.*

- Kod varijable “Prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama” (SNALAZ) nalazimo da se 14 (93,3%) ispitanika s tvrdnjom slaže, jedan je neodlučan (6,7%) dok nema ispitanika koji se nisu složili s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da je nagluhim ispitanicima jako važno da se prevoditelj dobro snalazi u različitim komunikacijskim situacijama.*
- Iz tvrdnje “Volim kada prevoditelj priča o svojim osobnim problemima i doživljajima” (OSOBRP) možemo vidjeti da se 10 (66,7%) nagluhih ispitanika izjasnilo da se ne slaže s tvrdnjom. Njih 4 (26,7%) nisu se mogli odlučiti, dok se 1 (6,7%) ispitanik slaže s tvrdnjom. *Zaključujem da većina nagluhih ispitanika ne voli kada prevoditelj znakovnog jezika iznosi svoje osobne probleme i doživljaje.*
- Kod varijable “Prevoditelj ne smije odlučivati umjesto mene, nego treba poštovati moje odluke” (ODLUCI) nalazimo da se 14 ispitanika (93,3%) slaže s tvrdnjom, neodlučnih nema, a jedan se ispitanik ne slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da velika većina nagluhih ispitanika smatra da prevoditelj ne smije odlučivati umjesto korisnika.*
- Za očekivati je bilo da će varijabla “Prevoditelj mora izvršno znakovati i razumjeti svoga korisnika” (ZNRAZU) iskazati apsolutno slaganje (100%) i *možemo zaključiti da je svim nagluhim ispitanicima od izuzetne važnosti da prevoditelj posjeduje izvršno znanje znakovnoga jezika, a isto tako posjedovati vještine i znanja potrebne da izvršno razumije svoga korisnika.*
- Tvrdnja “Ne očekujem da mi prevoditelj pomaže u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje” (POMOC) pokazuje visok stupanj slaganja nagluhih ispitanika od kojih se 14 (93,3 %) s tvrdnjom slaže. Jedan (6,7) ispitanik se s tvrdnjom ne slaže, a neodlučnih nema. *Možemo zaključiti da velika većina nagluhih ispitanika ne očekuje od svojih prevoditelja da im pomažu u stvarima nevezanima za prevođenje.*
- Varijabla “Ne volim da mi prevoditelj daje svoje savjete i sugestije o mom ponašanju tijekom prevođenja” (SAVJET) pokazuje da se 10 (66,7%) ispitanika slaže s tvrdnjom, 4 (26,7%) ispitanika su neodlučna dok se jedan (6,7%) ispitanik ne slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da većina nagluhih ispitanika ne voli da im prevoditelj daje savjete i sugestije o njihovom ponašanju.*



- Većina nagluhих ispitanika, njih 12 (80,0%), iskazuje slaganje s tvrdnjom “Nervozan sam ako prevoditelj izmišlja nove znakove tijekom prevođenja” (NOVIZN). Neodlučna su 2 ispitanika (13,3%) dok se jedan ispitanik (6,7%) ne slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da veliku većinu nagluhих ispitanika prevoditeljevo izmišljanje znakova tijekom prevođenja čini nervoznima.*
- Na varijabli OPUSTE svi nagluhi ispitanici (100%) složili su se s tvrdnjom “Volim kada je prevoditelj opušten tijekom prevođenja” što nam govori da je *svim nagluhim ispitanicima jako važno da je prevoditelj tijekom prevođenja opušten.*

#### 6.2.4. STAVOVI GLUHOSLIJEPIH ISPITANIKA PREMA PREVODITELJIMA ZNAKOVNOGA JEZIKA

**Tablica 4.** Distribucija frekvencija u postocima – gluhoslijepi ispitanici

| Varijable  |  | Kategorije        |                          |                |
|------------|--|-------------------|--------------------------|----------------|
|            |  | 1<br>Ne slažem se | 2<br>Ne mogu se odlučiti | 3<br>Slažem se |
| 1. RAZDR   |  | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 2. PRIPR   |  | 6,7               | 6,7                      | 86,7           |
| 3. MOJIPR  |  | 53,3              | 6,7                      | 40,0           |
| 4. POVINF  |  | 33,3              | 6,7                      | 60,0           |
| 5. USPJKO  |  | 6,7               | 6,7                      | 86,7           |
| 6. NARAV   |  | 0,0               | 6,7                      | 93,3           |
| 7. PORUKA  |  | 6,7               | 0,0                      | 93,3           |
| 8. SNALAZ  |  | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 9. OSOBPR  |  | 53,3              | 6,7                      | 40,0           |
| 10. ODLUCI |  | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 11. ZNRAZU |  | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |
| 12. POMOC  |  | 0,0               | 13,3                     | 86,7           |
| 13. SAVJET |  | 26,7              | 6,7                      | 66,7           |
| 14. NOVIZN |  | 6,7               | 0,0                      | 93,3           |
| 15. OPUSTE |  | 0,0               | 0,0                      | 100,0          |

Iz Tablice 4. možemo dobiti uvid u stavove gluhoslijepih ispitanika prema prevoditeljima znakovnog jezika. Rezultati su skalirani prema Likertovoj skali od 1 do 3, tako da stavovi gluhoslijepih ispitanika u koloni 1 predstavljaju one koji se ne slažu s navedenom tvrdnjom, druga kolona označava da se gluhoslijepi ispitanik ne može

odlučiti ili da ne zna, dok treća kolona znači da se gluhoslijepi ispitanik slaže sa navedenom tvrdnjom.

U analizi rezultata u manifesnom prostoru izdvojili smo rezultate dobivene na onim varijablama na kojima su razlike postotka slaganja značajno izražene kao i varijable na kojima su izražena apsolutna slaganja.

- Apsolutni stupanj slaganja svih 15 (100%) ispitanika nalazimo kod tvrdnje “Ne volim kada prevoditelj razgovara s drugim osobama tijekom prevođenja” (RAZDR). Možemo zaključiti da *velika većina gluhoslijepih ispitanika smatra da prevoditelj ne bi trebao biti uključen u razgovor s drugima tijekom prevođenja.*
- S tvrdnjom “Prevoditelj mora biti uvijek pripremljen za prevođenje” (PRIPR) se slaže 13 (86,7) ispitanika, dok se jedan (6,7%) ispitanik s tvrdnjom ne slaže i jedan (6,7%) je neodlučan. Možemo zaključiti da *velika većina gluhoslijepih ispitanika smatra da je pripremljenost prevoditelja iznimno važna.*
- Rezultati na varijabli “Volim kada prevoditelj želi sa mnom razgovarati o mojim problemima” (MOJIPR) pokazuju da se 8 (53,3%) gluhoslijepih ispitanika ne slaže s ovom tvrdnjom, 1 (6,7%) se ne može odlučiti, a 6 ispitanika (40,0%) se slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da nešto više od polovice gluhoslijepih ispitanika ne želi razgovarati s prevoditeljem o svojim vlastitim problemima, no dvije petine gluhoslijepih ispitanika voli s prevoditeljima razgovarati o svojim problemima.*
- “Bojim se da bi prevoditelj mogao prenijeti neku moju povjerljivu informaciju drugim osobama” (POVINF) pokazuje da se 5 (33,3%) gluhoslijepih ispitanika ne slaže s tvrdnjom, jedan (6,7%) je neodlučan, a 9 (60,0%) gluhoslijepih ispitanika se slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da se većina gluhoslijepih ispitanika boji da bi prevoditelj mogao drugim osobama prenijeti neku povjerljivu informaciju, dok se jedna trećina istoga ne boji.*
- Sagledamo li rezultate na varijabli “Ljuti me, ako prevoditelj ne poznaje dobro moj način komunikacije. Mora prevoditi na način koji mi odgovara tako da bih mogao imati uspješnu komunikaciju (mora znati više različitih načina komunikacije)” (USPJKO) vidimo da se s tvrdnjom slaže 13 ispitanika (86,7%). Jedan ispitanik (6,7%) je neodlučan, a 1 (6,7%) se ne slaže s tvrdnjom. Možemo

*zaključiti da je gluhoslijepim ispitanicima iznimno važno da prevoditelj prevode na način koji oni razumiju.*

- S tvrdnjom “Prevoditelj treba biti vedre i vesele naravi” (NARAV) se slaže 14 (93,3%) ispitanika, a neodlučan je 1 (6,7%) ispitanik. Nema ispitanika koji se s tvrdnjom nije složio. *Možemo zaključiti da je gluhoslijepim ispitanicima iznimno važno da prevoditelj bude vedre i vesele naravi.*
- Na varijabli “Ljuti me kada prevoditelj izostavlja, dodaje ili mijenja poruku ili dijelove poruke koju prevodi” (PORUKA) nalazimo da se s tvrdnjom slaže 14 (93,3%) ispitanika, a ne slaže 1 (6,7%) ispitanik. Neodlučnih ispitanika nema. *Možemo zaključiti da je svim gluhoslijepim ispitanicima iznimno važno da im prevoditelj poruku prenese u potpunosti, bez izostavljanja.*
- Kod varijable SNALSZ nalazimo da se svih 15 (100%) gluhoslijepih ispitanika slaže s tvrdnjom “Prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama”. *Možemo zaključiti da je svim gluhoslijepim ispitanicima iznimno važno da se prevoditelj dobro snalazi u različitim komunikacijskim situacijama.*
- Iz tvrdnje “Volim kada prevoditelj priča o svojim osobnim problemima i doživljajima” (OSOBR) možemo vidjeti da se 8 (53,3%) gluhoslijepih ispitanika izjasnilo da se ne slaže s tvrdnjom. Njih 6 (40%) se s tvrdnjom slaže dok je 1 (6,7%) ispitanik neodlučan. *Možemo zaključiti da nešto više od polovice gluhoslijepih ispitanika ne voli kada prevoditelj priča o osobnim problemima i doživljajima dok dvije petine gluhoslijepih ispitanika ipak voli da prevoditelj priča o osobnim problemima i doživljajima.*
- Apsolutni stupanj slaganja (100%) iskazan je u varijabli “Prevoditelj ne smije odlučivati umjesto mene, nego treba poštovati moje odluke” (ODLUCI). *Možemo zaključiti da svi gluhoslijepi ispitanici smatraju da prevoditelj ne smije odlučivati umjesto korisnika.*
- Za očekivati je bilo da će varijabla “Prevoditelj mora izvršno znakovati i razumjeti svoga korisnika” (ZNRAZU) iskazati apsolutno slaganje (100%) i *možemo zaključiti da je svim gluhoslijepim ispitanicima od izuzetne važnosti da prevoditelj posjeduje izvršno znanje znakovnoga jezika, a isto tako treba posjedovati vještine i znanja potrebne da izvršno razumije svog korisnika.*

- Tvrdnja “Ne očekujem da mi prevoditelj pomaže u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje” (POMOC) pokazuje prilično visok stupanj slaganja gluhoslijepih ispitanika od kojih se 13 (86,7 %) slaže s tvrdnjom. Dva ispitanika (13,3%) se ne mogu odlučiti dok nema ispitanika koji se s tvrdnjom ne slažu. *Možemo zaključiti da velika većina gluhoslijepih ispitanika ne očekuje od svojih prevoditelja da im pomažu u stvarima nevezanima za prevođenje.*
- Varijabla “Ne volim da mi prevoditelj daje svoje savjete i sugestije o mom ponašanju tijekom prevođenja” (SAVJET) pokazuje nam da se 10 (66,7%) ispitanika s tvrdnjom slaže, jedan (6,7%) je neodlučan dok se 4 (26,7) ispitanika ne slaže s tvrdnjom. *Možemo zaključiti da većina gluhoslijepih ispitanika ne voli da im prevoditelj daje savjete i sugestije o njihovom ponašanju, no četvrtina ih voli da im prevoditelj daje savjete o ponašanju.*
- Velika većina gluhoslijepih ispitanika, njih 14 (93,3%), iskazuje slaganje s tvrdnjom “Nervozan sam ako prevoditelj izmišlja nove znakove tijekom prevođenja” (NOVIZN). Samo 1 (6,7%) ispitanik se ne slaže s tvrdnjom, a neodlučnih ispitanika nema. *Možemo zaključiti da veliku većinu gluhoslijepih ispitanika prevoditeljevo izmišljanje znakova tijekom prevođenja čini nervoznima.*
- Na varijabli OPUSTE svi gluhoslijepi ispitanici (100%) složili su se s tvrdnjom “Volim kada je prevoditelj opušten tijekom prevođenja” što nam jasno govori da je *svim gluhoslijepim ispitanicima izuzetno važno da je prevoditelj tijekom prevođenja opušten.*

### **6.3. METRIJSKA SVOJSTVA SKALE PROCJENE STAVOVA KORISNIKA PREMA PREVODITELJIMA HZJ (UPITNIK)**

Da bismo ispitali metrijska svojstva Upitnika, podaci su obrađeni programom RTT7.stb (Dizdar, 1999). U tu svrhu izračunati su koeficijenti pouzdanosti, reprezentativnosti i homogenosti cjelokupnog instrumenta, a valjanost je procijenjena analiziranjem latentne strukture manifestnih varijabli Upitnika. Metrijska svojstva varijabli analizirana su na temelju donje granice pouzdanosti, koeficijenata valjanosti i koeficijenata diskriminativnosti.

### 6.3.1. UTVRĐIVANJE FAKTORSKE VALJANOSTI UPITNIKA

Za utvrđivanje faktorske valjanosti, a time i kvalitete Upitnika potrebno je utvrditi što Upitnik mjeri. Jedna od metoda za utvrđivanje valjanosti nekog mjernog instrumenta, odnosno predmeta mjerenja, je faktorska analiza. U slučaju nedvojbenog prepoznavanja značajnih faktora smatra se da je instrument valjan jer se može definirati predmet njegova mjerenja.

U svrhu utvrđivanja valjanosti Upitnika prema procjeni korisnika usluga prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika (HZJ), provedena je faktorska analiza pod komponentnim modelom te je učinjena kosa rotacija zadržanih glavnih komponenti. Osim za utvrđivanje valjanosti upitnika, faktorska analiza provedena je i zbog utvrđivanja latentne strukture Upitnika.

Na temelju matrice Pearsonovih koeficijenta korelacije između 13 varijabli stavova prema prevoditeljima HZJ-a, ekstrahirane su četiri značajne komponente. Svojstvene vrijednosti koje predstavljaju i varijance svake zadržane komponente prikazane su u Tablici 5. Četiri zadržane glavne komponente predstavljaju latentnu strukturu Upitnika, a sadrže 8.59 ili 66.06% ukupne varijance cjelokupnog prostora stavova prema prevoditeljima HZJ-a.

**Tablica 5.** Svojstvene vrijednosti matrice korelacija čestica Upitnika

| Variable | Svojstvene vrijednosti | Kumulativna varijanca | % zajedničke varijance |
|----------|------------------------|-----------------------|------------------------|
| 1        | 3,54                   | 3,54                  | 27,23                  |
| 2        | 2,06                   | 5,60                  | 43,12                  |
| 3        | 1,72                   | 7,32                  | 56,35                  |
| 4        | 1,26                   | 8,59                  | 66,06                  |

Četiri glavne komponente koje predstavljaju latentni prostor stavova korisnika (gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba) prema prevoditeljima potrebno je identificirati i imenovati. Za identifikaciju glavnih komponenti, odnosno faktora, bilo je potrebno izvršiti ortogonalnu i kosu rotaciju tih komponenti, a zatim izračunati paralelne i ortogonalne projekcije svake varijable na ekstrahirane faktore. Paralelne projekcije varijabli na faktore predstavljaju matricu sklopa, a ortogonalne projekcije predstavljaju

matricu strukture ili korelacije varijabli s faktorima. Temeljem matrice sklopa moguće je identificirati ekstrahirane faktore uz pomoć matrice korelacija varijabli s faktorima. Projekcije varijabli stavova korisnika prema prevoditeljima hrvatskoga znakovnog jezika na ekstrahirane faktore prikazane su u Tablici 6. Promatraju li se paralelne projekcije varijabli na prvi faktor, može se uočiti da četiri varijable, koje se odnose na poštivanje korisnikovih prava, neovisnosti i samostalnosti tijekom prevođenja, imaju najveće projekcije na prvi faktor koje se kreću od 0.52 za varijablu RAZDR (“Ne volim kada prevoditelj razgovara s drugim osobama tijekom prevođenja”) do 0.93 za varijablu POMOC (“Ne očekujem da mi prevoditelj pomaže u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje”).

**Tablica 6.** Projekcije varijabli na faktore - matrica sklopa i matrica strukture

| Varijable | Paralelne projekcije |       |       |       | Korelacije varijabli i faktora |       |       |       |
|-----------|----------------------|-------|-------|-------|--------------------------------|-------|-------|-------|
|           | 1                    | 2     | 3     | 4     | 1                              | 2     | 3     | 4     |
| RAZDR     | 0,52                 | 0,22  | 0,18  | 0,02  | 0,55                           | 0,34  | 0,09  | 0,02  |
| PRIPR     | -0,21                | 0,89  | 0,10  | 0,10  | 0,02                           | 0,83  | 0,01  | 0,20  |
| MOJIPR    | -0,04                | 0,21  | 0,87  | 0,04  | -0,10                          | 0,09  | 0,85  | 0,09  |
| POVINF    | 0,33                 | 0,40  | -0,35 | 0,20  | 0,47                           | 0,55  | -0,44 | 0,21  |
| USPJKO    | 0,61                 | -0,05 | -0,39 | 0,28  | 0,63                           | 0,19  | -0,46 | 0,23  |
| NARAV     | -0,05                | 0,13  | 0,26  | 0,72  | -0,07                          | 0,16  | 0,27  | 0,74  |
| PORUKA    | 0,46                 | 0,61  | -0,04 | -0,10 | 0,64                           | 0,73  | -0,18 | -0,06 |
| SNALAZ    | 0,00                 | 0,13  | -0,09 | 0,63  | 0,02                           | 0,20  | -0,09 | 0,64  |
| OSOBR     | 0,38                 | -0,26 | 0,78  | 0,10  | 0,21                           | -0,25 | 0,77  | 0,08  |
| ODLUCI    | 0,91                 | -0,08 | -0,04 | -0,06 | 0,90                           | 0,17  | -0,15 | -0,11 |
| POMOC     | 0,93                 | -0,15 | 0,06  | -0,03 | 0,88                           | 0,10  | -0,04 | -0,08 |
| SAVJET    | -0,13                | 0,69  | -0,11 | 0,16  | 0,06                           | 0,68  | -0,18 | 0,22  |
| NOVIZN    | 0,14                 | 0,76  | 0,13  | -0,49 | 0,35                           | 0,73  | -0,01 | -0,41 |

Varijable ODLUCI (“Prevoditelj ne smije odlučivati umjesto mene, nego treba poštovati moje odluke”) i USPJKO (“Prevoditelj mora znati više različitih načina komunikacije”) imaju također vrlo visoku korelaciju s prvim faktorom dok za ostale varijable možemo reći da su projekcije na prvi faktor zanemarive. Na temelju navedenoga može se zaključiti da prvi faktor tvore varijable koje pokrivaju prostor poštivanja korisnikovih prava, neovisnosti i samostalnosti tijekom prevođenja. Ove četiri varijable također pokazuju i visok stupanj korelacije s faktorima. Varijabla

PORUKA (Izostavljanje, dodavanje, mijenjanje poruke) također ima utjecaja na definiranje, kako prvoga, tako i drugoga faktora, što je vidljivo iz matrice sklopa (0.46; 0.61) i iz matrice korelacija (0.64; 0.73). Na temelju izloženoga prvi faktor možemo definirati kao faktor poštivanja korisnikove neovisnosti tijekom prevođenja (faktor poštivanja etičkih principa).

Drugi faktor određuju varijable koje pokrivaju prostor pristupa i prenošenja informacije. Paralelne projekcije ovih varijabli na drugi faktor kreću se od 0.40 za varijablu POVINF (Prenošenje povjerljivih informacija drugim osobama) do 0.89 kod varijable PRIPR ("Prevoditelj mora uvijek biti pripremljen za prevođenje"). Veoma slične rezultate vidimo i u korelacijama varijabli prenošenja informacija s drugim faktorom. Sve korelacije ovog prostora s drugim faktorom visoke su i statistički značajne. Drugi faktor možemo imenovati kao faktor učinkovitog prijenosa informacija tijekom prevođenja.

Treći faktor tvore dvije varijable koje obilježavaju prisnost odnosa korisnika i prevoditelja (MOJIPR – "Volim kada prevoditelj želi sa mnom razgovarati o mojim problemima", OSOBPR – "Volim kada prevoditelj priča o svojim osobnim problemima"). Obje varijable imaju visoke projekcije i korelacije s trećim faktorom. Temeljem projekcija ovih varijabli na treći faktor može se zaključiti da one i definiraju taj faktor. To znači da treći faktor latentnog prostora odnosa korisnika prema prevoditelju HZJ-a predstavlja pokazatelj prisnosti odnosa između korisnika i prevoditelja.

Četvrti faktor definiraju dvije varijable koje bismo mogli povezati s karakteristikama prevoditelja – snalažljivost (SNALAZ – prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama) i narav (NARAV – Prevoditelj treba biti vedre i vesele naravi). Obje varijable pokazuju i visok stupanj korelacije s faktorima (NARAV – 0.74; SNALAZ 0.64). Ovaj bismo faktor mogli imenovati kao faktor karakteristika prevoditelja.

Prema svemu navedenom možemo zaključiti da se latentna struktura prostora odnosa korisnika prema prevoditeljima HZJ-a, prema procjeni korisnika usluga, sastoji od faktora poštivanja etičkih principa, faktora učinkovitog prijenosa informacija tijekom prevođenja, faktora odnosa između korisnika i prevoditelja i faktora karakteristika prevoditelja. Na temelju određivanja ova četiri faktora zaključujemo da se latentna

struktura odnosa korisnika prema prevoditeljima HZJ-a može prepoznati, definirati i analizirati.



**Tablica 7.** Udio svakog faktora u ukupnoj varijanci

|   | <b>1</b> |
|---|----------|
| 1 | 2,88     |
| 2 | 2,60     |
| 3 | 1,80     |
| 4 | 1,32     |

**Tablica 8.** Osnovni statistički parametri

| Naziv<br>varijable | Aritmetičke<br>sredine | Standardne<br>devijacije | Rezultati |            |
|--------------------|------------------------|--------------------------|-----------|------------|
|                    |                        |                          | Minimalni | Maksimalni |
| RAZDR              | 2,87                   | 0,45                     | 1,00      | 3,00       |
| PRIPR              | 2,89                   | 0,38                     | 1,00      | 3,00       |
| MOJIPR             | 1,51                   | 0,72                     | 1,00      | 3,00       |
| POVINF             | 2,60                   | 0,74                     | 1,00      | 3,00       |
| USPJKO             | 2,82                   | 0,53                     | 1,00      | 3,00       |
| NARAV              | 2,84                   | 0,42                     | 1,00      | 3,00       |
| PORUKA             | 2,87                   | 0,45                     | 1,00      | 3,00       |
| SNALAZ             | 2,96                   | 0,21                     | 2,00      | 3,00       |
| OSOBR              | 1,60                   | 0,77                     | 1,00      | 3,00       |
| ODLUCI             | 2,96                   | 0,29                     | 1,00      | 3,00       |
| POMOC              | 2,89                   | 0,38                     | 1,00      | 3,00       |
| SAVJET             | 2,62                   | 0,68                     | 1,00      | 3,00       |
| NOVIZN             | 2,84                   | 0,47                     | 1,00      | 3,00       |

### 6.3.2. UTVRĐIVANJE METRIJSKIH KARAKTERISTIKE UPITNIKA

Da bi neki mjerni instrument bio valjan, potrebno je moći odrediti što on mjeri. S obzirom da je nedvojbeno utvrđeno da Upitnik – Skala procjene stavova korisnika prema prevoditeljima HZJ, prema procjeni gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika, mjeri poštivanje etičkih principa, odrednice učinkovitog prijenosa informacija tijekom prevođenja, svojstva odnosa između korisnika i prevoditelja i neke karakteristike prevoditelja, može se smatrati kako je ovaj instrument u potpunosti valjan. Dakle, utvrđeno je što Upitnik mjeri, ali nije poznato koliko dobro mjeri ono što mjeri. Da bismo utvrdili koliko dobro Upitnik mjeri stavove korisnika prema prevoditeljima HZJ-a, bilo je potrebno izračunati metrijske karakteristike ovog mjernog instrumenta.

Za utvrđivanje metrijskih svojstava Upitnika primijenjen je program RTT7.stb (Dizdar, 1999) pomoću kojega su se izračunali relevantni metrijski pokazatelji ovoga upitnika.

Metrijske karakteristike ukupnog rezultata Upitnika, određene pod različitim modelima mjerenja, navedene su u Tablici 9. Sve metrijske karakteristike veoma su dobre. Pouzdanosti izračunate na temelju sva tri poznata modela veće su od 0.80.

**Tablica 9.** Metrijske karakteristike Upitnika

| $\Lambda_6$ | A     | $R_{TT}$ | R     | H     | $P_1$ | $P_2$ | $P_3$ | $P_4$ | $P_5$ |
|-------------|-------|----------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|-------|
| 0,979       | 0,835 | 0,824    | 0,963 | 0,265 | 0,927 | 0,958 | 1,000 | 0,594 | 0,947 |

Legenda:

- $\lambda_6$  - Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti
- $\alpha$  - Cronbach-Kaiser-Caffreyeva mjera pouzdanosti
- $r_{tt}$  - Standardna mjera pouzdanosti
- $r$  - Koeficijent reprezentativnosti testa
- $h$  - Standardna mjera homogenosti testa
- $\rho_1$  - Ocjena donje granice pouzdanosti
- $\rho_2$  - Donja granica pouzdanosti pod image modelom
- $\rho_3$  - Gornja granica pouzdanosti pod image modelom
- $\rho_4$  - Donja granica pouzdanosti pod mirror image modelom
- $\rho_5$  - Gornja granica pouzdanosti pod mirror image modelom

Guttman-Nicewanderova mjera pouzdanosti, u literaturi poznata kao  $\lambda_6$ , predstavlja procjenu pouzdanosti prvog glavnog predmeta mjerenja definiranog u Harrisovom ili univerzalnom prostoru. To je ujedno i najveća moguća mjera pouzdanosti koja se može dobiti na ovom upitniku, a iznosi 0.979. Isto tako, vrlo visoka vrijednost dobivena je procjenom Cronbach-Kaiser-Caffreyeve ( $\alpha$ ) mjere pouzdanosti, koja je određena na temelju prve glavne komponente matrice korelacija varijabli, a iznosi 0.835. Mjera pouzdanosti koja pretpostavlja jednake udjele svih varijabli u ukupnom rezultatu upitnika naziva se standardna mjera pouzdanosti i iznosi 0.824. Budući da je i ova mjera pouzdanosti, kao i prethodne dvije, veća od 0.80 može se predložiti da se navedeni Upitnik može koristiti kao instrument za procjenu stavova korisnika (gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba) prema prevoditeljima znakovnoga jezika. To potkrepljuje i visoka reprezentativnost Upitnika koja iznosi 0.963. Međutim, niska homogenost  $h = 0.265$  upućuje da je ovaj Upitnik heterogeni mjerni instrument. S obzirom da kod ovakvih instrumenata homogenost veoma rijetko prelazi vrijednost

0.45, može se reći da je za ovaj Upitnik sasvim zadovoljavajuća. U prilog ovome ide i činjenica da je latentna struktura definirana s četiri značajna faktora.

S obzirom na to, bilo je moguće analizirati tako dobivenu latentnu strukturu Upitnika. Dijagnostička se valjanost mogla utvrditi na temelju manifestnih rezultata na 13 od ukupno 15 čestica navedenog Upitnika. Uzimajući u obzir ostale mjerne karakteristike upitnika, može se zaključiti da su sve metrijske karakteristike veoma dobre te da se ovaj Upitnik može koristiti kao instrument za procjenu stavova korisnika usluga prevođenja (gluhi, nagluhi i gluhoslijepi korisnici) prema prevoditeljima HZJ-a.

Za analizu metrijskih karakteristika pojedinih varijabli, koje određuju prostor stavova korisnika prema prevoditeljima HZJ-a, poslužit će Tablica 10.

**Tablica 10.** Metrijske karakteristike varijabli Upitnika

| <b>Varijable</b> | <b>P</b> | <b>F</b> | <b>D</b> |
|------------------|----------|----------|----------|
| RAZDR            | 0,798    | 0,740    | 0,722    |
| PRIPR            | 0,955    | 0,393    | 0,490    |
| MOJIPR           | 0,948    | 0,457    | 0,554    |
| POVIN            | 0,811    | 0,645    | 0,574    |
| USPJKO           | 0,773    | 0,601    | 0,569    |
| NARAV            | 0,719    | 0,623    | 0,626    |
| PORUKA           | 0,904    | 0,678    | 0,649    |
| SNALAZ           | 0,904    | 0,250    | 0,396    |
| OSOBPR           | 0,919    | 0,295    | 0,435    |
| ODLUCI           | 0,849    | 0,560    | 0,550    |
| POMOC            | 0,831    | 0,775    | 0,709    |
| SAVJET           | 0,818    | 0,668    | 0,585    |
| NOVIZN           | 0,834    | 0,558    | 0,512    |

Legenda:

- P – Donja granica pouzdanosti čestica
- F – Koeficijenti valjanosti čestica
- D – Koeficijenti diskriminativnosti čestica

Pregledom Tablice 10. može se utvrditi da sve čestice imaju zadovoljavajuće donje granice pouzdanosti (P) koje se kreću od 0.719 za NARAV (Narav prevoditelja) do 0.955 za PRIPR (Pripremljenost prevoditelja za prevođenje). Promatramo li koeficijente valjanosti i diskriminativnosti kao korelacije varijabli s prvom glavnom komponentom (F) i sa sumarnim rezultatom upitnika (D), može se zaključiti da su dobivene valjanosti i diskriminativnosti kao korelacijski koeficijenti značajni na razini

značajnosti 1% za sve varijable. Niske koeficijente valjanosti uočavamo kod varijabli PRIPR, SNALAZ i OSOBR dok lošiju diskriminativnost dobivamo samo kod varijable SNALAZ. Ova varijabla koju definira tvrdnja: “Prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama” pokriva vrlo kompleksno područje prevodilačke djelatnosti koje definira čitav niz varijabli koje bi same za sebe mogle biti predmetom istraživanja. Korisnici su vrlo osjetljivi na situacije tijekom prevođenja i njihova očekivanja su vrlo visoka. Hoće li prevoditelj zadovoljiti korisnika u svakoj situaciji i može li se svaki prevoditelj jednako dobro snaći u svakoj situaciji interpersonalne komunikacije, problem je za širu raspravu.

Definira li se glavni predmet mjerenja upitnika kao prva glavna komponenta matrice korelacija, onda možemo vidjeti da sve varijable, osim SNALAZ, imaju dobre koeficijente valjanosti.

Slično je i s glavnim predmetom mjerenja kao sumom rezultata po svim varijablama, tada sve varijable ovoga prostora dobro koreliraju s osnovnim predmetom mjerenja. To upućuje na dobru diskriminativnost cjelokupnog upitnika za procjenu stavova korisnika prema prevoditeljima HZJ-a. Jedino varijabla SNALAZ ima nešto slabiji koeficijent diskriminativnosti (0.396).

Upitnik za procjenu stavova korisnika usluga prevoditelja hrvatskoga znakovnog jezika valjan je mjerni instrument jer mjeri upravo ono što bi trebao mjeriti. Valjanost, diskriminativnost i donja granica pouzdanosti pokazuju da sve varijable trebaju egzistirati u upitniku kako bi se prilikom svakog ispitivanja stavova korisnika usluge prevoditelja HZJ-a dobili egzaktni podaci o potrebama korisnika usluga prevoditelja HZJ-a, procesu prevođenja, stavovima prema prevoditeljima i etičnom ponašanju prevoditelja tijekom prevođenja.

#### **6.4. RAZLIKE U STAVOVIMA KORISNIKA (GLUHIH, NAGLUHIH I GLUHOSLIJEPIH) PREMA PREVODITELJIMA HZJ-A**

Da bismo testirali hipotezu koja se odnosi na utvrđivanje eventualnih razlika u stavovima između triju podskupina ispitanika korisnika usluge prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika (H1), prikupljeni podaci obrađeni su diskriminacijskom analizom i to

programom za robustnu diskriminacijsku analizu (Nikolić, 1991). Rezultati su prikazani u Tablici 11.

**Tablica 11.** Rezultati robustne diskriminacijske analize

| Diskriminacijske funkcije | Aritmetičke sredine |       |       | Standardne devijacije |      |      | F     | Značajnost p |
|---------------------------|---------------------|-------|-------|-----------------------|------|------|-------|--------------|
|                           | 1                   | 2     | 3     | 1                     | 2    | 3    |       |              |
| 1                         | -0,13               | -0,78 | 0,92  | 0,60                  | 0,93 | 1,25 | 12,56 | 0,000        |
| 2                         | 0,82                | -0,50 | -0,31 | 0,49                  | 1,89 | 1,95 | 3,96  | 0,026        |

Ekstrahirane su dvije diskriminacijske funkcije te izračunati centri za skupinu gluhih (1), nagluhih (2) i gluhoslijepih (3) korisnika usluga prevoditelja HZJ-a za cjelokupni prostor stavova. Isto tako su izračunate diskriminacijske vrijednosti i standardne devijacije za sve tri skupine, F test i pogreška koja se čini prilikom odbacivanja H1 hipoteze (značajnost razlike p).

Prva diskriminacijska funkcija značajna je na razini  $p < 0.01\%$ , a diskriminacijska vrijednost iznosi 1.47. Druga diskriminacijska funkcija značajna je na razini  $p < 2.6\%$ , a diskriminacijska vrijednost iznosi 1.02. Test razlike između centroida (F) iznosi 12.56 za prvu diskriminacijsku funkciju, a za drugu 3.96. Na temelju ovih statističkih pokazatelja hipotezu H1 – o nepostojanju statistički značajnih razlika u stavovima korisnika prema prevoditeljima HZJ-a u sva četiri područja mjerenja: poštivanje etičkih principa, učinkoviti prijenos informacija, odnos između korisnika i prevoditelja i osobine prevoditelja - možemo prihvatiti.

Budući da smo utvrdili da se ove tri skupine ispitanika – korisnika usluga prevoditelja znakovnog jezika – značajno ne razlikuju na cjelokupnom prostoru stavova prema prevoditeljima Hrvatskoga znakovnog jezika, analizirat ćemo strukturu diskriminacijskih funkcija. U tu svrhu poslužit će Tablica 12.

**Tablica 12.** Struktura diskriminacijskih funkcija

| Variable | Diskriminacijski koeficijenti |       | Korelacije s diskriminacijskom funkcijom |       |
|----------|-------------------------------|-------|------------------------------------------|-------|
|          |                               |       |                                          |       |
| RAZDR    | 0,34                          | 0,05  | 0,37                                     | 0,37  |
| PRIPR    | -0,14                         | 0,34  | -0,09                                    | 0,60  |
| MOJIPR   | 0,54                          | 0,01  | 0,69                                     | -0,08 |
| POVINF   | -0,36                         | 0,38  | -0,35                                    | 0,72  |
| USPJKO   | 0,10                          | 0,43  | -0,01                                    | 0,58  |
| NARAV    | 0,34                          | 0,31  | 0,34                                     | 0,22  |
| PORUKA   | 0,13                          | 0,38  | 0,13                                     | 0,79  |
| SNALAZ   | 0,20                          | -0,10 | 0,21                                     | 0,09  |
| OSOBPR   | 0,36                          | -0,05 | 0,68                                     | -0,16 |
| ODLUCI   | 0,24                          | 0,22  | 0,29                                     | 0,54  |
| POMOC    | -0,02                         | 0,14  | 0,28                                     | 0,46  |
| SAVJET   | -0,22                         | 0,41  | -0,24                                    | 0,62  |
| NOVIZN   | 0,14                          | 0,25  | 0,11                                     | 0,57  |

Varijabla koja najviše sudjeluje u kreiranju prve diskriminacijske funkcije je MOJIPR (Razgovaranje o vlastitim problemima) čiji diskriminacijski koeficijent iznosi 0.54, a korelacija s diskriminacijskom funkcijom 0.69. Druga varijabla koja značajno doprinosi prvoj diskriminacijskoj funkciji je OSOBRPR (Razgovaranje o osobnim problemima prevoditelja). Diskriminacijski koeficijent iznosi 0.36, a korelacija s diskriminacijskom funkcijom 0.68. Ostale varijable koje su odgovorne za prvu diskriminacijsku funkciju su: RAZDR (Razgovaranje s drugima tijekom prevođenja) i NARAV (Raspoloženje i ličnost prevoditelja). Obje varijable podjednako sudjeluju u kreiranju prve diskriminacijske funkcije. Drugu diskriminacijsku funkciju određuje ostalih osam varijabli: PRIPR, POVINF, USPJKO, PORUKA, ODLUCI, POMOC, SAVJET i NOVIZN. Varijabla SNALAZ (Snalaženje u različitim komunikacijskim situacijama) čiji diskriminacijski koeficijenti iznose 0.20 na prvoj, a -0.10 na drugoj diskriminacijskoj funkciji te korelacija s prvom diskriminacijskom funkcijom 0.21, a s drugom 0.09, najvjerojatnije zbog kompleksnosti strukture, izdvaja se iz sustava. Naime, snalažljivost prevoditelja znakovnoga jezika u različitim situacijama tijekom prevođenja osobina je koja se može osvijestiti prevoditelju tijekom poučavanja o fenomenologiji prevoditeljske djelatnosti, ali isto tako ovisi i o karakteristikama, kao što su brzina snalaženja u novim i nepoznatim situacijama – kada je potrebno vrlo brzo

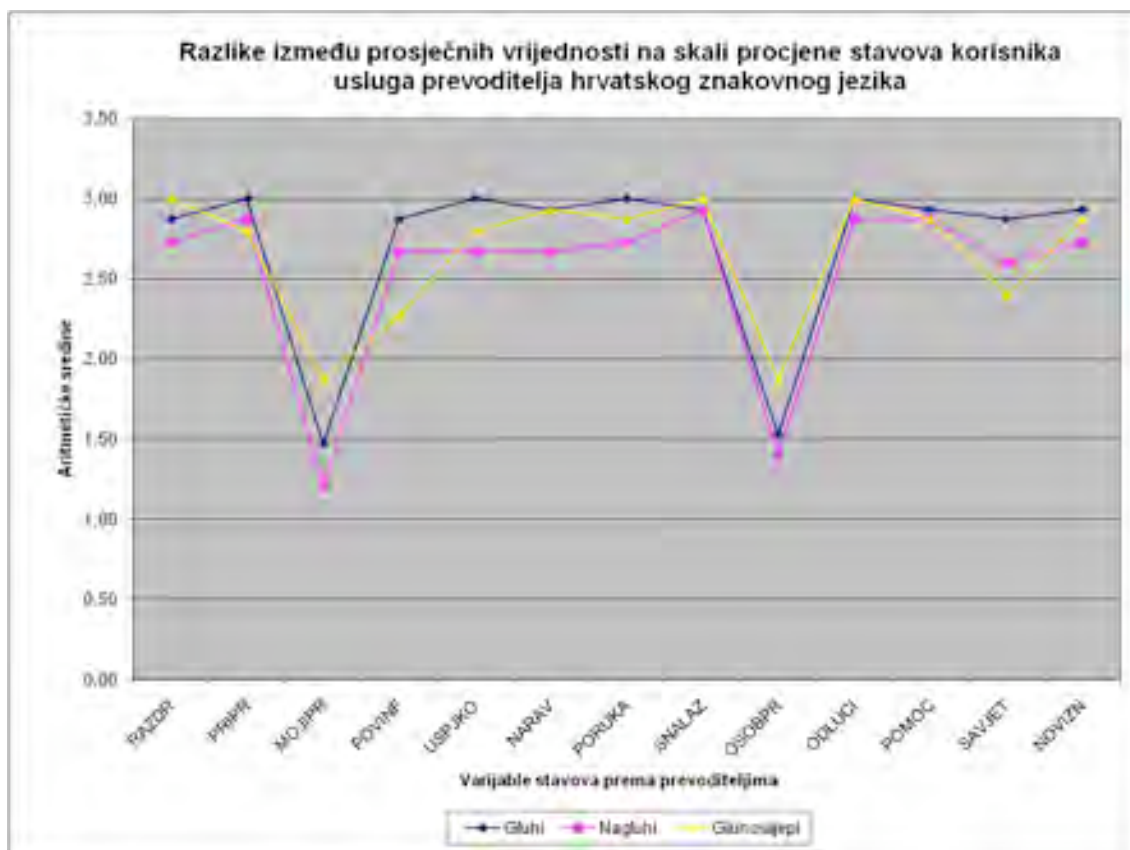
tijekom simultanog prevođenja donijeti odluku ili ispravno – u skladu s etičkim kodeksom – reagirati u izvanrednim situacijama.

**Tablica 13.** Rezultati univarijatne analize varijance

| Varijable | Aritmetičke sredine |       |       | Standardne devijacije |      |      | F    | Razina značajnosti p |
|-----------|---------------------|-------|-------|-----------------------|------|------|------|----------------------|
|           | 1                   | 2     | 3     | 1                     | 2    | 3    |      |                      |
| RAZDR     | 0,00                | −0,29 | 0,29  | 1,10                  | 1,27 | 0,00 | 2,35 | 0,106                |
| PRIPR     | 0,29                | −0,06 | −0,23 | 0,00                  | 0,90 | 1,43 | 2,12 | 0,131                |
| MOJIPR    | −0,06               | −0,43 | 0,49  | 0,69                  | 0,56 | 1,33 | 4,74 | 0,014                |
| POVINF    | 0,36                | 0,09  | −0,45 | 0,67                  | 0,80 | 1,25 | 3,80 | 0,030                |
| USPJKO    | 0,34                | −0,29 | −0,04 | 0,00                  | 1,32 | 1,02 | 2,58 | 0,086                |
| NARAV     | 0,21                | −0,42 | 0,21  | 0,59                  | 1,42 | 0,59 | 3,17 | 0,051                |
| PORUKA    | 0,29                | −0,29 | 0,00  | 0,00                  | 1,27 | 1,10 | 2,35 | 0,106                |
| SNALAZ    | −0,11               | −0,11 | 0,22  | 1,21                  | 1,21 | 0,00 | 1,52 | 0,228                |
| OSOBPR    | −0,09               | −0,26 | 0,35  | 0,80                  | 0,79 | 1,24 | 2,52 | 0,091                |
| ODLUCI    | 0,15                | −0,30 | 0,15  | 0,00                  | 1,69 | 0,00 | 2,05 | 0,140                |
| POMOC     | 0,12                | −0,06 | −0,06 | 0,66                  | 1,32 | 0,90 | 1,15 | 0,326                |
| SAVJET    | 0,36                | −0,03 | −0,33 | 0,50                  | 0,90 | 1,30 | 2,91 | 0,064                |
| NOVIZN    | 0,19                | −0,24 | 0,05  | 0,53                  | 1,22 | 1,06 | 1,71 | 0,191                |

**Grafikon 1.** Razlike između prosječnih vrijednosti na skali procjene stavova korisnika usluga prevoditelja HZJ-a





Tablica 13. i grafikon 1. govore u prilog nepostojanja statistički značajnih razlika među ispitanicima (gluhim, nagluhim i gluhoslijepima), korisnicima usluga prevoditelja znakovnoga jezika.

Posebno je zanimljivo zaključiti da sve tri skupine ispitanika (gluhi, nagluhi i gluhoslijepi) imaju skoro ista mišljenja po svim varijablama (15). Stavovi ispitanika u dvije varijable izražavaju apsolutna slaganja. Dva su osnovna razloga velikoj podudarnosti mišljenja gluhih, nagluhih i gluhoslijepih ispitanika, odnosno korisnika usluga prevoditelja znakovnoga jezika.

Prvi razlog leži u tome što velika većina ispitanika, bez obzira na specifičnu pripadnost pojedinim skupinama, ima manje ili veće teškoće u pristupima informacijama i komunikaciji. To pretpostavlja određenu veću ili manju potrebu za korištenjem usluga prevoditelja znakovnoga jezika. Prije smo naveli koliku važnost ima komunikacija općenito te je sasvim razumljivo da su korisnici svjesni da upravo o točnosti i ispravnosti poruke koju dobivaju od prevoditelja ovisi njihov status, slika o sebi, djelotvornost interakcije s drugima i mogućnost ravnopravnog sudjelovanja u zajednici u kojoj žive. Osim toga, svi korisnici svjesni su i svoje ranjivosti i izloženosti jer su prisiljeni dijeliti svoju privatnost s prevoditeljima znakovnoga jezika. Budući da

korisnicima nije svejedno tko im i kako prevodi, potpuno je razumljivo da svi korisnici u osiguravanju što kvalitetnije informacije, ali i etičnog ponašanja prevoditelja znakovnoga jezika, izražavaju slične stavove prema prevoditeljima znakovnoga jezika. Mogli bismo zaključiti da svi korisnici žele profesionalne prevoditelje znakovnoga jezika.

Drugi razlog leži u tome što većina korisnika sebe smatra pripadnicima jezične i kulturne manjine. Poput drugih manjinskih zajednica članovi te zajednice zapravo su pripadnici "potlačenih" skupina. Iako ova grupa korisnika nije homogena, karakteristike potlačenih grupa ispoljavaju određene želje i potrebe, čime se zapravo homogeniziraju njihovi zajednički stavovi prema prevoditeljima znakovnoga jezika kao "tlačiteljima" (Baker-Shenk, 1986). Pritom valja naglasiti da je zajednica i društvo u kojemu žive gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe u Hrvatskoj daleko od uređenih društava (u smislu razvijenih službi prevoditelja znakovnoga jezika) kakva postoje u skandinavskim zemljama, SAD-u i drugim zemljama u kojima je profesionalizacija službi prevoditelja znakovnoga jezika započela odavno. U Hrvatskoj, ne samo da govorimo o malenoj populaciji osoba oštećena sluha, već imamo i takvu mikro populaciju prevoditelja znakovnoga jezika da gotovo svi ispitanici imaju iskustva s nekolicinom istih osoba koje im prevode. Uz čase i, nažalost, iznimno malobrojne iznimke, radi se o prevoditeljima needuciranim za taj posao (ne svojom krivnjom, moram dodati, jer sveučilišni program učenja znakovnoga jezika, a kamoli prevođenja znakovnoga jezika kod nas ne postoji), koji nemaju stav poštivanja osoba kojima prevode, još nisu usvojili etične norme ponašanja kakve postoje u razvijenijim sustavima, a vrlo često i nemaju dovoljno iskustva. Također, imamo procjep između ljudi koji prevode populaciji oštećena sluha: onih s relativno dobrim poznavanjem znakovnoga jezika, no bez profesionalnoga i etičnog pristupa radu s jedne strane, i mladih, neiskusnih entuzijasta s, za sada, još nedovoljnim poznavanjem znakovnoga jezika i kulture gluhih odnosno gluhoslijepih, s druge strane. Jasno je iz svega ranije navedenoga da niti jedni, niti drugi ne mogu korisnicima pružiti uistinu odličnu uslugu prevođenja ukoliko a) znaju znakovni jezik, no ne poštuju pravila profesije prevoditelja posebice etičnost ili b) poštuju pravila profesije, no ne znaju dovoljno dobro znakovni jezik, ili pak ne razumiju dovoljno korisnike što otežava komunikaciju. Prema Wilsonu (2007) apsurdno je da se u nekim slučajevima u edukaciji prevoditelja znakovnoga jezika samo nekoliko sati

posvećuje etici i teoriji prevođenja kada se za govorene jezike, prema teoretičarima prevođenja, kvalitetna edukacija za prevoditelje mora provoditi do šest godina.

Smatram da takvo zajedničko iskustvo s prevoditeljima nedovoljne kvalitete oblikuje zajedničke stavove ove međusobno vrlo bliske populacije. Osim toga, kako se pokret osvještavanja gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba o njihovim pravima na bolje prevoditelje ipak pokrenuo kroz rad nekih udruga, putem projekata, zbog putovanja korisnika u zemlje u kojima se na djelu mogu vidjeti "savršeni" primjeri profesionalaca - prevoditelja znakovnoga jezika, zbog međusobnih razgovora korisnika o ponekim iskustvima izvrsnog prevođenja, rastu očekivanja korisnika od prevoditelja znakovnoga jezika u Hrvatskoj. Kako rastu očekivanja, tako raste i razočaranje sadašnjim stanjem.

Zajednički stavovi korisnika ispitanika samo potvrđuju da je profesionalizacija prevoditelja znakovnoga jezika u Hrvatskoj nužnost jer sve više korisnika želi profesionalne prevoditelje s izvrsnim poznavanjem jezika i etičkim pristupom svome poslu, a to nije moguće bez izgradnje podloge za dobivanje takvih prevoditelja koji će biti dovoljno plaćeni za svoj iznimno zahtjevan rad kako bi u toj profesiji i mogli ostati. U sadašnjoj situaciji, mladi ljudi prevode znakovni jezik dok ne nađu bolji stalan izvor prihoda, što ne može biti temelj kvalitetnom prevođenju znakovnoga jezika.

## **6.5. REZULTATI INTERVJUA I ANKETE**

### **6.5.1. STAVOVI KORISNIKA PREMA TERMINOLOGIJI U PODRUČJU PREVOĐENJA ZNAKOVNOGA JEZIKA**

Podaci o stavovima korisnika usluge prevoditelja znakovnoga jezika su prikupljeni snimanjem intervjua na znakovnome jeziku. Svim je gluhim, nagluhim i gluhoslijepim ispitanicima postavljeno sljedeće pitanje: "Što mislite, što je bolje kazati: prevoditelj znakovnoga jezika ili tumač znakovnoga jezika? Objasnite zašto." Svi gluhi i nagluhi ispitanici izjasnili su se u prilog termina "prevoditelj", kao i dvanaest od petnaest gluhoslijepih osoba. Dvoje od troje gluhoslijepih ispitanika, koji se nisu izjasnili u prilog termina "prevoditelj", izjavilo je da je "potrebno oboje", dok je jedan ispitanik izjavio da se ne može izjasniti jer "ne može objasniti". Ispitanici koji su se izjasnili u prilog termina "prevoditelj znakovnog jezika" obrazložili su svoj odabir

najčešće time da je prevoditelj osoba koja prenosi sve što neki govornik govori dok je tumač osoba koja uglavnom objašnjava što je govornik rekao. Ispitanici su izjavili da se ne osjećaju dobro kada se koristi riječ “tumač” jer smatraju da ih ta riječ ponižava. Njihovo je shvaćanje termina “tumač” da je to osoba koja nekome nešto objašnjava, jer osoba kojoj se tumači ne razumije nešto, manje je kognitivno sposobna. Isto tako smatraju da je prevoditelj netko tko daje potpunu informaciju, za razliku od tumača koji objašnjava i pri tome ispušta mnoge važne informacije. Osjećaju se ravnopravnijima kada imaju prevoditelja, kao da su potpuno jednaki s drugim sugovornikom, dok kad imaju tumača imaju osjećaj da su podređeni. Smatraju da tumači često odlučuju umjesto njih. Navodim nekoliko reprezentativnih mišljenja pojedinih grupa ispitanika:

“Ja trebam prevođenje, posebno pravo prevođenje jer tako dobivam puno informacija. Tako se vodi super, lakša i opuštena komunikacija. Slično kao kada čujuć ljudi komuniciraju međusobno. A tumačenje nije dobro, jer ja nisam glup, niti sam primitivan, taj način mi ne odgovara i ne postoji pojam tumačenja znakovnoga jezika.” (G3)

“Razlika između prevođenja i tumačenja je po meni da je bolje prevođenje, tako da sve razumijem kao da sam ja čujuća osoba u razgovoru s drugom čujućom osobom. Tako dobivam informacije odmah i prave informacije. A tumačenje nije tako, tako razgovor ne teče, a mi gluhi nismo glupi i ne smijemo se složiti s time. Zato je prevođenje prava stvar.” (G5)

“Moje je mišljenje da je bolje koristiti riječ prevođenje znakovnoga jezika. Zato što je to jezik gluhih, isto kao i svi drugi jezici. Zato treba koristiti riječ prevođenje.” (GS1)

”Ja mislim da je bolje prevođenje, zato što ja volim da mi prevoditelj sve kaže što govori čovjek, a ne da mi tumači ono što mi govori.” (GS4)

“Razlika između tumača i prevoditelja... U biti mi trebamo prevoditelja da bi prevodio sve oko mene, kao na sastancima, on bi prevodio sve što je rečeno. A tumač, ako ga trebam... zapravo tražim tumača, za objašnjenje ja bih tražio od stručnjaka, na primjer, za matematiku, ja ću potražiti profesora iz matematike, a za problem u prometu ja bih potražio odvjetnika i policiju, a ne kod osobe za prevođenje i za tumačenje koje nemaju veze s time. Prevođenje mi je najvažnije u svakodnevnim situacijama, u školi, na fakultetu, ili u školi gdje moja djeca pohađaju nastavu, ja ne mogu pratiti roditeljski

sastanak pa tako trebam prevoditelja, to će on meni prevoditi, a ne tumač koji će mi objasniti nešto što mi ne treba. Ako imam neki problem, onda bih išao kod ravnatelja škole, i tako s prevoditeljem bih mogao bolje proći nego da sam uzeo tumača. Jer tumač je osoba koja nije kvalificirana za taj posao. To je to.” (N5)

“Prevođenje je bolje, jer prenosi punu informaciju gluhim ljudima, a tumačenje je loše jer prenosi malo informacija. Zato je prevođenje bolje.” (N9)

“Ja trebam prevođenje, jer dobivam puno informacija, a tumačenje nije dobro, jer dobivam slabe informacije. Puno mi fali informacija tijekom tumačenja.” (N13)

Na temelju odgovora ispitanika, možemo zaključiti da većina ispitanika ima negativan stav prema terminu “tumač” budući da pod tim terminom podrazumijevaju način prevođenja u kojemu se previše informacija izostavlja, sadržaj pojednostavljuje i dodaju se objašnjenja. Takav stav mogao bi biti posljedica lošeg iskustva s nekvalitetnim prevoditeljima ili rodbinom i prijateljima u ulozi prevoditelja koji preuzimaju ulogu “pomagača”. Osim toga, takvo viđenje značenja termina “tumač” možda potječe i od samog znaka za riječ “tumač” koji je vrlo sličan znaku “učiti-nekoga nečemu”.

Od 15 *gluhih ispitanika*, 14 ispitanika smatra da bi za osobu koja prevodi znakovni jezik bilo ispravnije koristiti pojam “prevoditelj”. Samo jedan gluhi ispitanik naveo je da se koriste oba pojma i da nema razlike, ali je u svojoj zadnjoj rečenici rekao: “Meni treba prevoditelj.” Svi gluhi ispitanici koji su se izjasnili u prilog pojma “prevoditelj” čvrsto stoje iza svoga stajališta te svoj stav objašnjavaju na sljedeći način:

“Ja trebam prevođenje, posebno pravo prevođenje jer tako dobivam puno informacija.” (G3)

“Ja volim prevođenje jer to osigurava pravu informaciju onako kako bi gluhi osjećali ravnopravnim u primanju informacije.” (G14)

“Meni ne treba tumačenje, meni treba prevođenje.” (G15)

Vidimo da većina ispitanika među razlozima zašto su se opredijelili za riječ “prevoditelj” najčešće navodi da će time dobiti potpuniju, pravu i točnu informaciju. Neki od ispitanika, uz razloge zašto je pojam “prevoditelj” ispravniji, navode zašto pojam “tumač” nije ispravan.

“...Tumačenje nije dobro.” (G14)

“A tumač je kada netko neke riječi ne razumije pa se onda objašnjava, a to nije isto.” (G1)

“Meni tumačenje ne treba jer bih dobio slabe i nepouz dane informacije...” (G4)

“... mi gluhi nismo glupi i ne smijemo se složiti s tim.” (G5)

Možemo zaključiti da gluhi ispitanici smatraju da je za osobe koje prevode znakovni jezik primjerenije reći “prevoditelj” jer smatraju da je “prevoditelj” osoba čija je uloga dati potpunu i točnu informaciju. Taj ih pojam upućuje na to da se mogu osjećati ravnopravnijim sudionikom u razgovoru, za razliku od riječi “tumač” koja ih stavlja u podređeni položaj, osjećaju se manje vrijednima i ta ih riječ vrijeđa.

Svih 15 *nagluhih ispitanika* se izjasnilo da bi za osobu koja prevodi znakovni jezik bilo bolje reći “prevoditelj”. Svih 15 ispitanika čvrsto stoje iza svoga stajališta te svoj stav objašnjavaju na sljedeći način:

“Ispravna riječ je prevođenje, a ne tumačenje.” (N1)

“... jer istovremeno prevode sve što govore.” (N3)

“...zato što prevodilac prenosi točne informacije drugima...” (N7)

Možemo općenito zaključiti da je razlog zbog kojega ispitanici većinom odabiru pojam “prevoditelj” taj što su doznali od svojih kolega u Europi i svijetu da se kod njih koristi samo riječ “prevoditelj” (netko tko prenosi poruku, ne netko tko objašnjava) te jer imaju osjećaj da pojam “prevoditelj” označava osobu od koje mogu dobiti potpun prijevod.

Većina ispitanika objasnila je zašto pojam “tumač” nije ispravan:

“...ja sam čuo da je to stara riječ pa da ne treba to dalje koristiti” (N1)

“... tumačenje nije dobro jer se kasnije objašnjava pa se gubi na informacijama” (N3)

Od 15 *gluhoslijepih ispitanika*, 12 je izjavilo da je bolji pojam za označavanje osobe koja prevodi znakovni jezik pojam “prevoditelj” dok dva ispitanika smatraju da je dobro imati i jednog i drugog, odnosno da je dobro imati prevoditelja i tumača za dvije različite situacije. 1 ispitanik nije se mogao opredijeliti, niti objasniti koja je riječ ispravnija.

Ispitanici koji su se izjasnili u prilog pojma “prevoditelj” čvrsto stoje iza svoga stajališta te svoj stav objašnjavaju na sljedeći način:

“Zato što je to jezik gluhih, isti kao i svi drugi jezici.” (GS1)

“...prevodilac prevodi sve što se govori, i ja mogu imati svoje privatno mišljenje i sama odlučiti...” (GS3)

“...volim kada mi prevodilac sve kaže što netko govori, a ne da mi tumači ono što mi govori.” (GS4)

“...ima više komunikacije i više informacija koje gluhoj i gluhoslijepoj osobi trebaju. “. (GS10)

Većina ispitanika kada navodi razloge zašto je pojam “prevoditelj” ispravniji, to najčešće opravdava time da je znakovi jezik poput svih drugih, da dobivaju više informacija, da prevodilac treba prevesti š to netko govori, a ne “tumačiti”, tj. objašnjavati što netko govori. Smatraju da pojam “prevoditelj” ukazuje na osobu koja će im dati mogućnost da sami donose odluke. Zanimljivi su njihovi navodi zašto pojam “tumač” nije ispravan:

“...tumač u nekim situacijama pokušava u svoje ime i na svoj način objašnjavati gluhim i gluhoslijepim osobama, a to nije dobro.” (GS2)

“...to je kao objašnjavanje, a mi nismo glupi da nam tumače “ (GS5)

“...jer se tumačenjem ne prevode točno riječi kako treba. “ (GS11)

Kod dva ispitanika koji su se opredijelili za to da su oba pojma u redu, i “tumač” i “prevoditelj”, vidimo da razliku između pojmova čine na sljedeći način - u situacijama kada sve razumiju “onda je bolje prevođenje, a “kada nešto ne razumiju, onda je bolje imati tumača da im objašnjava” čime postaje vidljivo da ispitanici ne razumiju da je sastavni dio prevođenja uporabiti strategiju objašnjavanja kada se radi o nekom pojmu ili ideji koja je korisniku teže shvatljiva.

#### **6.5.2. STAVOVI KONFERENCIJSKIH PREVODITELJA PREMA TERMINOLOGIJI U PODRUČJU PREVOĐENJA ZNAKOVNOGA JEZIKA**

U odnosu na postavljeni cilj rada, putem upitnika sam željela ispitati stavove čujućih aktivnih konferencijskih prevoditelja stranih jezika prema korištenju pojma “tumač” ili “prevoditelj”. Zanimali su me njihovi stavovi prema terminologiji, budući da čujuć i ispitanici nisu upućeni u problematiku korisnika prevoditelja znakovnoga jezika niti poznaju znakovni jezik.

Od 12 ispitanika, 9 se ispitanika izjasnilo da bi ispravnije za osobu koja prevodi s jednog govorenog jezika na drugi bilo reći “prevoditelj”.

Jedan ispitanik smatra da je ispravnije reći “tumač” (iako je zanimljivo da sam ispitanik nije uporabio riječ “tumač” u odgovoru, već je naveo da je ispravnije “govoriti o tumačenju”).

Dva ispitanika smatraju da je “možda ispravnije” reći tumač.

Ispitanici koji su se izjasnili u prilog pojma “prevoditelj” čvrsto stoje iza svoga stajališta te svoj stav objašnjavaju na sljedeći način:

“U hrvatskom je jeziku uvriježeno da se za djelatnost usmenog prevođenja (konsekutivnog i simultanog) koristi riječ konferencijsko prevođenje.

To je vidljivo, između ostaloga, i iz naziva jedine registrirane strukovne udruge (Hrvatsko društvo konferencijskih prevoditelja).

Nadalje, poslijediplomski studiji na kojima se školuju konferencijski prevoditelji u Hrvatskoj također upućuju na isti pojam (poslijediplomski specijalistički studij konferencijskog prevođenja). Po završetku spomenutih studija stječe se akademski naziv specijaliste konferencijskog prevođenja.” (P11)

“Vjerojatno to mislim jer mi je taj naziv bliži, oduvijek ga koristim...” (P8)

“Jer je uobičajeno.” (P7)

“Prevoditelj prevodi s jednog jezika na drugi što vjernije, ne tumači nikome ništa”. (P5)

Možemo zaključiti da je razlog zbog kojega ispitanici većinom odabiru pojam “prevoditelj” njegova uvriježenost i uobičajenost (“osjećaj” da je pojam ispravniji) te njegova uporaba u nazivu poslijediplomskog programa i u nazivu strukovne udruge.

Neki od ispitanika, uz razloge zašto je pojam “prevoditelj” ispravniji, navode zašto pojam “tumač” nije ispravan:

“Tumač je prevoditelj na sudu - sudski tumač.” (P3)

“...kod termina “tumač” imam osjećaj da se na neki način posreduje, da osoba koja prevodi previše sudjeluje i ima utjecaja na komunikaciju” (P8)

“Pojam tumač rezerviran je isključivo za sudske tumače i nije prikladan za druge svrhe” (P10)

“...pojam tumač se u hrvatskome jeziku koristi za opis djelatnosti sudskog tumača koju treba razlikovati od konferencijskog prevođenja” (P11)



“Mislim da riječ tumač navodi na krivi dojam o profesiji, prenaglašava taj aspekt prevođenja koji prevoditelji nastoje minimizirati.

Osim toga, riječ tumač implicira podređeni položaj slušatelja jer mu se nešto treba “protumačiti” da bi shvatio.” (P12)

Kod triju ispitanika, koji su se opredijelili za riječ “tumač”, razlozi su bili sljedeći:

“Možda bi ispravnije bilo tumač... mislim da se pokušava u hrvatskome jeziku inzistirati na razlici – prevoditelj (za pismeno) – tumač (za usmeno).” (P6)

“Kad se radi o govornom prevođenju, možda je ispravnije tumač jer je prevoditelj širi pojam koji obuhvaća i pismeno prevođenje”. (P2)

“...ispravnije je govoriti o tumačenju budući da se zbog objektivnih ograničenja (vrijeme, brzina itd.) ne može uvijek prenijeti cijela poruka (riječ po riječ) na razini koja se očekuje kod pismenih prijevoda, već svojevrsni sažetak”. (P9)

Razina sigurnosti u ispravnost pojma “tumač” nije visoka kao razina uvjerenosti u ispravnost pojma “prevoditelj” te su sama obrazloženja u prilog pojmu “tumač” kontradiktorna. Naime, razlozi za opredjeljenje za pojam “tumač” su:

- a) “inzistiranje na razlici” kao u drugim jezicima (razlici koja kao takva očito ne postoji u hrvatskome ako se na njoj mora inzistirati),
- b) jer pojam “prevoditelj” pokriva i pisano prevođenje (no znamo da se sudski tumači bave pisanim prevođenjem i to više nego usmenim), i naposljetku
- c) viđenje da je pojam tumač ispravniji jer se “nudi sažetak”, a ne cjeloviti prijevod – upravo ono što korisnici usluga prevoditelja znakovnoga jezika ne žele.

### **6.5.3. STAVOVI PREMA POZITIVNIM OSOBINAMA PREVODITELJA**

Drugo postavljeno pitanje gluhim, nagluhim i gluhoslijepim ispitanicima putem intervjuja bilo je: “Nabrojite tri najvažnije osobine dobrog prevoditelja. (Zašto mislite da vam je jako važno da prevoditelj bude dobar?)”.

### 6.5.3.1. Stavovi gluhih ispitanika prema pozitivnim osobinama prevoditelja

**Tablica 13.** Osobine dobrih prevoditelja znakovnoga jezika prema mišljenju gluhih ispitanika

| Osobine                           | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |   |
|-----------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|---|
| povjerljivost                     |   | o |   | o | o |   |   |   |   |    | o  |    | o  | o  |    | 6 |
| točnost prijevoda                 | o |   | o | o |   | o |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 5 |
| dobro poznavanje znakovnog jezika |   |   |   |   |   |   | o |   |   | o  |    | o  |    | o  | o  | 5 |
| dobro srce                        |   | o | o |   | o |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 3 |
| prenošenje pune informacije       |   |   | o |   | o |   |   |   |   |    |    |    |    |    | o  | 3 |
| poštovanje gluhih                 |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    | o  | o  |    |    |    | 3 |
| razumljivost                      |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 2 |
| smiren i veseo                    |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    | o  | 2 |
| profesionalnost                   | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| opuštenost                        |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| razgovijetno ponašanje            |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| strpljivost                       |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| pristupačan gluhima               |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| discipliniranost                  |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    |    |    |    | 1 |
| pristojnost i poslušnost          |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    |    |    |    | 1 |
| iskren                            |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    |    | 1 |
| etičnost                          |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  |    |    |    |    | 1 |
| poznavanje svijeta gluhih         |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | o  |    |    | 1 |
| ravnopravnost                     |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | o  |    |    | 1 |

Ukupno 15 gluhih ispitanika navelo je 19 osobina dobrih prevoditelja, s time da je većina ispitanika navela više od tri osobine. Najčešće se ponavlja povjerljivost, točnost prijevoda i dobro poznavanje znakovnoga jezika. Osim navedenoga, gluhi ispitanici navode i mnoge osobine i stav prevoditelja (strpljivost, pristupačnost, opuštenost, pristojnost, smirenost).

### 6.5.3.2. Stavovi nagluhих ispitanika prema pozitivnim osobinama prevoditelja

**Tablica 14.** Osobine dobrih prevoditelja znakovnoga jezika prema mišljenju nagluhих ispitanika

| Osobine                                      | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |   |
|----------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|---|
| dobro poznaje znakovni jezik                 | o |   |   | o |   |   |   | o | o |    |    | o  |    | o  |    | 6 |
| točno prevođenje bez ispuštanja i ubacivanja | o | o |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    | o  | o  |    | 5 |
| povjerljivost                                |   | o |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    | o  |    | o  | 4 |
| poštovanje spram korisnika                   |   |   |   |   |   |   |   |   | o | o  |    |    |    | o  | o  | 4 |
| poznaje načine komunikacije                  |   |   |   |   |   |   | o | o |   |    | o  |    |    |    |    | 3 |
| veseo i opušten                              | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    | o  |    |    |    | 2 |
| prevesti sve                                 |   |   | o |   | o |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 2 |
| dolazak na vrijeme                           |   |   |   |   | o |   |   |   | o |    |    |    |    |    |    | 2 |
| sluša gluhe                                  |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    | o  | 2 |
| odlično prevođenje                           |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| prevođenje jednoj osobi                      |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| strpljivost i komunikativnost                |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| razgovijetan govor                           |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| poznavanje gluhih                            |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| profesionalnost                              |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| vjerno davanje informacija i gluhima i       |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| prošao stručan tečaj                         |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| poznaje etiku                                |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| istovremeno prevođenje                       |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  |    |    |    |    | 1 |
| svakodnevne situacije                        |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  |    |    |    |    | 1 |
| dobra komunikacija s gluhima                 |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | o  |    |    | 1 |
| pošteno prevođenje                           |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 1 |

Kao što možemo vidjeti iz Tablice 14. i 15., nagluhi ispitanici su naveli ukupno 22 pozitivne osobine dobrih prevoditelja, od čega se najčešće ponavlja poznavanje znakovnoga jezika, cjelovito prenošenje poruke, povjerljivost i pristupačnost. Među osobinama dobrih prevoditeljima, prema nagluhim ispitanicima, nalaze se, dakle i jezična kompetencija, ali i etični pristup poslu (povjerljivost) i osobine prevoditelja (opuštenost, strpljivost, komunikativnost).

### 6.5.3.3. Stavovi gluhoslijepih ispitanika prema pozitivnim osobinama prevoditelja

**Tablica 15.** Osobine dobrih prevoditelja znakovnoga jezika prema mišljenju gluhoslijepih ispitanika

| Osobine                               | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |   |
|---------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|---|
| povjerljivost                         | o | o |   | o |   |   |   |   |   | o  |    | o  | o  | O  |    | 7 |
| poznavanje znakovnog jezika           |   |   |   |   | o | o |   |   |   |    |    | o  |    | O  |    | 4 |
| tamna odjeća                          |   |   |   |   | o | o | o |   |   |    |    |    |    |    | o  | 4 |
| točno prevođenje                      | o |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    | o  |    |    |    | 3 |
| poštovati gluhe i gluhoslijepe        |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | O  |    | 2 |
| dolazak na vrijeme                    |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    | o  | 2 |
| prilagoditi se gluhima                | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| razumljivost                          |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| ravnopravnost                         |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| tijekom prevođenja ne priča s drugima |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| što više informacija                  |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| identifikacija                        |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| marljivost                            |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| certifikat ili škola                  |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| rad s gluhima                         |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| zna pitati                            |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| poštovanje osoba s invaliditetom      |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    |    |    |    | 1 |
| dobar karakter                        |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    |    | 1 |
| jasna komunikacija                    |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    |    | 1 |
| poznavanje prevođenja                 |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | o  |    |    | 1 |
| razumijevanje gluhoslijepe osobe      |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | o  |    |    | 1 |
| opušten i raspoložen                  |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    | o  | 1 |

15 gluhoslijepih ispitanika navelo je ukupno 22 pozitivne osobine dobrih prevoditelja. Vrlo je naglašena povjerljivost, a zatim su naglašene jezične kompetencije, tamna odjeća (gluhoslijepim korisnicima s ostacima vida očigledno vrlo bitna stavka) i mnogo osobina i stavova, poput: neuključivanja u razgovor s drugima, marljivost, poštivanje korisnika, opuštenost, dolaženje na zadatke na vrijeme.

#### 6.5.3.4. Stavovi konferencijskih prevoditelja prema pozitivnim osobinama prevoditelja

**Tablica 16.** Osobine dobrih prevoditelja znakovnoga jezika prema mišljenju konferencijskih prevoditelja

| Osobine                                                | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 |   |
|--------------------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|---|
| Poznavanje jezika                                      |   |   | o | o |   |   |   |   | o | o  | o  |    | 5 |
| Točnost                                                |   | o |   |   | o |   | o |   |   |    |    |    | 3 |
| Profesionalnost                                        |   |   |   |   | o |   |   | o |   | o  |    |    | 3 |
| Dobra analiza                                          |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    | o  | 2 |
| Preciznost                                             |   |   |   |   |   | o |   |   |   | o  |    |    | 2 |
| Poznavanje potreba i miljea korisnika znakovnog jezika |   |   |   |   |   |   | o |   | o |    |    |    | 2 |
| Komunikacijske vještine                                |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  | o  | 2 |
| Stručnost                                              | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Empatija                                               | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Ljubav prema poslu                                     | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Jasnoća                                                |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Smirenost                                              |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Zadovoljenje potreba klijenta                          |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Brzina                                                 |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Vjernost prijevoda                                     |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Ljubaznost                                             |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Razumljivost                                           |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Prenošenje bez dodavanja                               |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Zanatska praksa                                        |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    | 1 |
| Sklonost                                               |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    | 1 |
| Sposobnost                                             |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    | 1 |
| Obrazovanje                                            |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    | 1 |
| Posvećenost poslu                                      |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    | 1 |
| Poznavanje teme                                        |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    | 1 |
| Sposobnost razumijevanja i prenošenja poruke           |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  |    | 1 |
| Sposobnost aktivnog slušanja                           |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    | o  | 1 |



Ispitanici su naveli ukupno 26 osobina dobrih prevoditelja i to u 38 odgovora (jedan je ispitanik naveo 5 osobina). Najviše ispitanika navelo je poznavanje jezika s kojima prevoditelj radi kao osobinu dobrog prevoditelja (5 ispitanika). Po 3 ispitanika navelo je profesionalnost i točnost prijevoda. Po dva ispitanika navela su dobru analizu poruke, preciznost, poznavanje potreba i kulture korisnika i komunikacijske vještine.

**Tablica 17.** Osobine dobrog prevoditelja prema načinu prenošenja poruke

| NAČIN PRENOŠENJA PORUKE                                |           |
|--------------------------------------------------------|-----------|
| Poznavanje jezika                                      | 5         |
| Točnost                                                | 3         |
| Dobra analiza                                          | 2         |
| Preciznost                                             | 2         |
| Poznavanje potreba i miljea korisnika znakovnog jezika | 2         |
| Komunikacijske vještine                                | 2         |
| Stručnost                                              | 1         |
| Jasnoća                                                | 1         |
| Brzina                                                 | 1         |
| Vjernost prijevoda                                     | 1         |
| Razumljivost                                           | 1         |
| Prenošenje bez dodavanja                               | 1         |
| Poznavanje teme                                        | 1         |
| Sposobnost razumijevanja i prenošenja poruke           | 1         |
| <b>UKUPNO</b>                                          | <b>24</b> |

**Tablica 18.** Osobine dobrog prevoditelja prema profesionalnom stavu

| STAV                          |          |
|-------------------------------|----------|
| Profesionalnost               | 3        |
| Empatija                      | 1        |
| Ljubav prema poslu            | 1        |
| Zadovoljenje potreba klijenta | 1        |
| Ljubaznost                    | 1        |
| Sklonost                      | 1        |
| Posvećenost poslu             | 1        |
| <b>UKUPNO</b>                 | <b>9</b> |

Ukoliko ukupnu brojku navedenih osobina (38) podijelimo po skupinama, mogli bismo reći sljedeće: osobine dobrih prevoditelja svrstavaju se prema načinu prenošenja

poruke (24 odgovora) ili stavu prevoditelja (9 odgovora) dok su ostale osobine opći status prevoditelja ili dojam o osobnosti, redom: smirenost, obrazovanost, praksa, sposobnost i sposobnost aktivnog slušanja.

#### 6.5.4. STAVOVI PREMA NEGATIVNIM OSOBINAMA PREVODITELJA

##### 6.5.4.1. Stavovi gluhih ispitanika prema negativnim osobinama prevoditelja

**Tablica 19.** Osobine loših prevoditelja prema mišljenju gluhih ispitanika

| Osobine                            | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |   |
|------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|---|
| ne poštivanje povjerljivosti       |   | o | o | o | o |   |   |   |   |    | o  | o  | o  | o  |    | 8 |
| netočno prevođenje                 |   |   |   | o |   |   | o | o |   | o  | o  |    |    |    |    | 5 |
| nepoštovanje gluhih                | o |   |   |   |   |   |   | o |   |    | o  |    | o  |    |    | 4 |
| labavo prevođenje                  |   |   | o |   | o |   |   |   | O |    |    |    |    |    |    | 3 |
| slabo prenošenje informacija       |   |   |   | o | o |   |   |   | O |    |    |    |    |    |    | 3 |
| nerazumljivost                     | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 2 |
| nepotrebna dodavanja ispuštanja    |   | o | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 2 |
| zapostavljanje komunikacije        | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| iznosi svoje mišljenje             |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| konfliktna osoba                   |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| voli se miješati u probleme gluhih |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| žvače gumu                         |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| premiran                           |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| nestrpljiv                         |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| priča o drugim stvarima            |   |   |   |   |   |   |   |   | O |    |    |    |    |    |    | 1 |
| izmišlja nove znakove              |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    |    | 1 |
| loše se ponaša                     |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    |    |    |    | 1 |
| nema kvalifikaciju                 |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    | o  |    |    |    | 1 |
| sam odlučuje što treba prevesti    |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    | o  |    |    |    | 1 |
| ne zna znakovni jezik              |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 1 |
| neraspoložen                       |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    | o  | 1 |
| priča o svojim problemima          |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    | o  | 1 |
| prigovara i zapovijeda             |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    | o  | 1 |

Prema Tablici 19. petnaest anketiranih gluhih ispitanika navelo je ukupno 23 različita pokazatelja lošeg prevoditelja za koje drže da ih prevoditelji znakovnoga jezika ne bi smjeli imati. Najveći broj ispitanika smeta nepoštivanje povjerljivosti, nepoštivanje gluhih te netočno prevođenje. Osim toga ih smeta nerazumljivost prijevoda, nepotrebno dodavanje sadržaja i izostavljanje sadržaja.

#### 6.5.4.2. Stavovi nagluhih ispitanika prema negativnim osobinama prevoditelja

**Tablica 20.** Osobine loših prevoditelja prema mišljenju nagluhih ispitanika

| Osobine                                    | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |    |
|--------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|----|
| ne prevodi točno, ne prevodi sve           | o |   | o | o | o | o |   | o | o | o  |    | o  | o  |    | o  | 11 |
| odavanje tajni                             | o | o |   | o |   | o | o | o |   |    |    |    | o  |    | o  | 8  |
| ne poštuje gluhe                           |   | o | o |   |   |   | o |   | o | o  | O  |    |    |    | o  | 7  |
| kasni na dogovor                           |   | o |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    | o  |    |    | 3  |
| ljut i nervozan                            | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    | o  |    |    |    | 2  |
| izmišljanje znakova                        |   |   |   |   | o |   |   |   |   | o  |    |    |    |    |    | 2  |
| družuje se s drugima za vrijeme prevođenja |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    | o  |    |    |    | 2  |
| žvače gumu                                 |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1  |
| družuje se s gluhima                       |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1  |
| ne shvaća ozbiljno svoj posao              |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1  |
| ne zna se ponašati za vrijeme prevođenja   |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    |    |    |    | 1  |
| nepoznavanje znakovnog jezika              |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    |    |    |    | 1  |
| odbijanje pružanja usluge                  |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | O  |    |    |    |    | 1  |
| prijevod kasni                             |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | O  |    |    |    |    | 1  |
| miješati se u probleme gluhih              |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 1  |
| odlučuje umjesto gluhe osobe               |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 1  |
| govori gluhoj osobi što da misli           |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    | o  |    | 1  |

Prema Tablici 20. petnaest anketiranih nagluhih ispitanika navelo je ukupno 17 različitih pokazatelja loših, s tim da je većina ispitanika navela više od tri osobine. Najveći broj ispitanika smeta necjelovito prenošenje poruke, netočno prenošenje poruke, nepoštivanje povjerljivosti, nepoštivanje gluhih osoba, kašnjenje, nervoza, druženje s drugima za vrijeme prevođenja i izmišljanje znakova.

#### 6.5.4.3. Stavovi gluhoslijepih ispitanika prema negativnim osobinama prevoditelja

**Tablica 21.** Osobine loših prevoditelja prema mišljenju gluhoslijepih ispitanika

| Osobine                               | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 | 13 | 14 | 15 |   |
|---------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|----|----|----|---|
| odavanje tajni                        | o | o |   |   | o |   |   |   |   | o  |    | o  | o  | o  |    | 7 |
| ne prevodi sve                        | o |   |   | o |   |   | o |   |   | o  |    |    | o  | o  |    | 6 |
| ne poštuje gluhi i gluhoslijepu osobu | o | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | o  | o  |    | 4 |
| kasni na dogovor                      |   |   |   |   | o | o |   | o |   |    |    |    |    | o  |    | 4 |
| prevodi preko volje                   |   |   |   |   |   | o | o |   |   | o  |    |    |    |    |    | 3 |
| nosi šarenu odjeću                    |   |   |   |   |   | o | o |   |   |    |    |    |    | o  |    | 3 |
| razgovara s drugima                   |   |   |   | o |   |   |   |   |   |    |    | o  |    |    |    | 2 |
| izmišlja nove znakove                 |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    | o  |    |    |    | 2 |
| prevodi u svoje ime                   |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| ne trudi se                           |   |   | o |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| ne zna dobro znakovni jezik           |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| ne trudi se da ga gluhi prihvate      |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    |    |    |    | 1 |
| Teško pratiti prevođenje              |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    |    |    |    | 1 |
| prebrzo prevodi                       |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  |    |    |    |    | 1 |
| Neraspoložen                          |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    |    |    | o  | 1 |

Prema Tablici 21. vidljivo je da je 15 anketiranih gluhoslijepih ispitanika navelo ukupno 15 različitih pokazatelja loših prevoditelja. Najveći broj ispitanika smatra da je loša osobina prevoditelja nepoštivanje povjerljivosti informacija koje prevoditelj dobije tijekom prevođenja, necjelovito prenošenje poruke, nepoštivanje korisnika, kašnjenje, prevođenje preko volje, razgovor s drugima i nošenje šarene odjeće.

#### 6.5.4.4. Stavovi konferencijskih prevoditelja prema negativnim osobinama prevoditelja

**Tablica 22.** Osobine loših prevoditelja prema mišljenju konferencijskih prevoditelja

| Osobine                                  | 1 | 2 | 3 | 4 | 5 | 6 | 7 | 8 | 9 | 10 | 11 | 12 |   |
|------------------------------------------|---|---|---|---|---|---|---|---|---|----|----|----|---|
| Preskakanje                              |   | o |   |   |   |   |   |   |   | o  |    | o  | 3 |
| Dodavanje vlastitih sadržaja             |   |   |   |   |   | o |   |   |   | o  |    | o  | 3 |
| Netočnost                                |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    | o  |    | 2 |
| Nerazumljivost poruke                    |   |   | o |   |   | o |   |   |   |    |    |    | 2 |
| Neprofesionalnost                        |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    | o  |    | 2 |
| Nepoznavanje potreba i kulture korisnika |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    | o  | 2 |
| Nepoznavanje dvaju jezika                |   |   |   | o |   |   |   |   | o |    |    |    | 2 |
| Manjak vjernosti prijevoda               |   |   |   | o |   |   |   |   | o |    |    |    | 2 |
| Brzanje                                  |   | o |   | o |   |   |   |   |   |    |    |    | 2 |
| Zbunjenost                               |   | o |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Prepotencija                             |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Površnost                                |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    | 1 |
| Otežana komunikacija                     |   |   |   |   |   | o |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Neznanje                                 | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Nestručnost                              | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Nervoza                                  |   |   |   |   | o |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Nemar                                    |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    | 1 |
| Nedostatak truda                         |   |   |   |   |   |   |   | o |   |    |    |    | 1 |
| Nedostatak ljubavi prema poslu           | o |   |   |   |   |   |   |   |   |    |    |    | 1 |
| Nedostatak komunikacijskih vještina      |   |   |   |   |   |   |   |   |   |    | o  |    | 1 |
| Manjak prakse                            |   |   |   |   |   |   | o |   |   |    |    |    | 1 |
| Loša priprema                            |   |   |   |   |   |   |   |   | o |    |    |    | 1 |
| Arogancija                               |   |   |   |   |   |   |   |   |   | o  |    |    | 1 |

Ispitanici su naveli ukupno 23 loše osobine prevoditelja, u ukupno 34 odgovora (jedan ispitanik je kao tri osobine naveo nerazumljivost poruke). Iako je viđenje osobina loših prevoditelja raznoliko, vidimo da se najveći broj ispitanika slaže da je bitno ne dodavati sadržaj tijekom prevođenja (3 ispitanika) te ne izbacivati dijelove poruke (3 ispitanika). To je vrlo znakovito budući da ta pojava najviše smeta korisnike. Po 2 ispitanika smatraju da su osobine lošeg prevoditelja: nerazumljivost prijevoda, prijevod koji nije vjeran izvorniku, nepoznavanje potreba i kulture korisnika, brzina i netočnost.

Ukoliko ukupnu brojku navedenih osobina (23) podijelimo po skupinama, mogli bismo reći sljedeće: osobine loših prevoditelja svrstavaju se prema načinu prenošenja poruke, stavu (prema korisniku i poslu) i dojmu o osobnosti prevoditelja (prezentacijskim vještinama) te jednu “osobinu” bez posebne kategorije – nedostatak zanatske prakse.

**Tablica 23.** Loše osobine prevoditelja prema načinu prenošenja poruke

| NAČIN PRENOŠENJA PORUKE             |           |
|-------------------------------------|-----------|
| Preskakanje                         | 3         |
| Dodavanje vlastitih sadržaja        | 3         |
| Brzanje                             | 2         |
| Nerazumljivost poruke               | 2         |
| Nepoznavanje dvaju jezika           | 2         |
| Manjak vjernosti prijevoda          | 2         |
| Netočnost                           | 2         |
| Otežana komunikacija                | 1         |
| Nestručnost                         | 1         |
| Neznanje                            | 1         |
| Nedostatak komunikacijskih vještina | 1         |
| <b>UKUPNO</b>                       | <b>20</b> |



**Tablica 24.** Loše osobine prevoditelja prema profesionalnom stavu

| STAV                                     |           |
|------------------------------------------|-----------|
| Nepoznavanje potreba i kulture korisnika | 2         |
| Neprofesionalnost                        | 2         |
| Nedostatak ljubavi prema poslu           | 1         |
| Nemar                                    | 1         |
| Površnost                                | 1         |
| Nedostatak truda                         | 1         |
| Loša priprema                            | 1         |
| Arogancija                               | 1         |
| Prepotencija                             | 1         |
| <b>UKUPNO</b>                            | <b>11</b> |

**Tablica 25.** Loše osobine prevoditelja prema dojmu o osobnosti

| OSOBNOST      |          |
|---------------|----------|
| Zbunjenost    | 1        |
| Nervoza       | 1        |
| <b>UKUPNO</b> | <b>2</b> |

Možemo zaključiti da se 20 od 34 tvrdnje odnose na način prenošenja poruke, 11 na stav prevoditelja i 2 na dojam o osobnosti prevoditelja, što znači da lošega prevoditelja ispitanici prvenstveno kategoriziraju prema načinu prevođenja. Svi se ispitanici slažu da je uloga etike u prevođenju velika. Etiku povezuju s profesionalizmom i načelima neutralnosti, cjelovitosti i povjerljivosti. Karakteristične izjave konferencijskih prevoditelja o važnosti etike u prevođenju:

“Prevođenje nije za ljude koji ne mogu zatomiti vlastitu osobnost i nisu u stanju postati nevidljivi i izricati tuđe misli.” (P4)

“Etika je važna u svakom odnosu, profesionalnom ili privatnom, a u poslu se to zove poslovna etika. Klijent je klijent, bez obzira na stanje sluha.” (P3)

### **6.5.5. STAVOVI PREMA ETIČNOSTI U PREVOĐENJU**

#### **6.5.5.1. Stavovi konferencijskih prevoditelja prema etičnosti u prevođenju**

Šest ispitanika smatra da je etika u prevođenju bitna bez obzira na vrstu klijenta. No, ostali ispitanici smatraju da je kod gluhih, nagluhih i gluhoslijepih možda više naglašena važnost etike "...jer se radi o vrlo ranjivim skupinama... i prevoditelj je svjedok mnogim privatnim situacijama" (P12). Ispitanici koji smatraju da je etika kod prevođenja znakovnoga jezika još važnija nego kod govorenih jezika, najčešće navode kao razloge: ranjivost skupine kojoj se prevodi, nužnost cjelovitosti prenesene poruke, nedodavanje vlastitoga mišljenja i povjerljivost.

Jedan ispitanik/-ica (P10) istaknuo/-la je kako je etika važna iz razloga "...što se ne prenosi samo jezična poruka, već se moraju vjerno prenijeti i sve ostale informacije koje klijentima nisu dostupne. Gluhoslijepe osobe ne mogu same odabrati informaciju koja ih zanima već ovise o prevoditelju".

Zanimljivo je primijetiti velik broj ispitanika (mene je rezultat iznenadio) koji smatra da je etika i etičko ponašanje u prevođenju gluhim, gluhoslijepim i nagluhim korisnicima još važnije korisnicima bez senzornih oštećenja. Ukoliko je to odraz visokih etičkih načela navedenih ispitanika, koji bi jednake visoke standarde etičnoga pristupa poslu koji obavljaju primjenjivali i u radu s navedenima korisnicima, onda je to sasvim u redu. Ukoliko je to pak odraz neshvaćanja ranjivosti posebne populacije i jezične manjine koju čine gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe, samim time što su primorani promatrati (ako uopće vide) svoga prevoditelja i time gube mogućnost uvida u neverbalne znakove tijekom komunikacije, onda je to ipak nešto što upućuje na to da je za rad s navedenom skupinom korisnika nužno osvještavanje i posvećivanje posebne pozornosti pitanju etičkih načela. Često se događa da se, uslijed sve češće i šire osviještenosti "zdravih" osoba o tome da su osobe s invaliditetom "jednake" ostalima, usvaja pristup suprotan onome što bi osobama s invaliditetom, prema mojem mišljenju, trebalo, a to je uvažavanje kao osoba koje jesu ravnopravne ako im se omogući jednak pristup svemu što bi imale kada ne bi imale određenu vrstu invaliditeta. U ovome slučaju, gluhim, gluhoslijepim i nagluhim osobama trebalo bi, dakle, omogućiti ravnopravan pristup informacijama i ravnopravno sudjelovanje u komunikaciji. To

smatram neostvarivim ukoliko prevoditelji nisu svjesni specifične situacije u kojoj se nalaze osobe s osjetilnim oštećenjem.

## 7. VERIFIKACIJA HIPOTEZA

### **H1 NE POSTOJI STATISTIČKI ZNAČAJNA RAZLIKA U STAVOVIMA KORISNIKA – GLUHIH, NAGLUHIH I GLUHOSLIJEPIH – PREMA PREVODITELJIMA ZNAKOVNOG JEZIKA**

Zanimljivo je da smo ovom hipotezom dobili najveći stupanj slaganja svih skupina vezano upravo za poznavanje znakovnoga jezika i prevođenje, za etički pristup prevođenju i osobine prevoditelja (ili barem način njegova/njezina ponašanja za vrijeme prevođenja). Zaključujem stoga da među korisnicima ne postoji statistički značajna razlika u odnosu na stavove o profesiji prevoditelja znakovnoga jezika u kojoj je jako naglašena, ne samo jezična komponenta stručnosti (znanje), već i ponašanje prevoditelja (etika) te osobine prevoditelja. Za postajanje prevoditeljem znakovnoga jezika nije dovoljno samo jezično znanje, piše Trabing (2007) i tvrdi da zbog poznavanja dvaju jezika nismo prevoditelji, baš kao što nismo pijanisti iako imamo dvije ruke. Izvrsno poznavanje jezika tek je jedan od preduvjeta za uspješan rad prevoditelja. Možemo zaključiti da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika (gluhih, nagluhih i gluhoslijepih) prema prevoditeljima znakovnog jezika te se *hipoteza u potpunosti prihvaća*.

#### **H1.1 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhi i gluhoslijepih – prema znanju znakovnog jezika prevoditelja**

Najveći stupanj slaganja među ispitanicima korisnicima (gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama) nalazimo kod tvrdnji vezanih za važnost izvrsnog poznavanja znakovnoga jezika i razumijevanja korisnika, poznavanje različitih načina komunikacije te snalaženju u različitim komunikacijskim situacijama. Možemo zaključiti da ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika (gluhih, nagluhih i gluhoslijepih) prema znanju znakovnoga jezika prevoditelja te se *hipoteza u potpunosti prihvaća*.

Prevoditelj znakovnoga jezika u svome radu, kao jedan od glavnih preduvjeta uspješnosti, mora posjedovati izvrsno znanje hrvatskoga jezika i hrvatskoga znakovnoga jezika. Bell (1991) govori o idealnoj dvojezičnoj kompetenciji prevoditelja,

odnosno smatra da svaki prevoditelj mora imati komunikacijske kompetencije u oba jezika da bi uspješno prevodio.

### **H1.2 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhi i gluhoslijepih – prema etičnosti prevoditelja**

Prema Trowbridgeu (1995) nije nužno da je prevoditelj dijete gluhih roditelja da bi bio dobar prevoditelj znakovnoga jezika. Prema Bouchauveuu (1996), ako netko može odlično komunicirati na znakovnome jeziku, to ne znači da je ta osoba automatski dobra i u prevođenju. Vezano za odlučivanje umjesto gluhih osoba, prema Hullu (2002) za osnaživanje gluhih osoba iznimno je važno da imaju pravo odlučivati, makar to ponekad značilo da će donijeti pogrešne odluke, jer iskustvo odabiranja i odlučivanja, iako katkada dovede do neželjenih ishoda, ljude priprema na bolje odluke u budućnosti. Murray (2001) naglašava da sukladno etičkome kodeksu prevoditelji moraju sve informacije koje saznaju držati povjerljivima, zadržati cjelovitost poruke koju prenose i uvijek prenijeti u kojem je duhu nešto bilo rečeno budući da je njihov zadatak olakšati komunikaciju, ali na način da ne dodaju, niti ne oduzimaju informacije. Statističke analize pokazuju da se uzorak ispitanika (gluhi, nagluhi i gluhoslijepi) ne razlikuje u stavovima prema etičnosti prevoditelja i *hipoteza se u potpunosti prihvaća*.

### **H1.3 Ne postoji statistički značajna razlika u stavovima korisnika – gluhih, nagluhi i gluhoslijepih – prema osobinama prevoditelja**

Korisnici, osim znanja jezika, smatraju da su prihvatljivi stavovi prevoditelja i njegove osobine važne pozitivne osobine. O osobnosti prevoditelja i stavovima te drugim bitnim značajkama u uspješnosti bavljenja poslom znakovnoga prevoditelja piše Trowbridge (1995) prema kojoj u prilog prevoditelju ide dobar stav i prihvaćanje kulture gluhih, ali je važan i naporan rad i predanost učenju o jeziku i kulturi gluhih te etičkome kodeksu. Statističke analize pokazuju da se uzorak ispitanika (gluhi, nagluhi i gluhoslijepi) statistički značajno ne razlikuje u stavovima prema osobinama prevoditelja pa se *hipoteza u potpunosti prihvaća*.

## **H2 ISPITANICI PREFERIRAJU TERMIN “PREVODITELJ” NASPRAM TERMINA “TUMAČ”**

Kvalitativne statističke analize pokazuju da većina ispitanika (gluhi, nagluhi, gluhoslijepi i konferencijski prevoditelji) preferira pojam “prevoditelj” naspram pojma “tumač” pa ovu *hipotezu možemo u potpunosti prihvatiti*.

Odabirom termina “prevoditelj” kao naziva za struku u Zakonu o hrvatskome znakovnome jeziku, koji se upravo izrađuje, postat će vidljivo razumije li hrvatska javnost (zakonodavac te ljudi koji izrađuju prijedloge zakona o znakovnome jeziku) što to prevoditelji znakovnoga jezika čine i trebaju činiti te uvažava li se načelo poštivanja korisničke perspektive kod odlučivanja o pitanjima važnima za njihov život. Iako je već ranije zaključeno da hrvatski jezik terminološki ne razlikuje pisano i usmeno prevođenje na način na koji to čine drugi jezici (njemački, engleski, francuski, slovenski...), ipak napominjem da prema Craggu (2002) većina teoretičara, koji uspoređuju pisano i usmeno prevođenje, opisuje prvo kao prevođenje s pisanog teksta na pisani tekst, a drugo kao prevođenje s govora/znakova na govor/znakove. Zbog toga zaključujem da i većina čujućih ispitanika osjeća da je u hrvatskome za usmeno prevođenje govorenih jezika već uvriježen termin “prevoditelj/-ica” (pa bi se slijedivši teorijsku logiku iz drugih jezika, u hrvatskome jeziku trebalo također kod znakovnoga jezika odlučiti za pojam kojim se označava prevođenje govorenog jezika) dok korisnici osjećaju da pojam “tumač” (koji se primjerice u slovenskome jeziku koristi za prevoditelje znakovnoga jezika, jer slovenski razlikuje pisano od usmenoga prevođenja poput engleskoga pa tako “prevajalci” prevode pisane tekstove, a “tolmači” govorene i znakovni) na hrvatskome jeziku ima negativne konotacije koje ispitanici – korisnici prevoditelja znakovnoga jezika ne prihvaćaju.

### **H2.1 Korisnici usluga prevoditelja znakovnog jezika preferiraju termin “prevoditelj” naspram termina “tumač”**

Bez sumnje je da velika većina ispitanika, iskazuje da je pojam primjereniji za označavanje osobe koja pruža usluge prevođenja na znakovni jezik “prevoditelj znakovnog jezika”, ne “tumač”. Prema pojmu “tumač” postoji negativan stav većine

korisnika (gluhih, nagluhih i gluhoslijepih). Zanimljivo je da korisnici čak odvajaju termine “tumač” i “prevoditelj” kao pojmove koji označavaju dvije različite osobe. Korisnici ne razmišljaju o ta dva pojma kao o različitim pojmovima za isto (osobu koja prenosi poruku s jednog jezika na drugi), već zaista pod tim pojmovima zamišljaju dvije prilično različite vrste posla. Cragg (2002) u radu o prevođenju osobama niske pismenosti upozorava na to da etički kodeks naglašava da prevoditelj ima ulogu osigurati dobru komunikaciju između osoba s drugačijim jezičnim i kulturalnim obilježjima (dakle smije katkada pojasniti poruku odnosno namjeru govornika), no to mora činiti na što profesionalniji i nenametljiviji način. Čini se da tako osjećaju i gluhi, nagluhi i gluhoslijepi ispitanici koji su činili uzorak za ovo istraživanje. Kvalitativne statističke analize pokazuju da gluhi, nagluhi i gluhoslijepi ispitanici preferiraju termin “prevoditelj” naspram pojma “tumač” pa ovu *hipotezu možemo u potpunosti prihvatiti*.

## **H2.2 Konferencijski prevoditelji preferiraju termin “prevoditelj” naspram termina “tumač”**

Većina konferencijskih prevoditelja iskazuje da je pojam primjereniji za označavanje osobe koja pruža usluge prevođenja na znakovni jezik “prevoditelj znakovnog jezika”, ne “tumač”. Kod konferencijskih prevoditelja uglavnom nalazimo da se za termin “prevoditelj” odlučuju zato što on bolje odgovara onome što osoba koja prevodi znakovni jezik čini (prevodi živu komunikaciju simultano ili konsekutivno). Osim toga, konferencijski prevoditelji navode da pojam “tumač” navodi na pogrešan zaključak o poslu koji prevoditelj znakovnoga jezika obavlja. To odgovara ranije navedenoj teorijskoj podlozi razlikovanja pisanog od usmenog prevođenja koju je opisala Cragg (2002) i njezinom naglašavanju osjetljivosti posla prevođenja osobama niske pismenosti. Kvalitativne statističke analize pokazuju da konferencijski prevoditelji preferiraju pojam “prevoditelj” naspram pojma “tumač” pa i ovu *hipotezu možemo u potpunosti prihvatiti*.

## **H3 NE POSTOJI RAZLIKA U STAVOVIMA KORISNIKA USLUGE PREVODITELJA ZNAKOVNOGA JEZIKA PREMA OSOBINAMA PREVODITELJA**

Unutar populacije osoba oštećena sluha postoje razlike u tome da neke osobe imaju više poteškoća s primanjem informacija, a neke više s davanjem informacija, no u osnovi se radi o većoj ili manjoj nesamostalnosti kada je potrebno komunicirati s čujućim osobama. U takvoj situaciji, svi korisnici vide kao važne pozitivne osobine prevoditelja jednaka obilježja: izvrsno poznavanje jezika, poštivanje korisnika, uvažavanje komunikacijskih i svih ostalih vrsta preferenci korisnika nužnih za što veći stupanj olakšavanja uspješne komunikacije (npr. nošenje tamne jednoboje odjeće), poštivanje etičkih načela profesije i profesionalan pristup radu (npr. dolazanje na vrijeme na dogovor), itd. Andreoli (1999) piše da je gluhoslijepim osobama često važno da prevoditelj bude osoba na koju se mogu osloniti budući da saznaje informacije osobne prirode, čime možemo objasniti zašto su korisnici, osim jezične kompetencije, naglašavali i druge važne aspekte rada prevoditelja.

Dickinson (2009) smatra etičnost, povjerljivost i postavljanje granica prisnosti ključnima za razumijevanje složenosti procesa prevođenja što smatram da čini osnovnu razliku između kvalificiranih i nekvalificiranih prevoditelja znakovnoga jezika. Uvidom u analizu stavova korisnika usluge prevoditelja znakovnog jezika prema osobinama prevoditelja, može se zaključiti da razlika u stavovima nije značajna te *hipotezu možemo prihvatiti*.

### **H3.1 Ne postoji razlika u stavovima korisnika usluge prevoditelja znakovnoga jezika prema dobrim osobinama prevoditelja**

Svi ispitanici, korisnici usluga prevoditelja znakovnog jezika, osim jezičnih kompetencija (cjelovito prevođenje, točnost, ne izostavljanje niti dodavanje dijelova poruke...), naglašavaju i etičnost (poštivanje povjerljivosti), stav prevoditelja (poštivanje korisnika, uvažavanje), ali i osobine prevoditelja kao što su: pristupačnost, raspoloženost, smirenost. *Gluhoslijepi* ispitanici naglašavaju aspekte koji su njima bitniji nego gluhim i nagluhim ispitanicima pa tako naglašavaju tamnu odjeću kao osobinu dobrih prevoditelja. *Nagluhi* ispitanici veći naglasak stavljaju na jezične kompetencije od gluhih ispitanika, a *gluhi* ispitanici jako naglašavaju povjerljivost, kao i gluhoslijepi ispitanici. Ipak, statistički ne postoje značajne razlike između stavova



gluhih, nagluhih i gluhoslijepih ispitanika, vjerujem iz razloga što svi ispitanici pripadaju populaciji osoba oštećena sluha pa im je prema tome zajedničko obilježje otežana interakcija i komunikacija s osobama zdravoga sluha te *hipotezu možemo prihvatiti*.

### **H3.2 Ne postoji razlika u stavovima korisnika usluge prevoditelja znakovnog jezika prema lošim osobinama prevoditelja**

Mogli bismo zaključiti da korisnici često naglašavaju da žele cjelovito prenošenje poruke, točnost prijevoda, ne dodavanje i ne izostavljanje dijelova poruke. Velik je naglasak na stav i osobine prevoditelja, ispitanicima - korisnicima se ne sviđa “prevođenje preko volje”, nervoza, nepristupačnost i “mlitavo prevođenje”. Budući da se neetično ponašanje prevoditelja vrlo često navodi kao osobina loših prevoditelja, potrebno je razmisliti o implikacijama koje takvo ponašanje ima, između ostaloga, i na edukaciju budućih (a i sada djelatnih) prevoditelja znakovnoga jezika. Svi se ispitanici zauzimaju za poštivanje visokih standarda etičnog ponašanja u prevodilačkoj djelatnosti te zauzimaju iste stavove prema lošim osobinama prevoditelja što omogućuje *prihvatanje ove hipoteze*.

## **H4 NE POSTOJI RAZLIKA U STAVOVIMA KONFERENCIJSKIH PREVODITELJA PREMA OSOBINAMA PREVODITELJA**

Uvidom u analizu stavova konferencijskih prevoditelja prema osobinama prevoditelja može se zaključiti da razlika u stavovima nije značajna te *hipotezu možemo prihvatiti*. U nastavku ću analizirati posebno stavove prema dobrim, odnosno, prema lošim osobinama prevoditelja.

### **H4.1 Ne postoji razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema dobrim osobinama prevoditelja**

Konferencijski prevoditelji najčešće naglašavaju dobre osobine prevoditelja vezane za način prevođenja dok je naglasak kod ispitanika – korisnika usluge

prevođenja, osim na jezičnoj kompetenciji prevoditelja, vrlo često i na etičkom pristupu prevođenju i stavovima prema korisnicima usluge. Konferencijski prevoditelji, ispitanici u ovome radu, bave se usmenim prevođenjem (na sastancima, seminarima, stručnim skupovima i sl.) pa je vjerojatno njihovo viđenje najvažnijih pozitivnih osobina prevoditelja odraz kako njihove edukacije, tako i njihovog radnoga iskustva. Kako je aspekt etičkih načela u njihovome radu, budući da rade s općom populacijom podjednake razine pismenosti, vezan ponajviše uz način prenošenja poruke (preciznost, cjelovitost i sl.), tako i u njihovim odgovorima najveći je naglasak, kada je riječ o najvažnijim pozitivnim osobinama prevoditelja, upravo na jezičnim kompetencijama. Kako je prema Bakeru (1992) uloga prevoditelja pronaći ekvivalentnost značenja (na razini riječi, leksičkih obrazaca, strukture teksta i kohezije) za što mora mijenjati ili manipulirati strukturom poruke na izvorniku da bi je preformulirao u duhu ciljnoga jezika, konferencijski prevoditelji uspješnost u tome nastojanju smatraju najvažnijim obilježjem dobrog prevoditelja i svi ispitanici stavljaju to na prvo mjesto. Takvi rezultati istraživanja omogućavaju *prihvatanje hipoteze* da ne postoji razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema dobrim osobinama prevoditelja.

#### **H4.2 Ne postoji razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema lošim osobinama prevoditelja**

Konferencijski prevoditelji smatraju lošim osobinama neka ponašanja prevoditelja vezana za način prevođenja, etičnost i stavove prevoditelja prema korisnicima usluge prevođenja. Konferencijski prevoditelji u svome radnom iskustvu kao etički osjetljive situacije percipiraju one kada informacija nije prevedena cjelovito ili je prevedena na način kojim se pokušava zamaskirati manjak razumijevanja poruke pa kao najistaknutije osobine loših prevoditelja upravo navode netočno i neprecizno, necjelovito prevođenje i dodavanje osobnih stavova u prijevod. Prema Seleskovitch (1995) prevoditelji moraju naučiti, kada je potrebno i odbaciti izvorni tekst (ili izgovorenu poruku) kako bi mogli *vjerno prenijeti smisao*. Neuspjeh u vjernom prenošenju smisla, odnosno robovanje izvornom tekstu bez pozornosti usmjerene na razumljivost u ciljnom jeziku te nepotrebno pretjerivanje u uzimanju slobode (jer obje krajnosti dovode do lošega prijevoda), ispitanici - konferencijski prevoditelji smatraju glavnim obilježjem loših

prevoditelja. Na temelju izloženog može se zaključiti da razlika u stavovima konferencijskih prevoditelja prema lošim osobinama prevoditelja nije značajna te *hipotezu možemo prihvatiti*.

#### **H5 NE POSTOJI RAZLIKA U STAVOVIMA IZMEĐU KONFERENCIJSKIH PREVODITELJA PREMA ETIČNOSTI U PREVOĐENJU**

Bez sumnje svi ispitanici, kako konferencijski prevoditelji, tako i gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe, smatraju da je etika u prevođenju izuzetno bitna tema. Razlika je u tome što neki čujuć i konferencijski prevoditelji smatraju da zahtjevi etičnosti nisu ništa veći u prevođenju korisnicima znakovnoga jezika nego u prevođenju s bilo kojega govornoga jezika na neki drugi govoreni jezik. Korisnici su u intervjuu često naglašavali da je etičnost prevoditelja iznimno bitna i uglavnom je povezuju s povjerljivošću, neodlučivanju umjesto korisnika te neskraćivanju i nemijenjanju poruke tijekom prevođenja, što odgovara rezultatima koji su dobiveni putem Upitnika za korisnike.

Etika je u literaturi o prevođenju sa/na znakovni jezik izuzetno zastupljena tema. Pritom je *povjerljivost* među najčešće obrađenim temama. Osim zahtjeva za povjerljivošću, *osjetljivost položaja korisnika znakovnoga jezika* sadržana je i u tome da tijekom prevođenja ne mogu čuti ton govornika, a kod gluhoslijepih osoba čak nema niti vizualne informacije o raspoloženju i “dojmu” koji govornik ostavlja, *nedostaju informacije o neverbalnim znakovima* osim, ako te informacije eksplicitno prenese prevoditelj, što je onda posebno važna tema u edukaciji prevoditelja znakovnoga jezika. “It is very difficult to communicate by touch information which is normally assimilated without effort using vision and hearing. Even the most skilled, enthusiastic interpreters often do not understand the importance of incidental information” (O’Malley, 1999, 44). (Vrlo je teško putem dodira prenijeti informacije koje zdrave osobe primaju bez napora putem vida i sluha. Čak i najbolji, motivirani prevoditelji često ne razumiju važnost informacija o okruženju.)

Konferencijski prevoditelji jednoglasni su u stavovima prema etičkim načelima profesije kako bi gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe bile zadovoljni korisnici njihovih usluga. Ovu *hipotezu možemo prihvatiti*.

## 8. ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Na temelju provedenog istraživanja mogu iznijeti dva važna zaključka:

- Vezano uz terminologiju: većina gluhih, nagluhih i gluhoslijepih ispitanika, a i konferencijskih prevoditelja, izjasnili su se da je bolji naziv za osobu koja im osigurava kvalitetni pristup informacijama i komunikaciji “prevoditelj”.
- Vezano uz to kakav prevoditelj treba biti: većina gluhih, nagluhih i gluhoslijepih ispitanika izjasnila se da im je vrlo važno da prevoditelj bude educiran, etičan i profesionalan.

U skladu sa zaključcima, a radi osiguranja profesionalizacije prevoditelja znakovnog jezika za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe, preporučam sljedeće nužne smjernice:

- (1) U svim službenim dokumentima vezanim uz prevođenje znakovnog jezika usvojiti pojam “prevoditelj hrvatskoga znakovnog jezika”.
- (2) Uvođenje kvalitetnih programa učenja hrvatskoga znakovnog jezika (višegodišnji, priznat, na sveučilišnoj razini, uz mentore izvorne znakovatelje).
- (3) Uvođenje kvalitetnih programa učenja prevođenja (specijalistički ili poslijediplomski studij).
- (4) Veća uključenost gluhih, nagluhih i gluhoslijepih osoba u procese edukacije prevoditelja hrvatskoga znakovnog jezika i donošenja relevantnih odluka koje se tiču njihovih potreba i prava.

U radu na profesionalizaciji same struke prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika smatram da se treba krenuti sa stvaranjem preduvjeta za višegodišnje sveučilišne programe učenja hrvatskoga znakovnoga jezika te kasnije specijalističke ili poslijediplomske studija za prevođenje hrvatskoga znakovnoga jezika. Preduvjet za to bilo bi osnaživanje što većeg broja osoba koje su izvorni znakovatelji kako bi mogli činiti kritičnu masu edukatora na navedenim programima te motiviranje većeg broja čujućih osoba za usavršavanje na području poznavanja hrvatskoga znakovnoga jezika i prevođenja hrvatskoga znakovnoga jezika.

Isto tako potrebno je nastaviti s naporima intenzivnog proučavanja hrvatskoga znakovnoga jezika i radu na podizanju svijesti korisnika o tome kakav treba biti dobar prevoditelj.

Zaključno, profesionalizacija struke prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika nužna je u smislu:

- poboljšavanja programa za učenje hrvatskoga znakovnoga jezika i poznavanja kulture gluhih
- poboljšavanja programa za učenje prevođenja
- upoznavanja s etičkim aspektima prevođenja gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama
- uspostavljanja sustava službenog postupka akreditiranja prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika
- uspostavljanja sustava plaćanja usluga stručnih prevoditelja.

Poboljšavanje programa za učenje hrvatskoga znakovnoga jezika trebalo bi uključivati višegodišnji program svakodnevnoga rada na razvijanju jezične kompetencije u znakovnome jeziku, obavezno uz edukatore koji su izvorni znakovatelji. Poznavanje kulture gluhih te druženje s populacijom gluhih i gluhoslijepih osoba mora biti sastavni dio učenja hrvatskoga znakovnoga jezika.

Poboljšavanje programa za učenje prevođenja mora uključivati dodatno razdoblje, od godine dana ili više, posvećeno teoretskoj izobrazbi o prevođenju te praktičnom uvježbavanju vještina prevođenja sa znakovnoga i na znakovni jezik, obavezno uz uključenost izvornih govornika obaju jezika.

Upoznavanje i usvajanje vještine etičkih aspekata prevođenja gluhim i gluhoslijepim osobama trebala bi biti neizostavna sastavnica izobrazbe prevoditelja.

Službeni postupak akreditiranja doveo bi do razlikovanja osoba kojima je prevođenje hrvatskoga znakovnoga jezika hobi od onih koji to rade s punom predanošću profesionalnim zahtjevima toga posla.

Sustav plaćanja usluga stručnih prevoditelja morao bi biti reguliran na razini cijele Hrvatske, sredstva osigurana i nikako simbolična, već vrsta naknade za rad koja odražava uvažavanje profesije prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika s jedne strane te uvažavanje jezične manjine gluhih osoba kao dijela populacije ove zemlje koji zaslužuje profesionalnu uslugu kvalitetnih prevoditelja kao preduvjeta uključivanja u društvo.

Ovakav oblik profesionalizacije službe prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika ne bi trebalo smatrati samo snom koji nije moguće postići. Međutim, dok ne postoji

snažno uvjerenje da je struka prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika vrijedna struka koju je brzo potrebno profesionalizirati te da su gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe građani Republike Hrvatske s pravom na kvalitetne, stručne i etične prevoditelje predane svojoj struci, profesionalizacija o kojoj govorim može ipak ostati samo daleki san. Onoga dana kada se na profesionalizaciju struke prevoditelja hrvatskoga znakovnoga jezika počne gledati kao na nužnost i cilj koji zaslužuje energičnu predanost svih institucija i organizacija koje bi na njegovome ostvarenju trebale surađivati (udruge korisnika, udruge prevoditelja, sveučilišta, ministarstva i Vladu RH), bit će stvorena čvrsta podloga za razvoj prevoditeljske struke.

Na kraju želim naglasiti da je ovaj magistarski rad potaknut zahtjevima gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika hrvatskoga znakovnog jezika. Želim da se i u daljnjim istraživanjima na ovom području rada nikad ne zaborave i perspektive gluhih, nagluhih i gluhoslijepih korisnika, odnosno njihove želje i potrebe.

## 9. LITERATURA

1. Adler R. i Towne N. (1999). Looking out/looking in: Interpersonal Communication (2. izdanje). New York: Holt, Rinehart i Winston.
2. Andreoli, P. (1999). Psychic and Social Aspects in the Relationship Between the Deafblind Person and the Interpreter. U Proceedings of an International Symposium on Developments and Innovations in Interpreting for Deafblind People. European Commission Grant for Exchange. 34-36.
3. Baker, M. (1992). In Other Words. Routledge.
4. Baker-Shenk, C. (1988). Breaking Through: Developing Services for Deafblind People. Deafblind Services Liaison Group.
5. Baker-Shenk, C. (1986). Characteristics of Oppressed and Oppressor Peoples: Their Effect on the Interpreting Context. McIntire, M. L., ur. Interpreting: The Art of Cross Cultural Mediation. Proceedings of the Ninth National Convention of the Registry of Interpreters for the Deaf July 4-8, 1985. Silver Spring: RID publications
6. Baker-Shenk, C. (1992). The Interpreter: Machine, Advocate or Ally? In Expanding Horizons: Proceedings of the Twelfth National Convention. Plant-Moeller, J. (ur.) Silver Springs, MD: RID Publications.
7. Bauman, K. G. E. (2009). What does an Interpreter do? Preuzeto s [www.cgwebs.net](http://www.cgwebs.net) 16.08.2009.
8. Bell, R. T. (1991). Translation and Translating: Theory and Practice. Longman, London i New York. 35 – 42.
9. Bouchauveau, J. (1996). Educational Methods for Teaching Sign Language. U Erting, C. (ur.) The Deaf Way. Perspectives from the International Conference on Deaf Culture. Washington DC: Gallaudet University Press. 437-441.
10. Bradarić-Jončić, S. i Tarczay, S. (2005). Uključivanje prevoditelja za znakovni jezik u redovne škole. Zbornik radova “4. dani osnovne škole – 2005. Splitsko-dalmatinske županije s međunarodnom suradnjom, Split: HPKZ, ogranak Split. 105-112.
11. Burgoon, M., Jones, S.B., Stewart, D. (1975). Toward a message-centered theory or persuasion: Three empirical investigations of language intensity. Human Communication Research, 1, 240-256.

12. Cokely, D. (1992). *Interpretation: A Sociolinguistic Model*. Burtonsville, MD: Linstok Press.
13. Cynthia, B. R., (2005). *Advances in Teaching Sign Language Interpreters*, Washington, D.C.: Gallaudet University Press.
14. De Wit, M., (2004). *Sign Language Interpreting in Europe*. Barneveld: Maya de Witt.
15. De Wit, M. (2008). *Sign Language Interpreting in Europe 2008 Edition*. Barneveld: Maya de Wit.
16. Dickinson, J. (2002). Telephone Interpreting - 'Hello, Is Anyone There?'. *Hello, Deaf Worlds* 18 (2) 34 – 38. Coleford: Douglas McLean.
17. Dickinson, J. (2009). Equality of Access: The Case for the provision of Registered Interpreters in the Workplace preuzeto s [www.asli.org.uk](http://www.asli.org.uk) 20.07.2009
18. Dizdar, D., (1999). RTT.stb – Program za utvrđivanje metrijskih karakteristika kompozitnih mjernih instrumenata, *Zbornik radova: Kineziologija za 21. stoljeće*, Fakultet za fizičku kulturu Sveučilišta u Zagrebu, Dubrovnik, 22.-26.09., 450-454.
19. Robinson, D. (1997). *What is Translation: Centrifugal Theories, Critical Interventions*. Kent, Ohio: The Kent State University Press.
20. Eriksson, L. I Johansson, K. H. (2007). *Dovblindtolkinning – ett studiematerial*. Orebro: Trio Tryck AB
21. Frishberg, N. (1986). *Interpreting: An Introduction*. Silver Spring, MD: Registry of Interpreters of the Deaf.
22. Gile, D. (1995). *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
23. Goransson, L. (2007). *Deafblindness in a Life Perspective*. Malmo:Erlandes Berlings. 13-33, 163-189.
24. Gortan, D. (1995). *Audiologija*. Zagreb: Spiridon Brusina. 29-55.
25. Grice, P. (1989). *Studies in the Way of Words*. Cambridge, Mass. Harvard University Press.
26. Gutman V. (2002). *Ethics in Mental Health and Deafness*. Washington DC: Gallaudet University Press. 11-37.



27. Hermansson, M. (1999). Interpreting the Environment. U Proceedings of an International Symposium on Developments and Innovations in Interpreting for Deafblind People. European Commission Grant for Exchange. 12 – 20.
28. Hull, S. (2002). Sign Language Interpreting. Putting Theory into Practice. International Journal of Deaf Studies, 18,2. 50 – 55.
29. Humphrey J. H. i Alcorn B. J. (2001). So You Want to Be an Interpreter: An Introduction to Sign Language Interpreting, Seattle: H&H Publishing Company
30. Ivasović, V. (2008). Gluho / nagluho dijete u redovnom obrazovnom sustavu- problem ili izazov? Zagreb: Uredski sistemi d.o.o.
31. Janzen, T. (2005). Topics in Signed Language Interpreting. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
32. Janzen, T. i Korpinski, D. (2005). Ethics and Professionalism in Interpreting. U: Topics in Signed Language Interpreting. T. Janzen (ur.). Amsterdam/ Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 165-202.
33. Johnson, K. (1991). Miscommunication in Interpreted Classroom Interaction. Sign Language Studies, 70, 1-34.
34. Jones, R. (1998). Conference Interpreting Explained. Manchester: St. Jerome Publishing.
35. Munoz-Baell, I. M. i M Teresa Ruiz, M. T. (2000). Empowering the deaf. Let the deaf be deaf. Journal of Epidemiology and Community Health 2000;54:40-44
36. Kemp, M., (1998). Fundamentals of Evaluating Sign Language Programs, San Diego, California: Dawn Sign Press.
37. Lane, Harlan L. (1999). Mask of Benevolence: Disabling the Deaf Community. DawnSignPress.
38. Leeson, L. (2005). Making the effort in simultaneous interpreting: Some considerations for signed language interpreters. U: Topics in Signed Language Interpreting. T. Janzen (ur.). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 51-68.
39. MacFarlane, J. (1994) u Hall i McArthur (1993). Heritage Maintenance in New Zealand and Australia. Auckland New Zealand: Oxford University Press.
40. Madden, M. (2005). The Prevalence of Occupational Overuse Syndrome in Sign Language Interpreters in Australia – What a Pain! U Metzger, M. i Fleetwood, E.

- (ur.) Attitudes, Innuendo and Regulators. Challenges of Interpretation. Washington DC: Gallaudet University Press.
41. Marschark, M., Peterson, R. i Winston, E. A. (2005). A Study of the Complex Nature of Interpreting With Deaf Students in Higher Education. U Metzger, M. i Fleetwood, E. (ur.) Attitudes, Innuendo and Regulators. Challenges of Interpretation. Washington DC: Gallaudet University Press.
  42. McKee, R. L., (2006). Proceedings of the Inaugural Conference of the World Association of Sign Language Interpreters (WASLI), Worcester: Douglas McLean Publishing.
  43. Mindess, A. (2004). Reading Between the Signs. Workbook: A Cultural Guide for Sign Language Students and Interpreters. Yarmouth, ME: Intercultural Press.
  44. Mitchell, T. (2002). Deaf Worlds 18 (2) 66 – 68, Co-working and Equal Participation
  45. Murray, A. (2001) Sign Language Interpreting in the Classroom Developed by the Department of Disability Services at Columbus State Community College and Alexa Murray. Preuzeto s  
<http://ada.osu.edu/resources/fastfacts/SignLanguageInterpretingintheClassroom.htm>
  46. Nikolić, B. (1991). Neki modeli za rješavanje problema planiranja i kontrole transformacijskih procesa u primjeni kompjutera kod osoba s teškoćama socijalne integracije, Defektologija, 28,1,129-139.
  47. O'Malley, D. (1999). Deprivation of Information. U Proceedings of an International Symposium on Developments and Innovations in Interpreting for Deafblind People. European Commission Grant for Exchange, 44-48.
  48. Padden, C. i Humphries, T. (1988). Deaf in America: Voices from a Culture. Cambridge, MA: Harward University Press.
  49. Peckford, B. i Hawcroft, L. (1999). Developments and Innovations in Interpreting for Deafblind People, Leeuwenhorst: European Commision Grant for Exchange and Information Action on Equal Opportunities for Disabled People.
  50. Pribanić, Lj. (2005). Učenik oštećena sluha u redovnoj osnovnoj školi. Napredak, 146, 477-487.

51. Pribanić, Lj. (2007). Prevoditelj – most između čujućeg i gluhog svijeta. Zbornik radova 7. bioetičkog okruglog stola (Rijeka, 2006.) Bioetički aspekti komuniciranja s gluhim pacijentima (edicija Klinička bioetika).
52. Quigley, S. i Youngs, J. P. (1965). Interpreting for Deaf People, A Report of a Workshop on Interpreting (Governor Baxter State School for the Deaf, Portland, Maine, July 7-27, 1965).
53. Sauerburger, D. (1993). Independence Without Sight or Sound. New York: American Foundation for the Blind.
54. Sorkin, D. L. (1996). Developing an Identity for People with Hearing Loss. Preuzeto s <http://www.ifhoh.org/papers/sorkin.htm>
55. Solow, S. N. (1981). Sign Language Interpreting: A Basic Resource Book. Silver Spring, MD: National Association of the Deaf.
56. Stokoe, W. (1960). Sign languages Structure. Burtonsville, MD: Linstok Press.
57. Stone, M. (2004). Communicative Intentions and Conversational Processes in Human-Human and Human-Computer Dialogue. U Trueswell, J. i Tanenhaus, M. (ur) Approaches to Studying World-Situated Language Use. Department of Computer Science and Center for Cognitive Science Rutgers. State University of New Jersey: MIT Press, 39-70.
58. Štalec, J. i Momirović, K. (1971). Ukupna količina valjane varijance kao osnov kriterija za određivanje broja značajnih glavnih komponenata. Kineziologija, 1, 77-81.
59. Tarczay, S. (2003a). Komunicirajmo drugačije – vodič u svijet komunikacije s gluhoslijepim osobama. Zagreb: Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba "Dodir".
60. Tarczay, S. (2003b). Sigurnim koracima da slobode kretanja - Vodič u svijet novih mogućnosti podrške za sigurno i učinkovito kretanje gluhoslijepih osoba. Zagreb: Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba "Dodir".
61. Tarczay, S. (2004a). Etički kodeks prevoditelja znakovnog jezika – interni materijal za edukaciju prevoditelja. Zagreb: Hrvatska udruga gluhoslijepih osoba "Dodir"
62. Tarczay, S. (2004b). Razumijevanje stečene gluhosljepoće. Diplomski rad. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu.
63. Tarczay, S. (2007). Gluhošljepoća - jedinstveno oštećenje. Ljetopis socijalnog rada, 14, 143-153.

64. Trabling, E. M. (2007). Carolina Association of Translators and Interpreters: Looking Beyond Bilingualism. Preuzeto s <http://www.catiweb.org/becoming08.htm>
65. Trowbridge, P. (1995). What is needed so that someone will be good Sign Language interpreter? Preuzeto s [http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/interp\\_quality](http://www.zak.co.il/d/deaf-info/old/interp_quality)
66. Vuletić, B. (2007). Lingvistika govora, Zagreb: FF press, 13-36.
67. Wilbur, R. (2001). Sign Language and Successful Bilingual Development of Deaf Children. Društvena istraživanja, 56, 1039-1079.
68. Wilbur, R. B. (2004). After 40 Years of Sign Language Research, What do we Know? U Bradarić-Jončić, S. i Ivasović, V. (ur.) Sign Language, Deaf Culture & Bilingual Education. Zagreb: Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. 9-31.
69. Wilcox, P., Schroeder, F. i Martinez, T. (1990). A Commitment to Professionalism: Educational Interpreting Standards within a Large Public School System. Sign Language Studies, 68, 277-287.
70. Wilcox, S. i Shaffer, B. (2005). Towards a Cognitive Model of Interpreting. U Janzen, T. (ur.) Topics in Signed Language Interpreting. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company. 27-50.
71. Winston, E. A., Peterson, R. i Marschark, M. (2005). Sign Language Translator and Interpreter. Oxford & New York: Oxford University Press.
72. [www.avlic.ca](http://www.avlic.ca)
73. [www.canadianhearingsociety.com/](http://www.canadianhearingsociety.com/)
74. [www.rid.org](http://www.rid.org)

## **PRILOZI**

## AVLIC – Kriteriji za ocjenjivanje prevođenja

(iz Humphrey J. H. i Alcorn B. J. (2001) *So You Want to Be an Interpreter: An Introduction to Sign Language Interpreting*, Seattle: H&H Publishing Company)

### Kriteriji za ispitivanje prijevoda sa znakovnoga na govoreni jezik

#### I. STRATEGIJE DISKURSA

1. Standard: Strategije diskursa rezultiraju koherentnim tekstom
  - a. Prikladna upotreba uvodnih/završnih komentara
  - b. Bitni elementi značenja uz korištenje odgovarajućih popratnih detalja
  - c. Prikladna upotreba strategija prelaska s teme na temu i održavanja teme
    - Pokazuje strategije uspoređivanja i suprotstavljanja ideja
    - Unutar teksta nadovezuje se na ranije spomenute informacije
  - d. Izbjegavanje ponavljanja ideja kojima se u tekst ne dodaje značenje

#### II. FORMA

1. Standard: Općenito, izgovor i produkcija su jasni i razumljivi
  - a. Tempo, artikulacija i kvaliteta glasa su na ugodnoj razini
  - b. Tečnost (npr. minimalan broj ponavljanja, produljivanja izgovora, poštapalica, lažnih početaka, etc.)
  - c. Intonacija je primjerena (npr. rijetko se događa iskrivljavanje intonacije, govornik izbjegava monoton izgovor itd.)
  - d. Pauze se koriste na primjerenim mjestima
  - e. Kohezijska upotreba gramatičkih markera
  - f. Prikladne rečenične strukture / dovršene rečenice

#### III. REGISTAR

1. Standard: Općenito, registar je primjeren tekstu
  - a. Vokabular i figurativni jezik primjereni su temi i publici
  - b. Rečenične strukture primjerene su temi i publici
  - c. Dosljedno pridržavanje registra u tekstu

#### IV. DODATNE NAPOMENE

1. Produkcija zvuči prirodno
2. Govornik djeluje sigurno
3. Govornik koristi strategije upravljanja pogreškama kada je to potrebno
4. Govornik nema ili ima mali broj osobnih manerizama koji odvlače pozornost

## Kriteriji za ocjenjivanje prijevoda sa govorenog na znakovni jezik

### I. STRATEGIJE DISKURSA

1. Standard: Strategije upravljanja diskursom rezultiraju koherentnim tekstom
  - e. Prikladna upotreba uvodnih/završnih komentara
  - f. Bitni elementi značenja uz korištenje odgovarajućih popratnih detalja
  - g. Prikladna upotreba strategija prelaženja s teme na temu i održavanja teme
    - Pokazuje strategije uspoređivanja i suprotstavljanja ideja
    - Unutar teksta nadovezuje se na ranije spomenute informacije
  - h. Izbjegavanje ponavljanja ideja kojima se u tekst ne dodaje neko novo značenje

### II. FORMA

1. Standard: Općenito, produkcija znakova je jasna i razumljiva
  - a. Produkcija znakova je jasna i točna
  - b. Prstovna abeceda je jasna i primjerena kontekstu
  - c. Pauze se koriste na primjerenim mjestima
2. Standard: Općenito, korištenje gramatičkih markera je točno
  - a. Kohezijsko korištenje markera (npr. glagolska vremena / oznake vremena, množina, itd.)
  - b. Prikladno korištenje prostora
  - c. Djelotvorna upotreba klasifikatora
  - d. Točna upotreba zamjenica
  - e. Točna upotreba nemanualnih modifikacija znakova (npr. pokreti ustima, obrve, smjer znakovanja, intenzitet)
3. Standard: Općenito, upotreba rečeničnih struktura je primjerena
  - a. Rečenice su dovršene
  - b. Rečenične strukture su primjereno označene (npr. obrve, pogled, pokreti ustima, ukazivanje na pitanje ili negaciju itd.)

### III. REGISTAR

1. Standard: Općenito, registar je primjeren tekstu
  - d. Vokabular i figurativni jezik primjereni su temi i publici
  - e. Rečenične strukture primjerene su temi i publici
  - f. Dosljedno pridržavanje registra u tekstu

### IV. DODATNE NAPOMENE

1. Produkcija ASL-a djeluje prirodno
2. Znakovatelj djeluje sigurno
3. Znakovatelj koristi strategije upravljanja pogreškama kada je to potrebno
4. Znakovatelj nema ili ima mali broj osobnih manerizama koji odvlače pozornost

## Kriteriji za ocjenjivanje ekvivalentnosti poruke

### I. OBRADA PORUKE

1. Standard: rezultat obrade poruke je koherentan i točan prijevod
  - a. Razumjevanje i prenošenje namjere govornika/znakovatelja sa izvornog na ciljni jezik
  - b. Prenošnje glavnih elemenata značenja / glavnih elemenata misli
  - c. Prenošnje primjeren razine detalja koji podržavaju glavnu misao
  - d. Primjereno skraćivanje i produljivanje
  - e. Strategije upravljanja diskursom dovode do koherentnog i točnog teksta
  - f. Uspješno upravljanje razinama obrade
  - g. Prijevod nije obilježen brojnim krivim počecima
  - h. Je li prijevod bio uspješan? Ako nije, ponavlja li se neki obrazac; obmanjivanje, nametljivost, disfunkcionalnost

### II. PREVOĐENJE NA OSTALIM RAZINAMA

1. Standard: Općenito, prevoditelj je shvatio poruku u izvorniku
  - a. Analiza sintaktičkih i gramatičkih značajki poruke u izvorniku
  - b. Praćenja vlastitog rada / primjerena upotreba ispravaka
  - c. Djelotvorno prenošenje elemenata poruke koji su kulturološki obilježeni
  - d. Prenošnje kulturalnih (i drugih) gesta; verbalnih i neverbalnih znakova
  - e. Prisutnost svijesti o registru primjerenom za pojedinu situaciju
2. Standard: Ciljna poruka je točna
  - a. Izlaz na ciljnom jeziku: prijevod je gramatički točan
  - b. Izlaz na ciljnom jeziku: prijevod je semantički točan
  - c. Izlaz na ciljnom jeziku: primjerena upotreba markera diskursa

### III. OBRAZAC GREŠAKA

1. Standard: Sveukupni utjecaj grešaka na prijevod je sveden na minimum  
Ako ima previše GREŠAKA, uočava li se određeni obrazac: ispuštanja, dodavanja, zamjene, anomalije.

### IV. DODATNE NAPOMENE

Prezentacija i tijek djeluju prirodno

Prevoditelj djeluje sigurno

Prevoditelj nema ili ima mali broj osobnih manerizama koji odvlače pozornost



**SKALA PROCJENE STAVOVA  
KORISNIKA USLUGA PREVODITELJA  
HRVATSKOG ZNAKOVNOG JEZIKA  
PREMA PREVODITELJIMA**

Ova lista tvrdnji kreirana je u sklopu magistarsog rada  
“Pretpostavke profesionalizacije prevoditelja znakovnoga jezika  
za za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe“  
kako bismo prikupili relevantne podatke o Vašim potrebama i  
stavovima prema prevoditeljima hrvatskog znakovnog jezika.

Molim, pažljivo pročitajte navedene rečenice i u svakom  
stupcu križićem označite ovisno o tome koliko se slažete s  
pojedinom tvrdnjom:

- 1 - ne slažem se ☹
- 2 - ne mogu se odlučiti :-|
- 3 – slažem se ☺.

Ovdje nema točnog niti pogrešnog odgovora. Svaku tvrdnju  
možete označiti samo jedanput.

Anketa je anonimna.

|              |  |
|--------------|--|
| Broj ankete: |  |
|--------------|--|

|    |                                                                                                                                                                                                           | ☹<br>NE<br>SLAŽEM<br>SE (1) | :-I<br>NE<br>MOGU SE<br>ODLUČITI (2) | ☺<br>SLAŽEM<br>SE (3) |
|----|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------|--------------------------------------|-----------------------|
| 1  | Ne volim kada prevoditelj razgovara s drugim osobama tijekom prevođenja.                                                                                                                                  |                             |                                      |                       |
| 2  | Prevoditelj mora biti uvijek pripremljen za prevođenje                                                                                                                                                    |                             |                                      |                       |
| 3  | Volim kada prevoditelj želi sa mnom razgovarati o mojim problemima.                                                                                                                                       |                             |                                      |                       |
| 4  | Bojim se da bi prevoditelj mogao prenjeti neku moju povjerljivu informaciju drugim osobama                                                                                                                |                             |                                      |                       |
| 5  | Ljuti me, ako prevoditelj ne poznaje dobro moj način komunikacije. Mora prevoditi na način koji mi odgovara tako da bih mogao imati uspješnu komunikaciju (mora znati više različitih načina komunikacije |                             |                                      |                       |
| 6  | Prevoditelj treba biti vedre i vesele naravi.                                                                                                                                                             |                             |                                      |                       |
| 7  | Ljuti me kada prevoditelj izostavlja, dodaje ili mijenja poruku ili dijelove poruke koju prevodi.                                                                                                         |                             |                                      |                       |
| 8  | Prevoditelj se mora znati snaći u različitim komunikacijskim situacijama                                                                                                                                  |                             |                                      |                       |
| 9  | Volim kada prevoditelj priča o svojim osobnim problemima i doživljajima.                                                                                                                                  |                             |                                      |                       |
| 10 | Prevoditelj ne smije odlučivati umjesto mene nego treba poštovati moje odluke                                                                                                                             |                             |                                      |                       |
| 11 | Prevoditelj mora izvrsno znakovati i razumjeti svoga korisnika.                                                                                                                                           |                             |                                      |                       |
| 12 | Ne očekujem da mi prevoditelj pomaže u stvarima koje nisu vezane uz prevođenje.                                                                                                                           |                             |                                      |                       |
| 13 | Ne volim da mi prevoditelj daje svoje savjete i sugestije o mom ponašanju tijekom prevođenja.                                                                                                             |                             |                                      |                       |
| 14 | Nervozan sam, ako prevoditelj izmišlja nove znakove tijekom prevođenja.                                                                                                                                   |                             |                                      |                       |
| 15 | Volim kada je prevoditelj opušten tijekom prevođenja.                                                                                                                                                     |                             |                                      |                       |

## OSOBNİ PODACI ISPITANIKA

1. Status oštećenja (zaokružite):

- a) gluh
- b) nagluh
- c) gluhoslijep

2. Spol (zaokružite):

- a) Ž
- b) M

3. Godine starosti (zaokružite):

- a) do 25
- b) od 26 – 35
- c) od 36 – 45
- d) više od 46

4. Školska sprema (zaokružite):

- a) NSS
- b) SSS
- c) VSŠ
- d) VSS
- e) NKV
- f) KV
- g) VKV

5. Najčešći način komunikacije (zaokružite više odgovora):

- a) hrvatski znakovni jezik
- b) znakovni hrvatski
- c) hrvatski znakovni jezik iz blizine
- d) taktilni hrvatski znakovni jezik
- e) pisanje po dlanu
- f) očitavanje s usana
- g) slušanje govora iz blizine
- h) ostalo \_\_\_\_\_

6. Gdje ste naučili znakovni jezik (zaokružite):

- a) od gluhih roditelja
- b) od drugih gluhih članova obitelji (brat, sestra i dr.)
- c) u školi za gluhe
- d) od gluhih prijatelja
- e) od čujućih prijatelja
- f) na tečaju znakovnog jezika
- g) ostalo \_\_\_\_\_

7. Od kada koristite znakovni jezik (zaokružite):

- a) od rođenja
- b) od osnovne škole
- c) od srednje škole
- d) ostalo \_\_\_\_\_

8. Učestalost korištenja prevoditelja (zaokružite):

- a) rijetko
- b) povremeno
- c) često
- d) svakodnevno
- e) nikada

9. Do sada sam najčešće koristio... (zaokružite):

- a) usluge prevoditelja iz udruge gluhih
- b) usluge prevoditelja iz udruge Dodir
- c) po pozivu suda
- d) usluge prijatelja koji zna znakovni jezik
- e) usluge člana gluhe obitelji koji zna znakovni jezik
- f) usluge svog bračnog partnera
- g) usluge svojeg člana obitelji
- h) ostalo \_\_\_\_\_

Potpis anketara: \_\_\_\_\_

Datum: \_\_\_\_\_

**PITANJA ZA KORISNIKA**  
**(video snimka)**

1. ŠTO MISLITE, ŠTO JE ISPRAVNO KAZATI: PREVODITELJ  
ZNAKOVNOG JEZIKA ILI TUMAČ ZNAKOVNOG JEZIKA?  
(OBJASNITE ZAŠTO)
2. NABROJITE TRI NAJVAŽNIJE OSOBINE DOBROG PREVODITELJA.  
(ZAŠTO MISLITE DA VAM JE JAKO VAŽNO DA PREVODITELJ BUDE  
DOBAR?)
3. NABROJITE TRI NAJVAŽNIJA POKAZATELJA LOŠEG PREVODITELJA.  
(ŠTO NE VOLITE ILI VAM SE NE SVIĐA KOD PREVODITELJA?)

## PITANJA ZA PREVODITELJA

1. ŠTO JE ISPRAVNIJE KAZATI ZA OSOBU KOJA PREVODI S JEDNOG GOVORNOG JEZIKA NA DRUGI: PREVODITELJ ILI TUMAČ? OBJASNITE ZAŠTO.
2. KOJE BI, PREMA VAŠEM MIŠLJENJU, BILE TRI NAJVAŽNIJE OSOBINE DOBROG PREVODITELJA HRVATSKOG ZNAKOVNOG JEZIKA?
3. KOJA BI, PREMA VAŠEM MIŠLJENJU, BILA TRI NAJVAŽNIJA POKAZATELJA LOŠEG PREVODITELJA HRVAATSKOG ZNAKOVNOG JEZIKA?
4. KOJA JE ULOGA ETIKE U PREVOĐENJU?
5. ZAŠTO JE ETIČNO PONAŠANJE POSEBNO VAŽNO U PREVOĐENJU GLUHIM, NAGLUHIM I GLUHOSLIJEPIM OSOBAMA?

## PITANJA ZA PREVODITELJA

Ova lista pitanja kreirana je u sklopu magistarsog rada  
“Pretpostavke profesionalizacije prevoditelja znakovnoga jezika  
za za gluhe, nagluhe i gluhoslijepe osobe“  
kako bi prikupili relevantne podatke o Vašem stručnom mišljenju i  
stavovima prema prevoditeljima hrvatskog znakovnog jezika.

Za ispunjavanje ovog upitnika biti će Vam potrebno 15-tak  
minuta.

Molim vas, odgovorite na dolje ponuđena pitanja te mi ispunjeni  
obrazac vratite e-mailom kao privitak. Ako želite zadržati potpunu  
anonimnost blokirajte podatke o pošiljatelju poruke.

1. Spol (zaokružite, **podebljajte**, potcrtajte):

- a) Ž                      b) M

2. Godine starosti (zaokružite, **podebljajte**, potcrtajte):

- a) do 25  
b) **od 26 – 35**  
c) od 36 – 45  
d) više od 46

3. Školska sprema (zaokružite, **podebljajte**, potcrtajte):

- a) SSS
- b) VSŠ
- c) VSS

4. Koliko dugo radite kao konferencijski prevoditelj (zaokružite, **podebljajte**, potcrtajte):

- a) 0 – 1 godine
- b) 1 – 3 godine
- c) 3 – 5 godina
- d) 5 – 7 godina
- e) više od sedam godina

5. Član/ica nekog društva prevoditelja? (dopunite):

6. Što je ispravnije kazati za osobu koja prevodi s jednog govornog jezika na drugi: prevoditelj ili tumač? Objasnite zašto.

7. Koje bi, prema Vašem mišljenju, bile tri najvažnije osobine dobrog prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika?

8. Koja bi, prema Vašem mišljenju, bila tri najvažnija pokazatelja lošeg prevoditelja hrvatskog znakovnog jezika?

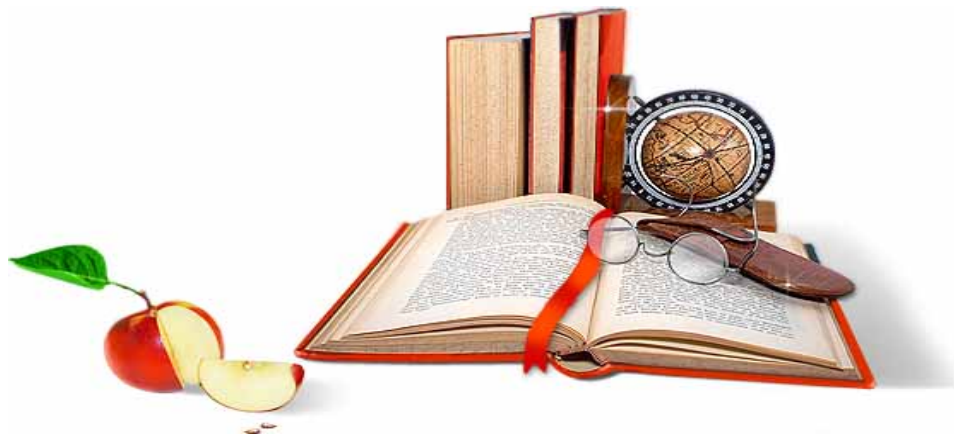
9. Koja je uloga etike u prevođenju?

10. Da li mislite da je etično ponašanje posebno važno u prevođenju gluhim, nagluhim i gluhoslijepim osobama? Objasnite zašto?



**BESPLATNI GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RAD.**

**RADOVI IZ SVIH OBLASTI, POWERPOINT PREZENTACIJE I DRUGI EDUKATIVNI  
MATERIJALI.**



**[WWW.SEMINARSKIRAD.ORG](http://WWW.SEMINARSKIRAD.ORG)**

**[WWW.MATURSKIRADOVI.NET](http://WWW.MATURSKIRADOVI.NET)**

**[WWW.MATURSKI.NET](http://WWW.MATURSKI.NET)**

**[WWW.SEMINARSKIRAD.INFO](http://WWW.SEMINARSKIRAD.INFO)**

**[WWW.MATURSKI.ORG](http://WWW.MATURSKI.ORG)**

**[WWW.ESSAYSX.COM](http://WWW.ESSAYSX.COM)**

**[WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI](https://WWW.FACEBOOK.COM/DIPLOMSKIRADOVI)**

NA NAŠIM SAJTOVIMA MOŽETE PRONAĆI SVE, BILO DA JE TO **[SEMINARSKI](#)**, **[DIPLOMSKI](#)** ILI **[MATURSKI](#)** RAD, POWERPOINT PREZENTACIJA I DRUGI EDUKATIVNI MATERIJAL. ZA RAZLIKU OD OSTALIH MI VAM PRUŽAMO DA POGLEDATE SVAKI RAD, NJEGOV SADRŽAJ I PRVE TRI STRANE TAKO DA MOŽETE TAČNO DA ODABERETE ONO ŠTO VAM U POTPUNOSTI ODGOVARA. U BAZI SE NALAZE **[GOTOVI SEMINARSKI, DIPLOMSKI I MATURSKI RADOVI](#)** KOJE MOŽETE SKINUTI I UZ NJIHOVU POMOĆ NAPRAVITI JEDINSTVEN I UNIKATAN RAD. AKO U **[BAZI](#)** NE NAĐETE RAD KOJI VAM JE POTREBAN, U SVAKOM MOMENTU MOŽETE NARUČITI DA VAM SE IZRADI NOVI, UNIKATAN SEMINARSKI ILI NEKI DRUGI RAD RAD NA LINKU **[IZRADA RADOVA](#)**. PITANJA I ODGOVORE MOŽETE DOBITI NA NAŠEM **[FORUMU](#)** ILI NA **[MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM](mailto:MATURSKIRADOVI.NET@GMAIL.COM)**